

BULLETIN

Den Brigády

Šíření kontaminace

Methoxetamin

Regulace NPS v České republice

Transnárodní organizovaný zločin

Preventivní projekt

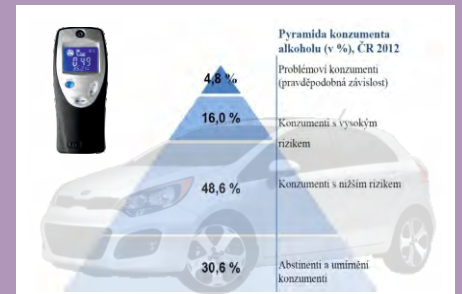
Metamfetamin v Africe

Drogy v dopravě

BEREŠ? ZMŘEŠ!!

„Jedním z největších problémů a je mi zálež, máš-li se také...“

1

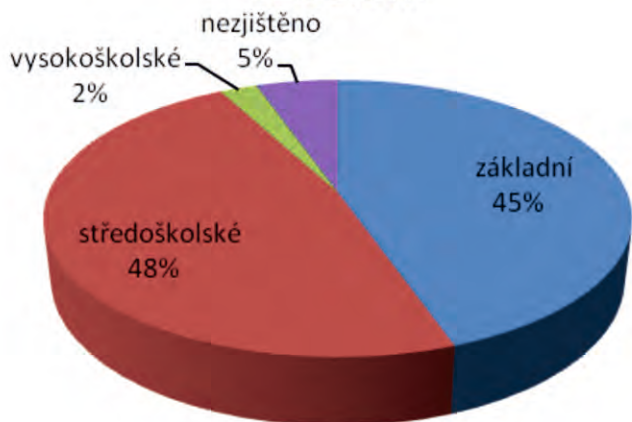

Den Brigády

Kdo je pachatelem primární drogové kriminality rekrutujícím se z vietnamské komunity?

všichni zkoumaní pachatelé dle vzdělání

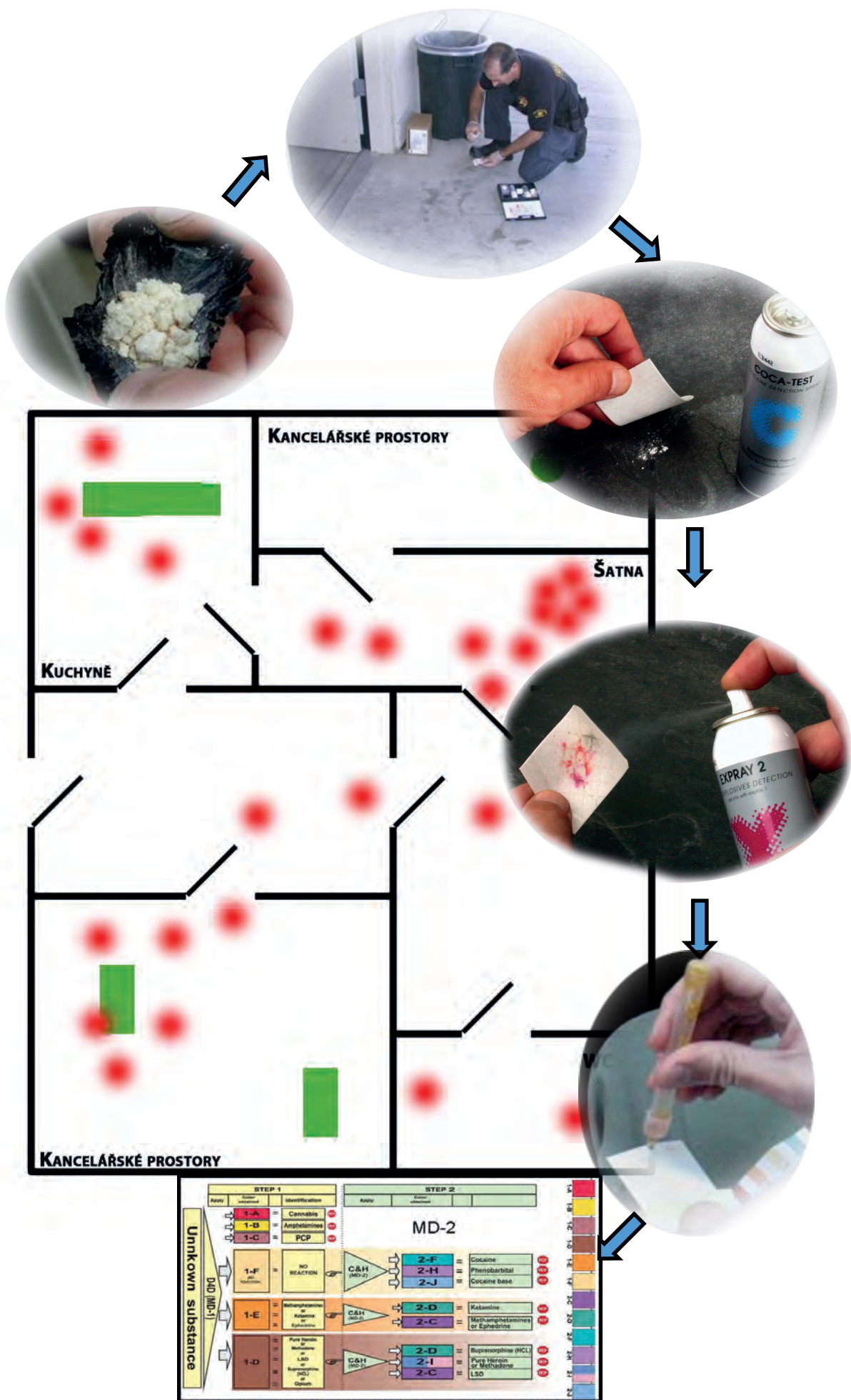
dělení dle rodinného stavu bez rozdílu pohlaví

Podíl rodič - nerodič

Stěrňová mapa zneužívání drog

BULLETIN NÁRODNÍ PROTIDROGOVÉ CENTRÁLY DRUGS & FORENSICS BULLETIN

Vědecká rada: **Předseda vědecké rady:** prof. PhDr. Jiří Straus, DrSc. (VŠCHT Praha), **Členové:** prof. Ing. Karel Ventura, CSc. (FCHT UPCE), pplk. RNDr. Michael Roman (KÚP), MUDr. Tomáš Páleníček, Ph.D. (NUDZ), pplk. JUDr. Ing. Marek Blažejovský, Ph.D. (Policejní akademie ČR), **Redakční rada:** **Redakce:** plk. Mgr. Jakub Frydrych (NPC SKPV PČR), plk. Ing. Petr Kočí (NPC SKPV PČR), plk. JUDr. Břetislav Brejcha (NPC SKPV PČR), plk. Mgr. Miroslav Hrachovec (NPC SKPV PČR), Ing. Martin Kuchař, Ph.D. (VŠCHT Praha a NPC SKPV PČR), Mgr. Karel Lehmert, Ph.D. (CBRN VAKOS XT), por. Ing. Martin Látal (CPJ), PhDr. Miroslav Nožina, Ph.D. (Ústav mezinárodních vztahů Praha), Mgr. Jaroslav Šejvl (1. LF UK a VFN v Praze, Centrum adiktologie), Bc. Miloš Vaněček, **Vedoucí redakce:** kpt. Bc. Petr Procházka (NPC SKPV PČR), **Grafické zpracování:** nprap. Radek Kšíř (PČR), **Jazyková korektura:** PhDr. Olga Doležalová, **Vydavatel:** Policie České republiky, Národní protidrogová centrála Služby kriminální policie a vyšetřování, **Vydává:** oddělení vydavatelství obchodního odboru Tiskárny MV, Bartůňkova 1159/4, Poštovní schránka 10, 149 01 Praha 4, tel.: 974 889 341, 974 887 335, fax.: 974 887 333, **Tiskne:** Tiskárna MV, p. o., P. O. Box 10, Bartůňkova 1159/4, 149 01 Praha 4, tel.: 974 887 312, fax: 974 887 395, vychází 4x ročně, cena 73,- Kč, roční předplatné 292,- Kč + distribuční poplatky, **Adresa pro zasílání příspěvků:** Policejní prezidium České republiky, poštovní příhrádka 62/NPC, 170 89 Praha 7, e-mail.: omp@npdc.cz, **Objednávky přijímá a vyřizuje:** Tiskárna MV, p. o., obchodní úsek, Bartůňkova 1159/4, 149 01 Praha 4, tel.: 974 887 334, 974 887 335, 974 887 341, fax.: 974 887 333, e-mail.: bohumil.strnad@tmv.cz, **Distribuci vyřizuje:** Jindřich Matouš – distribuce tiskovin,

Za věcnou správnost příspěvků ručí autor. Příspěvky podléhají recenznímu řízení. Přetisk či jiná reprodukce obsahu je povolena pouze s písemným souhlasem redakce. **Podávání novinových zásilek:** Povolila Česká pošta, s. p., Odštěpný závod Praha, č.j.: 6119/96 ze dne 15. 10. 1996,

Povoleno MK ČR – 7834, ISSN 1211-8834.

Editor-in-Chief: Petr Procházka, **Editors:** Jakub Frydrych, Petr Kočí, Břetislav Brejcha, Miroslav Hrachovec, Martin Kuchař, Karel Lehmert, Martin Látal, Miroslav Nožina, Jaroslav Šejvl, Miloš Vaněček, **Board of Science:** Jiří Straus (head), Karel Ventura, Michael Roman, Tomáš Páleníček, Marek Blažejovský, **Graphic Editor:** Radek Kšíř, **Text Correction:** Olga Doležalová, **Publisher:** Police of the Czech Republic, National Drug Enforcement Agency of the Service of Criminal Police & Investigation, **Published by:** Ministry of Interior Prints, Publishing Sect., Trade Dept.; P. O. Box 10, Bartůňkova 1159/4, 149 01 Praha 4, landline +420 974 887 312, fax +420 974 887 395, **Direct inquiries and/or orders:** Bohumil Strnad, landline +420 974 887 341, fax +420 974 887 333, e-mail: bohumil.strnad@tmv.cz, **Distribution:** Jindřich Matouš, Price 73 CZK, annual subscription 292 CZK + distributional fees, **Print:** Ministry of Interior Prints, P. O. Box 10, Bartůňkova 1159/4, 149 01 Praha 4, landline +420 974 887 312, fax +420 974 887 395 Printed quarterly. **Manuscript Submission:** Police Presidium of the Czech Republic, P. O. Box 62/NPC, 170 89 Prague 7, Czech Republic; e-mail: omp@npdc.cz

Authors are responsible for factual correctness. All papers are subject to peer review process. All rights reserved. No part may be reproduced in any form without the express written permission of the Editorial Board. Neither the author nor the publisher assumes any responsibility for the use or misuse of information contained in this magazine.

Distribution allowed by the Czech Post no. 6119/96 (10/15/96), Ministry of Culture Permission no. 7834.

ISSN 1211-8834

OBSAH:

MOŽNOSTI REGULACE „NOVÝCH PSYCHOAKTIVNÍCH LÁTEK“ V ČR OPTIONS OF REGULATION OF „NEW PSYCHOACTIVE DRUGS“ IN THE CZECH REPUBLIC <i>Vratislav Pospíšil</i>	3
KDO JE PACHATELEM PRIMÁRNÍ DROGOVÉ KRIMINALITY REKRUTUJÍCÍM SE Z VIETNAMSKÉ KOMUNITY? WHO IS THE OFFENDER OF PRIMARY DRUG-RELATED CRIME RECRUITING FROM THE VIETNAMESE COMMUNITY? <i>Petr Přecechtěl, Luděk Jančařík</i>	11
ALKOHOL A JINÉ NÁVYKOVÉ LÁTKY PŘI PRACOVNÍCH ČINNOSTECH A DOPRAVNÍCH NEHODÁCH ALCOHOL AND OTHER ADDICTIVE SUBSTANCES DURING OCCUPATIONAL ACTIVITIES AND TRAFFIC ACCIDENTS <i>Roman Vočeluk</i>	18
METHOXETAMIN METHOXETAMINE <i>Bronislav Jurásek, Martin Kuchař</i>	27
JÁ-BÁ A ICE: AKTUÁLNÍ SITUACE NA NELEGÁLNÍM TRHU S METAMFETAMINEM V REGIONU VÝCHODNÍ A JIHOVÝCHODNÍ ASIE YA-BA AND ICE: CURRENT SITUATION AT ILLEGAL MARKET WITH METHAMPHETAMIN IN EAST AND SOUTHEAST ASIA REGION <i>Miroslav Nožina</i>	31
ŠÍŘENÍ KONTAMINACE Z NELEGÁLNÍCH LABORATORÍ SPREAD OF CONTAMINATION FROM CLANDESTINE LABORATORIES <i>Karel Lehmert, Martin Hýbl</i>	37
TRANSNÁRODNÍ ORGANIZOVANÝ ZLOČIN JAKO GLOBALIZUJÍCÍ SE HROZBA TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIME AS A GLOBALIZING THREAT <i>Marcela Demková, Vladimír Jelínek</i>	45
TESTOVÁNÍ NA PŘÍTOMNOST NÁVYKOVÝCH LÁTEK VE ŠKOLNÍM (ŠKOLSKÉM) PROSTŘEDÍ – ANO ČI NE? TESTING ON OCCURENCE OF ADDICTIVE SUBSTANCES AT SCHOOL ENVIRONMENT – YES OR NO? <i>ana Zapletalová, Jaroslav Šejvl</i>	50
VÝZNAMNÝ DEN NÁRODNÍ PROTIDROGOVÉ CENTRÁLY IMPORTANT DAY OF THE NATIONAL DRUG HQ <i>Barbora Kudláčková</i>	58
BEREŠ? ZEMŘEŠ! TAKING DRUGS? GONNA DIE! <i>Gabriela Holčáková</i>	63

Úvodník

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

rok 2016 je pro nás významným milníkem existence Národní protidrogové centrály, která si připomene již 25 let od svého vzniku, stejně jako celá Policie České republiky. U příležitosti našeho jubilea připravujeme v průběhu roku celou řadu aktivit, kterými vzdáme hold nejen práci stovek kolegů, kteří v průběhu uplynulého čtvrtstoletí jednotkou prošli, ale pokusíme se naši práci přiblížit odborné i laické veřejnosti. Aktualizace naší stálé expozice v Muzeu Policie ČR, křest knihy o historii NPC, představení dokumentárního filmu o jednotce, či vyhlášení soutěže o nejlepší detektivní povídku s drogovou zápletkou, budíž malou ochutnávkou připravovaných akcí.

Díky prioritizaci oblasti vymáhání drogové trestné činnosti se daří na všech úrovních protidrogové policejní práce posilovat poddimenzované personální kapacity a technické vybavení. Výsledky práce uplynulých let to začínají jednoznačně potvrzovat. Tlak na důsledné vymáhání všech forem protiprávních jednání v oblasti nelegálních drog a citlivé reakce veřejnosti dávají jasně tušit, že rostoucí společenské důsledky zneužívání drog přestávají být okrajovým akademickým tématem specialistů na různých pólech názorového spektra, ale dotýkají se kvality života stále většího počtu běžných občanů.

Národní protidrogová centrála čelí již 25 let drogovému organizovanému zločinu v České republice i vnitrostátním snahám o liberalizaci protidrogové politiky, směrem k legalizačním trendům a rekrutivnímu pojetí zneužívání drog. Navzdory setrvalé denunciaci a nevyváženému mediálnímu obrazu drogového problému, chrání společnost před následky zneužívání drog a nekompromisně prosazuje zákon. Lidé, kteří ho porušují, s námi musí počítat.

Příjemné a podnětné čtení o drogách takových, jaké jsou.

*plk. Mgr. Jakub Frydrych
ředitel NPC SKPV PČR*

Editorial

Dear readers,

In year 2016 the National Drug HQ, as well as complete Police Force of the Czech Republic, commemorates important milestone of existence – 25 years since its formation. At the occasion of the jubilee we prepare a lot of activities during the year we will pay tribute not only to work of hundreds of colleagues who went through our unit in past quarter of century, but we try to bring our work closer to experts and members of non-professional public. Small portion to taste prepared events includes update of our permanent exposition in the Museum of the Police Force of the Czech Republic, presentation of the book about history of the National Drug HQ, introduction of documentary film about the unit or opening of competition for the best crime story with narcotics in storyline.

Thanks to prioritization of law enforcement in drug related crime all levels of police work fighting narcotics have strengthened their personal capacities and technical equipment. Results of work in past years are going to confirm that undoubtedly. Pressure on thorough enforcement of all forms of unlawful behaviour in area of illicit drug handling and sensitive reactions of members of public give clear idea of growing social impacts of drug abuse being no longer marginal topic of academics from different bodies of opinion, but touch quality of life of constantly growing number of common citizens.

National Drug HQ is confronted with organized narcotic crime and domestic liberalization efforts of drug policy towards legalization trends and recreational concept of drug abuse in past 25 years. Regardless of permanent denunciation and unbalanced media image of narcotic problem ND HQ protects society against impacts of drug abuse and uncompromisingly enforces the law. Anybody breaking the law has to count on us.

Enjoy stimulating reading about narcotics as they are.

*Col. Jakub Frydrych, MSc.
Director of ND HQ*

MOŽNOSTI REGULACE „NOVÝCH PSYCHOAKTIVNÍCH LÁTEK“ V ČESKÉ REPUBLICE

VRATISLAV POSPÍŠIL^a

^a National Drug HQ Criminal Police and Investigation Service, Czech Republic

Klíčová slova:

nové psychoaktivní látky; veřejná politika; drogová politika; epistemické společenství; legislativní regulace

Abstrakt:

Po roce 2010 se v České republice, stejně jako v ostatních státech Evropy a celého světa, začínají ve větší míře objevovat látky, které mají podobné účinky jako drogy opiátového a stimulačního typu, ale pro svoji „novost“ nejsou kontrolovány žádnou legislativou. V první části práce je kvalitativní metodou obsahové analýzy dokumentů popsána současná situace v oblasti nových psychoaktivních látek v České republice a jsou zde představeny současné legislativní přístupy používané na národní i mezinárodní úrovni. Ve výzkumné části bylo zjištěno, že nové psychoaktivní látky jsou napříč odbornou společností vnímány jako problém, jehož míra však nedosahuje takové intenzity jako v jiných státech Evropské unie. Přes relativně nízkou závažnost tohoto problému, je potřeba tuto situaci aktuálně řešit, a to včetně použití regulačních nástrojů.

Pokračování příspěvku z č. 4/2015

Různé přístupy k regulaci nových psychoaktivních látek ve státech Evropy

Nové psychoaktivní látky jsou regulovány v jednotlivých zemích světa odlišnými způsoby, které vychází z různých přístupů jednotlivých států k omamným a psychotropním látkám. Tato různorodost je dána zejména historickým vývojem přístupu daného státu k drogám, sociální a ekonomickou vyspělostí státu, a důvodem, který nelze v některých zemích odhlédnout, bývá náboženství. Mezi další faktory patří právní systém daného státu, kdy jsou rozdílné přístupy ve státech, kde je používáno kontinentální právo (v anglicky hovořících zemích nazývané *civil law*), nebo v zemích, kde je užito práva anglosaského (v angl. *common law*). Faktorů, které se podílí na přístupu daného státu, je samozřejmě mnohem více.

Přístup Evropské unie k regulaci nových psychoaktivních látek

Evropská unie z pozice společenství evropských států řešících společnou integrací některé otázky na nadnárodní úrovni, přistupuje v současné době k novým psychoaktivním látkám formou strategických dokumentů, směrnic a doporučení. Organem sledujícím situace obecně v oblasti drog je Evropské monitorovací středisko pro drogy a závislosti, které zahájilo svou činnost v roce 1995 (EMCDDA, 2014c¹).

Data, se kterými středisko pracuje, jsou mimo jiné sbírána pomocí národních monitorovacích center pro oblast drog zapojených do sítě Reitox. Informace zjištěné v rámci činnosti této agentury jsou pak předávány politikům na evropské úrovni k formulaci strategií týkajících se drog a k přípravě právních předpisů, neboť samo středisko žádné legislativní dokumenty nevytváří. V roce 1997 byla Evropskou radou přijata pod č. 97/396/JHA směrnice „*Společný postup proti novým syntetickým drogám*“. Jejím záměrem bylo vytvoření mechanismu rychlé výměny informací o nových syntetických drogách, zhodnocení rizik a aplikace kontrolních opatření použitelných v členských státech. S ohledem na vývoj situace v oblasti nových drog bylo v roce 2005 Evropskou radou pod č. 2005/387/JHA přijato „*Rozhodnutí rady o výměně informací, hodnocení rizika a kontrole nových psychoaktivních látek*“, která se vztahuje nejen na syntetické látky, ale obecně na nové omamné a psychotropní látky, které nejsou zahrnuty v mezinárodních úmluvách. Jejich podstatou je výměna informací o takových látkách.

Za účelem posouzení rizik (*risk assessment*), byla pro zajištění informovanosti o nových psychoaktivních látkách na území Evropské unie zřízena při Evropském monitorovacím středisku pro drogy a závislosti (EMCDDA, 2014a) skupina Systému včasného varování (Early Warning Systém – EWS),

¹) <http://www.emcdda.europa.eu/about/mission>.

v níž mají své zastoupení všechny členské státy. Tento systém posuzuje rizika jednotlivých nových látek a v případě potřeby vydává doporučení k zavedení legislativní kontroly látek v jednotlivých členských státech. Mezi posuzovaná kritéria rizikovitosti nových substancí patří:

- dávkování a četnost užívání,
- krátkodobé a především dlouhodobé účinky,
- interakce s jinými látkami (včetně alkoholu a léků),
- jednotlivé vlastnosti (např. genetická vnímavost),
- zdravotní rizika,
- sociální rizika,
- ohrožení organizovaným zločinem.

U zdravotních rizik jsou posuzovány jednak prvky rizikovitosti na individuální zdraví, jako jsou akutní, chronická a reprodukční toxicita, karcinogenní potenciál, možnost vzniku závislosti, jednak prvky rizikovitosti na veřejné zdraví, jako jsou rozsah, četnost a vzorce užívání, dostupnost a kvalita nových psychoaktivních látek na trhu, dostupnost informací, míra znalostí a vnímání látek mezi uživateli, chování uživatelů (s ohledem na rizikové faktory), povaha a rozsah zdravotních důsledků (např. akutní hospitalizace, otravy, vliv na dopravní nehody), dlouhodobé důsledky užívání (např. účinek látek vedoucí ke zhoršení zdraví v pozdějších fázích života), okolnosti získání nových psychoaktivních látek, rizik jejich užití, včetně posouzení rizikových následků (např. kontext přehřátí, kontraindikace s jinou látkou). U sociálních rizik patří mezi prvky rizikovitosti individuální sociální rizika (vliv na vzdělávání a kariéru, problémy s osobními vztahy), možné dopady na přímé sociální prostředí (kupř. zanedbávání rodiny, domácí násilí), možné dopady na společnost jako celek (veřejný pořádek a bezpečnost, majetková kriminalita), ekonomické náklady (nároky na zdravotní péči), možné dopady na sociální vyloučení. V oblasti rizik souvisejících se zapojením organizovaného zločinu, patří mezi rizikové prvky účast zločineckých struktur na výrobě, dopravě a distribuci nových psychoaktivních látek, s tím spojená kriminalita – obchod s lidmi, distribuce tradičních návykových látek, násilná kriminalita, bezpečnostní rizika zapojených zločineckých skupin na společnost jako celek, nebo na sociální skupiny a místní komunity (veřejný pořádek), praktiky spojené s praním špinavých peněz a vliv organizovaného zločinu na sociálně-ekonomické faktory ve společnosti, včetně ekonomických nákladů a dopadů ve společnosti (úniky daní a poplatků, náklady na prevenci a trestní řízení) a další (korupce, lobby a zastrašování).

Na podzim roku 2013 byl Evropskou komisí pod COM/2013/619 předložen návrh „*Narizení Evropského parlamentu a rady o nových psychoaktivních látkách*“, který navrhuje Radě Evropské unie přijetí opatření k zavedení regulace nových psychoaktivních

látek. Pokud existuje podezření, že představují bezprostřední rizika pro veřejné zdraví, by měla být omezena jejich dostupnost na trhu, přičemž zavedená opatření by měla být přiměřená k (ne)bezpečnosti těchto látek. Vymáhání nedovoleného nakládání s látkami představujícími závažná rizika by mělo být postihováno trestní právem. Společně s tímto návrhem byl Evropskou komisí předložen návrh Směrnice Evropského parlamentu a Rady, ke změně rámcového rozhodnutí Rady č. 2004/757/SVV, jímž jsou upraveny ustanovení týkající se znaků skutkových podstat trestných činů a sankcí v oblasti nedovoleného obchodu s drogami, pokud jde o definici léčiva. Tato směrnice se však netýká České republiky, neboť zde nejsou nové psychoaktivní látky zařazeny do zákona o léčivech.

Konkrétní látky, které jsou Evropským monitorovacím střediskem pro drogy a závislosti (EMCDDA) vyhodnoceny jako rizikové, případně je u nich jejich nebezpečnost potvrzena, jsou dále sledovány a zároveň doporučeny orgánům Evropské komise ke kontrolním opatřením. Toto doporučení je včetně zprávy o příslušné látce po projednání Evropskou komisí předloženo Radě Evropské unie s odkazem na smlouvu o fungování Evropské unie a rozhodnutí Rady č. 2005/387/JHA. Zpráva vypracovaná odborníky EMCDDA obsahuje data o zařazení předkládané látky do účinné skupiny, době, počtu, formách, státech a trzích výskytu, stejně jako o zjištěných rizicích vč. již nastalých následků (intoxikací a úmrtí). Radou Evropské unie je předložený návrh na vydání rozhodnutí projednán, a v případě jeho přijetí, je vydáno Rozhodnutí rady o podrobení kontrolním opatřením konkrétní látky. Takové rozhodnutí představuje pro členské státy povinnost, aby taková látka byla podrobena kontrole včetně případných sankcí vnitrostátními (národními) právními předpisy.

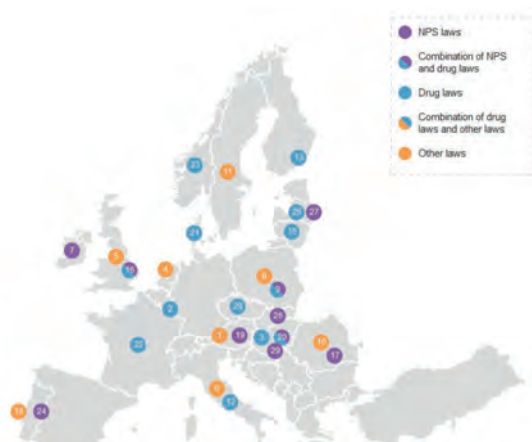
Přístupy některých států Evropské unie k regulaci nových psychoaktivních látek

V členských státech Evropské unie jsou používány tři základní typy regulačních mechanismů v oblasti nových psychoaktivních látek (EMCDDA, 2014b):

- regulace pomocí zákonů na ochranu spotřebitele a legislativou v oblasti léčiv,
- regulace rozšířením a změnou stávajících drogových zákonů (zákonů o omamných a psychotropních látkách),
- novými právními předpisy, reagujícími přímo na řešení nových látek.

Podle prezentovaných informací (EMCDDA, 2014b) je u takto provedeného rozdělení jedním z atributů i rychlost reakce vůči nově se objevujícím látkám v daném státě. Jako nejrychlejší je popisován prvně uvedený model, který nepotřebuje žádný, nebo pouze velmi krátký čas k reakci na nové látky. Změna

stávajícího regulačního předpisu spočívá obvykle v nové konstrukci seznamu regulovaných látek. Touto konstrukcí může být např. vytváření čekacích listů, na které jsou zařazeny potenciálně rizikové látky, nebo změny druhu právního dokumentu (formálně právního), kterým jsou tyto látky v rámci regulace vedeny či zařazovány. Doplnění stávajícího regulačního předpisu ve většině případů znamená pouhé doplňování nových látek na vedený seznam. Z hlediska administrativní náročnosti a délky tvorby je obecně vnímám a hodnocen jako nejsložitější postup tvorby zcela nového zákona regulujícího nové látky. Přehled legislativního řešení nových psychoaktivních látek v jednotlivých státech Evropské unie, včetně historického vývoje příslušné regulace, je interaktivně představen na internetových stránkách Evropského monitorovacího střediska pro drogy a závislosti (EMCDDA, 2014b)²⁾ a ilustruje jej obrázek č. 3.

Obrázek 1 – Zdroj EMCDDA, upraveno autorem

Způsob uvedení látek v regulačním předpisu je možno rozdělit na tzv. taxativní seznam, kterým jsou regulovány pouze látky výslovně (taxativně) uvedené v příslušném seznamu (v tomto předpisu). Regulované látky mohou být vedeny v tzv. generickém seznamu, na základě kterého podléhají regulaci všechny látky s obdobným názvem, chemickým složením (strukturou) nebo vlastnostmi. Zpravidla jsou tyto látky vymezeny druhově (např. skupina syntetických kanabinoidů, katinonů apod.) tak, že v regulačním předpisu je definována skupina látek a tato definice popisuje obecnou strukturu látek.

Ve státech Evropské unie převládá způsob regulace drogovými zákony, v nichž jsou regulované

látky vedeny taxativními seznamy (EMCDDA, 2014b).

Jednotlivé členské státy Evropské unie, mají na základě směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 98/34/ES, o postupu při poskytování informací v oblasti norem a technických předpisů, za povinnost seznámit s nově přijatými právními normami ostatní členské státy. Tyto notifikace jsou zpravidla doručovány věcnému gestorovi daného státu, který má možnost mít k dané úpravě připomínky. V následující části představím legislativní úpravu ve třech státech Evropské unie, které spojují dvě kritéria. Těmi jsou společná hranice s Českou republikou a výchozí typ právní kultury.

Právní úprava nových psychoaktivních látek ve Spolkové republice Německo

Právní úprava omamných a psychotropních látek v SRN navazuje na Jednotné úmluvy OSN. Nakládání s omamnými a psychotropními látkami v podobě jejich výroby, uvádění na trh, dovozu, vývozu, nákupu a vlastního držení, upravuje německý spolkový zákon, v jehož přílohách I. – III., jsou uvedeny seznamy látek, na které se zákon vztahuje analogicky k řazení příloh Jednotné úmluvy OSN. V současné době je tímto spolkovým **Zákonem o oběhu narkotik** (něm. Betäubungsmittelgesetz – BtMG), zveřejněném dne 1. 3. 1994 ve Sbírce zákonů pod číslem 358/1994³⁾ Platné znění na http://www.gesetze-im-internet.de/btmg_1981/index.html. Analýzou přílohového seznamu bylo zjištěno, že látky označované EMCDDA jako nové psychoaktivní látky, jsou v rámci vedených příloh zařazeny v Příloze I. – neprodejné látky a v Příloze II. – obchodovatelné látky na předpis.

Právní úprava nových psychoaktivních látek ve Spolkové republice Rakousko

V Rakousku je nakládání s omamnými a psychotropními látkami také upraveno spolkovým zákonem, v jehož přílohách jsou vedeny seznamy regulovaných látek. Rozdílně je ale řešena oblast nových psychoaktivních látek, neboť rakouské zákonodárné orgány přistoupily v roce 2012 k jejich samostatné úpravě. Nové psychoaktivní látky jsou regulovány **Spolkovým zákonem o ochraně před zdravotními riziky spojenými s novými psychoaktivními látkami** (něm. Das Neue-Psychoaktive-Substanzen-Gesetz – NPSG⁴⁾). Seznam regulovaných látek je veden Nařízením o regulaci nových psychoaktivních látek (něm. Neue-

²⁾ <http://www.emcdda.europa.eu/topics/pods/controlling-new-psychoactive-substances>.

³⁾ Platné znění na http://www.gesetze-im-internet.de/btmg_1981/index.html.

⁴⁾ Uveřejněn pod BGBl. I Nr. 146/2011, dostupný on-line <http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20007605>.

Psychoaktive-Substanzen-Verordnung – NPSV⁵). Obě tyto normy jsou účinné od 1. 1. 2012. Podle uvedeného nařízení se za nové psychoaktivní látky považují látky vyjmenované v příloze a dále „chemické struktury ve smyslu přílohy nařízení, kterými jsou aldehydy, alkany, alkeny, alkoholy, alkoxidy, alkyly, alkylhalogenidy, alkyny, amidy, aminy, benzyls karboxyláty, estery, ethery, halogenidy, isokyanáty, ketony, nitrily, nitroxidy, fenoly, bifenyly, selenoalkyly, selenoestery, selenoly, thioalkyly, thiokyanáty, thioestery, thioketony, thioly, thiofenoly a všechny chemicky možné cyklické sloučeniny a heterocyklické sloučeniny“ a v další příloze tohoto nařízení jsou uvedeny příklady chemických strukturních vzorců.

Podle internetových stránek Spolkového ministerstva zdravotnictví Rakouska⁶) byla důvodem této úpravy ochrana před zdravotními riziky u jejich spotřebitelů. Zákon zakazuje obchodovat se syntetickými látkami, které mají obdobné účinky jako drogy, ale nejsou regulovány zákonem o omamných a psychotropních látkách. Nařízení určuje, které látky jsou tímto zákonem upraveny, přičemž v tomto nařízení jsou uvedeny jak jednotlivé látky, tak aktivně celé třídy chemicky definovaných sloučenin. *Důvodem této úpravy byla skutečnost, že standartní úprava v zákoně o drogách v podobě individuálních seznamů látek, zaostávala za vývojem v oblasti nových psychoaktivních látek v oblasti:*

- velkého rozsahu látek stále se objevujících na trhu,
- možného ohrožení zdraví při užití neprozkoumané látky a dalších neznámých účinků,
- nedostatečného zajištění kvality těchto látek, nekontrolovaných výrobních procesů
- nedostatečného popisu těchto látek na obalech a prohlášení k nim.

Hodnocení této úpravy ze strany příslušných aktérů Spolkové republiky Rakousko nebylo dosud prezentováno.

Právní úprava nových psychoaktivních látek na území Slovenské republiky

Oblast omamných a psychotropních látek je na Slovensku upravena zákonem č. 139/1998 Sbírky zákonů, o omamných a psychotropních látkách a přípravcích, který ve své příloze obsahuje explicitní seznam regulovaných látek. Tento seznam obsahuje řádově desítky látek, které jsou označovány za nové psychoaktivní látky (mimo jiné se mezi nimi nachází látky JWH, řazené mezi tzv. syntetické kanabinoidy). Změnou tohoto zákona uveřejněnou pod číslem 40/2013 ze dne 5. 2. 2013, účinné od 1. 4. 2014, došlo

k novelizaci tohoto zákona, kdy byl novým ustanovením § 16a vytvořen „Seznam rizikových látek“. Tento seznam je veden podzákoným ministerským právním předpisem, kterým je Vyhláška Ministerstva zdravotnictví Slovenské republiky č. 298/2013 Sb., ze dne 18. 9. 2013, kterou se vydává seznam rizikových látek, účinné od 1. 10. 2013. Na seznamu je v současnosti 17 látek – viz příloha č. 5.

Tento seznam má sloužit k zařazení „rizikové látky“ do seznamu, „pokud je důvodné podezření, že se zneužívá na trvalé anebo ojedinělé úmyslné a nadměrné užívání, které je provázeno škodlivými fyzickými nebo duševními reakcemi“ (ustanovení § 16a zákona 139/1998 Sbírky zákonů SR, v platném znění). Takovou látku je zakázáno vyrábět, distribuovat a prodávat. Pokud se při hodnocení účinků (škodlivosti nebo neškodnosti) takové látky ve lhůtě třech let od zařazení této látky na seznam prokáže, že tato látka má vlastnosti omamné nebo psychotropní látky, bezodkladně se vyřadí ze seznamu rizikových látek a zařadí se mezi regulované látky, tedy do seznamu omamných a psychotropních. Stejně tak, pokud se v této lhůtě prokáže, že riziková látka nemá vlastnosti omamné či psychotropní látky, ze seznamu se vyřadí a nakládání s ní je volné.

Podle Bučkové však efektivitu boje proti novým psychoaktivním látkám na Slovensku výrazně ovlivňuje také proces zařazování těchto látek mezi látky zakázané, neboť se jedná o mimořádně zdoluhavý proces, trvající v průměru dva roky. Stejně tak se dle této autorky jeví problematická účinnost novelizace zákona o návykových látkách spočívající ve vytvoření seznamu rizikových látek (§ 16a ZNL SR), „neboť na tuto novelu nenavazuje žádná další zákonná úprava, anebo vykonávající vyhláška, která by umožňovala policejním orgánům takovou látku zajistit a zabránit další manipulaci s ní“ (Bučková, 2015).

Výsledky výzkumu

Provedeným výzkumem bylo zjištěno, že nové psychoaktivní látky v České republice jsou odborníky na drogovou problematiku v názorové shodě vnímány a hodnoceny jako problém. Názorově rozdílněji je hodnocena závažnost tohoto problému. Ze získaných dat lze vysledovat, že část odborné veřejnosti tento problém hodnotí jako nízký či méně závažný v porovnání s jinými státy Evropské unie a z dat o současné prevalenci. U všech dotazovaných odborníků však panuje shoda, že se jedná o problém, který si zaslouží pozornost a také řešení.

⁵) Uveřejněno pod BGBl. II Nr. 468/2011, dostupné on-line http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2011_II_468/BGBLA_2011_II_468.html.

⁶) Dostupné on-line http://bmg.gv.at/home/Schwerpunkte/Drogen_Sucht/Drogen/Das_Neue_Psychoaktive_Substanzen_Gesetz_NPS-G_und_die_Neue_Psychoaktive_Substanzen_Verordnung_NSPV_.

Podle získaných dat se aktuálně tento problém týká dvou ohrožených skupin. Jednou z nich jsou problémoví uživatelé drog, u kterých jsou za největší riziko považovány zdravotní fyzické následky, mimo jiné v rámci tzv. „nebezpečného braní“, a dále se jedná o riziko psychických obtíží typu psychóz, smutků a těmto podobným. Druhou rizikovou skupinou jsou osoby experimentující s psychoaktivními látkami vedeny touhou zkusit jejich účinky. Odbornou veřejností jsou nazýváni „psychonauti“, u kterých je rizikovým faktorem především intoxikace neznámou látkou. U neznámé látky není znám průběh intoxikace a při případných život ohrožujících stavech jsou možnosti urgentní léčby pouze odhadovány. Mezi další do budoucna ohrožené skupiny lze řadit rekreační uživatele látek extázového typu účastnících se tanečních (a podobných) akcí. V neposlední řadě je odborníky za rizikovou skupinu uváděna mládež experimentující s psychoaktivními látkami. I u těchto dvou skupin je největším rizikem intoxikace neznámými látkami.

Relativně nízký rozsah problému s novými psychoaktivními látkami je podle odborníků účastnících se výzkumu dán snadnou dostupností vysoce prevalentního pervitinu a kanabisu. Ty jsou jednak podomácku vyráběny a jednak jsou relativně ekonomicky dostupné na drogovém trhu. Právě v ekonomické dostupnosti nových syntetizovaných látek je další riziko jejich masivnějšího rozšíření do skupiny problémových uživatelů drog. Mohly by nahrazovat finančně dražší tradiční drogy, jejichž cena se zvyšuje v důsledku represivních opatření státu vůči výrobcům a distributorům těchto tradičních látek. S ohledem na uživatelskou skupinu, u níž jsou v současnosti dostupná data z výzkumu, lze vysledovat, že v České republice jsou nejčastěji užívanou látkou syntetické katinony jako náhražka drog stimulačního typu. Do budoucna je v České republice hrozba zvýšeného zájmu o syntetické opiáty (např. fentanyl a jeho deriváty), které by právě z důvodu své nízké ceny mohly nahradit nedostupný a cenově náročný heroin.

Právě provádění konkrétních opatření v nastoleném přístupu státu k drogám, tedy probíhající (realizovaná) a plánovaná (strategická) drogová politika, může svým způsobem ovlivnit situaci v oblasti nových látek. Současný přístup státu je většinou respondentů hodnocen jako vyhovující a relativně vyvážený na hodnotící škále mezi opatřeními směřujícími ke snížení poptávky po drogách v oblasti primární prevence, léčby a *harm reduction* oproti snížení dostupnosti drog regulačními předpisy. Přes záznamené, dalo by se říci pochopitelné, názorové neshody respondentů na prováděná opatření panuje shoda v tom, že současný přístup má své rezervy, limitované především dostupnými finančními prostředky v dané oblasti.

S drogovou politikou úzce souvisí legislativní

úprava psychoaktivních látek. Současná právní úprava byla dle zainteresovaných odborníků (členů pracovní skupiny Systému včasného varování) vytvořena v reakci na nástup nových drog na drogové trhy v České republice ve smyslu preventivního opatření, které má chránit společnost před nebezpečnými látkami a možným ohrožením zdraví občanů. Její charakter a podoba je dána v důsledku absence jiných mechanismů a nástrojů, kterými by bylo možno takové látky kontrolovat. Tento předpis vznikl v rámci otevřené odborné diskuze, do které byli zapojeni odborníci na psychoaktivní látky zastoupení v pracovní skupině Systému včasného varování. Zzávěrem této diskuze bylo rozhodnutí, že z důvodu rizikovosti nových látek je třeba, aby vznikla právní úprava regulující látky, které představují zdravotní rizika pro jejich uživatele. Tím by mělo dojít k posílení ochrany veřejného zdraví. Proto není překvapením, že připravený návrh novely zákona použili poslanci (citováno dle důvodové zprávy poslaneckého návrhu novely zákona), kteří také navrhovali schválení zákona v prvním čtení. Postup byl podle předložené důvodové zprávy charakterizován právě nutností pružně reagovat na rychle se vyvíjející situaci v oblasti zneužívání nových syntetických látek. S odstupem času je přijaté legislativní opatření kladně hodnoceno i dalšími odborníky mimo předmětnou pracovní skupinu.

Při současném hodnocení úpravy dotazovanými odborníky optikou „nynějšiho“ poznání byl odborníky zaznamenán silný názor na nedostatečnost současných kontrolních mechanismů v oblasti nových psychoaktivních látek. Do budoucna neudržitelný systém regulace spočívá dle odborných názorů v ryze prohibičním vedení regulačních seznamů s výčtem taxativně či genericky uvedených látek. Tento stav je zapříčiněn především vysokou produkcí a téměř neomezenými možnostmi syntézy nových látek ze strany jejich výrobců, kteří jsou snadno schopni reagovat na vytvářené seznamy regulovaných látek, produkovat a dovážet látky nové. Tento předpoklad je asi nejzásadnějším argumentem svědčícím o neudržitelnosti současného stavu.

Z provedeného hodnocení vyplývá skutečnost, že situací v této oblasti by se měly odpovědné státní orgány do budoucna zabývat. Hledání optimálních řešení z množství možností, které byly dosud použity anebo inovativní přístup k tvorbě a aplikaci legislativního předpisu zcela nového. Ten by měl na základě uplatňovaných zásad vycházet z účelu drogové politiky – ochrany veřejného zdraví. Toto opatření by mělo být jiného charakteru, než jsou v současnosti používaná opatření u tradičních drog, které se přes jejich represivní regulaci ve společnosti stále vyskytují v relativně velkém počtu. Nový regulační předpis by měl především rychle reagovat na množství nových rizikových látek, jejichž užívání by se mohlo ve

společnosti zvyšovat s tím, že do procesu kontroly těchto chemických látek by mohly být zapojeny státní orgány působící v oblasti ochrany zdraví či ochrany spotřebitele. Ze získaných dat také vyplývá, že v případě, kdy je součástí legislativy seznam regulovaných látek, tak před zařazením konkrétní látky na něj by podle nastavených kritérií měla být tato látka posouzena včetně posouzení případného dalšího možného využití takové látky.

Při návrhu způsobu regulace by měly být v úvahu vzaty všechny okolnosti se všemi dostupnými údaji. Součástí procesu by mohla být i ověřená praktická zkušenost uplatňovaná jinde, samozřejmě s přihlédnutím ke všem aspektům možnosti uplatnění (podoba problému, ohrožené skupiny, přístupy, právní tradice). Do procesu by právě vzhledem ke složitosti problému měli být zapojeni příslušní experti, kteří jsou nositeli vědeckého poznání.

Závěr

Současná situace v oblasti užívání nových psychoaktivních látek na území České republiky je napříč odbornou veřejností vnímána jako veřejný problém, který si zasluhuje pozornost. Je zcela jistě výzvou pro politiky, neboť tyto látky způsobují obtíže jejich uživatelům. Jedná se především o zdravotní problémy, jež jsou zátěží pro společenský aparát, který musí vzniklé situace řešit. Tento problém je v současné době na základě dostupných dat při porovnání s jinými evropskými státy hodnocen jako méně závažný, avšak je poměrně složité predikovat jeho další vývoj. Možným důvodem současně malé závažnosti je tradiční postoj uživatelů psychoaktivních látek v České republice k silně etablovaným drogám pervitinu a kanabisu, jejichž uživatelé nemají v současnosti potřebu ve významnější míře je nahrazovat syntetickými drogami.

Pokud jde o nástroje veřejné politiky v podobě regulačních předpisů, z vyhodnocení v kontextu národním a mezinárodním vyplývá, že v České republice jsou nové psychoaktivní látky, stejně jako ostatní návykové látky, regulovány zákonem o návykových látkách. Ten taxativně pomocí podzákoného předpisu vymezuje látky, k jejichž nakládání (tedy i užívání) je potřeba mít příslušné povolení vydané

orgánem státní správy a bez kterého se jedná o jednání neoprávněné. Pouze v případech společensky nejškodlivějších (při nelegální výrobě a distribuci) je postihováno trestní sankcí. Přístupy obdobné tomuto modelu jsou uplatňovány ve většině státech Evropské unie. Doplnování (přidávání) nových látek na seznam regulovaných látek splňuje podmínky přijatých mezinárodních smluv (ratifikovaných úmluv OSN) a odpovídá podmínkám Evropské unie, která na základě provedení hodnocení rizik (*risk assesment*) vydává doporučení pro regulaci jednotlivých látek.

Do procesu návrhu na doplnění seznamu jsou aktéři z odborného spektra začleněni do pracovní skupiny Systému včasného varování, která je multidisciplinárním společenstvím odborníků na drogovou problematiku. Do toho procesu jsou zapojeni i další aktéři z řad odborných organizací s možnými připomínkami. Přístup k regulaci se tak výrazně neodlišuje od členských států Evropské unie. Ze strany odborníků je však současná právní úprava s ohledem na možný budoucí vývoj hodnocena jako neudržitelná. Příčinou předpokládaného stavu je pouze minimálně predikovatelný rozmach dalších nových psychoaktivních látek.

Co se týče podílu současné legislativní úpravy na řešení problému v oblasti nových psychoaktivních látek, právní úprava přijatá v době masivnějšího výskytu těchto látek na území České republiky je ze strany odborníků hodnocena jako efektivní. Včasný zásah pravděpodobně zamezil vzniku výrazně horšího problému, kdy docházelo k veřejně známému prodeji psychoaktivních látek prostřednictvím tzv. „smart shopů“ a s nimi provázenými internetovými obchody. Přijatá opatření bylo krokem akutním, nikoliv systémovým. Otázkou zůstává, jakým způsobem oblast nových psychoaktivních látek nadále regulovat, neboť potřeba určitých kontrolních mechanismů je zřejmá. Současná úprava, ačkoliv se dle části odborníků oproti předchozímu stavu zlepšila, z výše naznačených důvodů není dostatečná. Doporučení pro zavedení konkrétních kontrolních mechanismů by mělo být výstupem hodnocení rizik. Cílem uplatňované politiky by nemělo být trestání uživatelů těchto látek, ale snížení dostupnosti těchto látek, které jsou rizikem pro své uživatele.

Literatura:

1. BĚLÁČKOVÁ, Vendula. 2014. I-TREND – “Internetové nástroje pro výzkum nových drog v Evropě: mezioborové a integrované přístupy k látkám, uživatelům a trhům. *Klinika adiktologie* [online]. [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: <http://adiktologie.cz/cz/articles/detail/218/4633/I-TREND-Internetove-nastroje-pro-vyzkum-novych-drog-v-Evropě-mezioborove-a-integrované-pristupy-k-latkam-uzivatelum-a-trhum>.
2. BUČKOVÁ, Ivana. 2015. Aktuální stav a vývoj drogové scény na území Slovenskej republiky v roku 2014. *Bulletin Národní protidrogové centrály*. 2015 (1): 22-33. ISSN 1211-8834.
3. BUNDESMINISTERIUM FÜR GESUNDHEIT. *Das Neue-Psychoaktive-Substanzen-Gesetz (NPSG) und die Neue-Psychoaktive-Substanzen-Verordnung (NSPV)* [online]. [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: http://bmg.gv.at/home/Schwerpunkte/Drogen_Sucht/Drogen/Das_Neue_Psychoaktive_Substanzen_Gesetz_NPSG_und_die_Neue_Psychoaktive_Substanzen_Verordnung_NSPV_.
4. DRÁPALOVÁ, Eva. 2011. *Vnímání rizikovosti nových syntetických drog neboli tzv. „legal highs“ jejich uživateli*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.
5. EMCDDA. 2014a. *Evropská zpráva o drogách 2014: trendy a vývoj*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 80 s. ISBN 978-92-9168-690-2.
6. EMCDDA. 2014b. *Legal approaches to controlling new psychoactive substances*. [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.emcdda.europa.eu/topics/pods/controlling-new-psychoactive-substances>.
7. EMCDDA: *Mission EMCDDA*. 2014c. [online]. [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: <http://www.emcdda.europa.eu/about/mission>
8. EMCDDA. 2015. *New psychoactive substances in Europe: An update from the EU Early Warning System March 2015*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 11 s. ISBN 978-92-9168-764-0.
9. MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J., NOVÁK, P. (Eds.), *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Vyd. 1. Tišnov: Sdružení SCAN, 2010, 253 s. ISBN: 978-80-87258-47-7.
10. MOORE, Katenza a Fiona MEASHAM. 2012. *The silent "G": A case study in the production of "drugs" and "drug problems"*. *Contemporary Drug Problems* [online]. 39(3): 565-590 [cit. 2015-05-08]. ISSN 00914509.
11. MRAVČÍK, Viktor. Prezentace – Nové syntetické drogy: Současná situace a perspektivy – NMS – projekt NETAD; část informací z prezentace publikované v *Zaostřeno na drogy 5/2012*.
12. MRAVČÍK, V., CHOMYNOVÁ, P., GROHMANNOVÁ, K., NEČAS, V., GROLMUSOVÁ, L., KIŠŠOVÁ, L., NECHANSKÁ, B., SOPKO, B., FIDISOVÁ, H., VOPRAVIL, J., JURYSTOVÁ, 2013. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2012: Annual Report on Drug Situation 2012 – Czech Republic*. MRAVČÍK, V. (Ed.). Praha: Úřad vlády České republiky. 145 s. ISBN 978-80-7440-077-3.
13. MRAVČÍK, V., CHOMYNOVÁ, P., GROHMANNOVÁ, K., NEČAS, V., GROLMUSOVÁ, L., KIŠŠOVÁ, L., NECHANSKÁ, B., SOPKO, B., FIDISOVÁ, H., VOPRAVIL, J., JURYSTOVÁ, 2014. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013: Annual Report on Drug Situation 2013 – Czech Republic*. MRAVČÍK, V. (Ed.). Praha: Úřad vlády České republiky. 193 s. ISBN 978-80-7440-109-1.
14. Národní protidrogová centrála. 2013. *Výroční zpráva 2012*. Praha. 78 s.
15. Národní protidrogová centrála. 2014. *Výroční zpráva 2013*. Praha. 94 s.
16. NEKOLA, Martin. 2010. *Pragmatici, represionisté a preventisté v drogové politice: Užívání nelegálních drog z pohledu aktérů české drogové politiky*. 1. vydání. Praha: Úřad vlády, Národní monitorovací středisko. *Zaostřeno na drogy 6/2010*. 12 s. ISSN 1214-1089.
17. NEKOLA, Martin a Jan MORÁVEK. 2015. *Regulating New Psychoactive Substances in the Czech Republic: Policy Analysis under Urgency*. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*. : 1-18. DOI: 10.1080/13876988.2014.979553.
18. NMS. *Nové syntetické drogy: Aktuální situace*. 1. vydání. Praha: Úřad vlády, Národní monitorovací středisko. *Zaostřeno na drogy 5/2012*. 12 s. ISSN 1214-1089.
19. NMS. *Hodnocení implementace Akčního plánu realizace Národní strategie protidrogové politiky 2007-2009*. 1. vydání. Praha: Úřad vlády ČR. ISBN 974-80-7440-043-8.
20. NMS. *Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti: O nás*. [online]. [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: http://www.drogy-info.cz/index.php/nms/o_nas/narodni_monitorovaci_stredisko_pro_drogy_a_zavislosti.
21. LATAUSKIENĖ, Eglė. 2012. DRUGS CRIMES: FORWARD LOOKING EXPECTATIONS AND CHALLENGES. *Jurisprudencija* [online]. 19(1): 331-350 [cit. 2015-05-08]. ISSN 13926195.
22. PÁLENÍČEK, Tomáš, Pavel KUBŮ a Viktor MRAVČÍK. 2004. *Nové syntetické drogy: charakteristika a hlavní rizika*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 36 s., [4] s. barev. obr. příl. Monografie (Úřad vlády České republiky), no. 4. ISBN 80-867-3426-9.
23. POTŮČEK, Martin. *Věřejná politika*. Upr., dopl. a aktualiz. vyd. v českém jazyce. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, 399 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-50-22010.
24. PREVCENTRUM O.S. *Informace o drogách: Nové syntetické drogy*. O.s. Prev-Centrum [online]. [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: <http://www.prevcentrum.cz/Nove-Synteticke-Drogy>.

25. RADIMECKÝ, Josef (ed.). Význam „hráčů“ na vývoj „drogové arény“ aneb vliv odborníků na vnímání oboru adiktologie. *Klinika adiktologie*. 01. 03. 2006 [online]. Praha [cit. 2014-05-08]. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/90/201/Vyznam-hracu-na-vyvoj-drogove-areny-aneb-vliv-odborniku-na-vnimani-oboru-adiktologie>.
26. RVKPP. 2013. *Výroční zprávy o činnosti Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky za rok 2013*. [online]. Praha [cit. 2014-05-08]. 37 s. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/vyrocní-zpravy/VZ-o-cinnosti_RVKPP_2013.pdf.
27. SABERŽANOVÁ, Petra Chavva a Jaroslav Vacek. *Adiktologické služby v prostředí zábavy: Preventivní a harm reduction programy pro rekreační uživatele drog*. 1. vydání. Praha: Úřad vlády, Národní monitorovací středisko. Zaoštroeno na drogy 2/2011. 16 s. ISSN 1214-1089.
28. ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.
29. UNODC. 2014. *Global Synthetic Drugs Assessment* [online]. New York: United Nations publication, 76 s. ISBN 978-92-1-056697-1.
30. UNODC Early Warning Advisory (EWA) on New Psychoactive Substances (NPS). *UNODC New Psychoactive Substances Portal and International Collaborative Exercise Portal* [online]. [cit. 2015-05-08].
31. VESELÝ, Arnošt, Martin NEKOLA a Zuzana DRHOVÁ. 2007. *Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 407 s. ISBN 978-80-86429-75-5.
32. Zápis ze setkání pracovní skupiny Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti Úmrťí spojená s užíváním drog ze dne 19. 05. 2014.
33. ZEMAN, Petr, Ivana TRÁVNÍČKOVÁ a Michaela ŠTEFUNKOVÁ. *Vybrané aspekty drogové problematiky z pohledu občanů*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-112-7.
34. *Protidrogová strategie EU na období 2005-2012*. 2005. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 27 s. ISBN 80-867-3464-1.
35. EU Drugs Strategy (2013-2020). In: *Justice and Home Affairs Council of the European Union*. Brussels: Council of European Union, 2012, roč. 2012, č. 17547.
36. Národní strategie protidrogové politiky na období 2010-2018: [schválená usnesením vlády č. 340 ze dne 10. května 2010]. 2011. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 56 s. ISBN 978-80-7440-045-2.
37. Akční plán realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2013 až 2015: [schválen usnesením vlády č. 219 ze dne 27. března 2013]. 2013. Praha: Úřad vlády ČR.
38. Hodnocení implementace Akčního plánu realizace Národní strategie protidrogové politiky 2007-2009., ed. Lucia KIŠŠOVÁ, 1. vydání. Praha: Úřad vlády ČR, 2011. ISBN 974-80-7440-043-8.

kpt. Mgr. Vratislav Pospíšil, e-mail: vratislav.pospisil@pcr.cz
Policejní prezidium ČR, poštovní schránka 62/NPC, 170 89 Praha 7

Keywords:

new psychoactive substance; public policy; drugs policy; epistemic communities; law regulation

Abstract:

After 2010 substances with similar effects as opiates and stimulants started to appear in the Czech Republic, other European countries and around the world however they are not controlled by any legislation because of their "newness". Current situation in the field of new psychoactive substances in the Czech Republic introduces the legislative approaches used at both national and international level. The carried out research has found the experts perceive new psychoactive substances as a problem whose extent however is not as intensive as in other EU countries. Despite the comparatively low severity of this problem, it is necessary to solve this problem immediately including the use of regulatory instruments.

KDO JE PACHATELEM PRIMÁRNÍ DROGOVÉ KRIMINALITY REKRUTUJÍCÍM SE Z VIETNAMSKÉ KOMUNITY?

PETR PŘECECHTĚL^a, LUDĚK JANČAŘÍK^b

^a The Police Academy of the Czech Republic in Prague

^b National Drug HQ Criminal Police and Investigation Service, Czech Republic

Klíčová slova:

drogová kriminalita; organizovaný zločin; vietnamská komunita

Abstrakt:

Autoři si ve svém příspěvku kladou otázku: „Kdo je pachatelem primární drogové kriminality rekrutujícím se z vietnamské komunity?“. Částečnou odpověď se snaží nalézt prostřednictvím analýzy více jak dvou stovek trestních spisů, která byla zaměřena na získání relevantních kriminologických poznatků k osobě pachatele s akcentem na pohlaví, věk, bydliště, pobytový status, původ, vzdělání, zaměstnání apod., čímž předkládají jeho určitý obraz.

Úvod

Drogová kriminalita páchaná příslušníky vietnamské diaspory žijící v České republice je zejména v posledních letech velmi aktuálním a často diskutovaným tématem jak v prostředí odborné, tak i laické veřejnosti.

Přestože spektrum aktivit vietnamského organizovaného zločinu je historicky značně široké a v roce 2013 mezi jeho nejčastější formy činnosti patřily celní a daňové úniky, porušování ochranných známek, praní špinavých peněz, výroba a pašování alkoholu a další, zapojení do výroby a obchodu s drogami bylo ve výčtu aktivit na prvním místě¹). Z doposud získaných poznatků lze dovozovat, že podíl příslušníků vietnamského etnika, resp. občanů Vietnamu na

drogové trestné činnosti (DTČ) páchané na území ČR, včetně jejích přesahů do zahraničí, zejména do SRN, je skutečně významným a velmi dynamicky rozvíjejícím se fenoménem doby.

O uvedené realitě ostatně vypovídají i statistická data publikovaná jak ve Výročních zprávách Národní protidrogové centrály²), tak v policejních³) či justičních statistikách. Z uvedených dat je patrné, že bez ohledu na skutečnost, že vietnamská komunita je po Ukrajincích a Slovácích dlouhodobě třetí nejpočetnější menšinou⁴), její zatížení drogovou kriminalitou je z menšin žijících na území ČR dlouhodobě nejvyšší a od roku 2008 vykazuje výrazně stoupající trend (viz graf⁵).

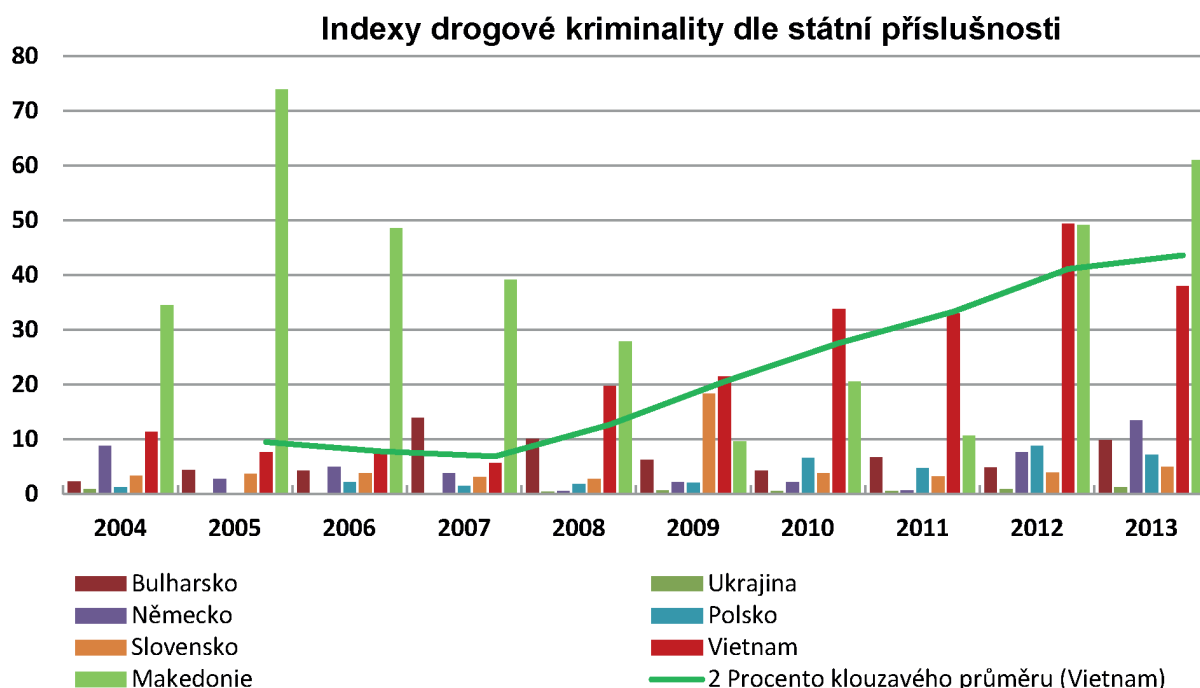
¹) Viz MAREŠOVÁ Alena a kol. Analýza trendů kriminality v roce 2013. Praha: IKSP, 2014. ISBN 978-80-7338-142-4.

²) Viz Národní protidrogová centrála, Výroční zpráva <http://www.policie.cz/clanek/vyrocní-zpravy-annual-reports-jahresbericht.aspx>.

³) Viz Statistické přehledy kriminality <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.

⁴) Blíže viz údaje Českého statistického úřadu http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-006#.VOM0BXyG9JA.

⁵) Obdobně vysoký index DK lze dlouhodobě zaznamenat i u občanů Makedonie, či ještě výrazně vyšší u občanů Nigérie, byť absolutní počet pachatelů je relativně velmi nízký.

graf č. 1 – Indexy drogové kriminality dle státní příslušnosti. Zdroj: Autor

Charakteristické znaky drogové kriminality

Drogová trestná činnost páchaná osobami původem z Vietnamu je prováděna prostřednictvím specifických *módů operandi* a vykazuje určité typické znaky charakteristické pro vietnamský organizovaný zločin zaměřený na drogovou kriminalitu:

- dominantní postavení v pěstování marihuany (*drogové trhy v ČR i v zahraničí*),
- významná pozice ve výrobě a distribuci metamfetaminu (*syčení „české drogové scény“, export do zahraničí, zejména do SRN*),
- velmi vysoká produkční schopnost „pěstíren a varen“ (*specializace – dělba činností, profesionalizace výroby, frekvence výrobních cyklů, odklon od „velkopěstíren“ a vytváření sítě malých pěstíren*),
- inovace v technologii výroby (*import technologií z východní Asie*),
- používání nestandardních prekursorů (*např. chlorefedrin*) a pomocných látek,
- změny ve struktuře a fungování organizovaných skupin (*zůstává teritoriální či rodinný princip*,

určitý odklon od pevného hierarchického řízení, amébní charakter),

- aktivity ve všech formách drogové kriminality (*výroba, distribuce, tranzit*),
- využívání velmi rozvinuté struktury kriminálních sítí vysoce internacionálního charakteru (*flexibilní využívání legálních obchodních sítí*).

Výzkumné šetření

Výzkumné šetření bylo založeno na analýze trestních spisů konkrétních případů a dalších informací k pachatelům, kteří dokladem totožnosti prokázali státní příslušnost k Vietnamu a kterým bylo v roce 2013 sděleno obvinění⁶⁾ ze spáchání tzv. drogových trestných činů⁷⁾. Jednalo se celkem o 204 osob.⁸⁾ Analýza byla provedena ve všech zmíněných případech, tzn. že zkoumaný vzorek byl absolutní.

Získaná data byla s ohledem na jejich zdroje tříděna do jednotlivých kategorií jak obecných, tak těch, které přímo souvisí s páchaním DTČ (viz tabulka). Jejich syntéza může podávat určitý kriminologický obraz pachatelů – osob původem z Vietnamu, které byly v roce 2013 trestně stíhány pro drogový delikt.

⁶⁾ Ust. § 160 zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) v platném znění.

⁷⁾ Ust. § 283 až § 286 zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v platném znění.

⁸⁾ V r. 2013 bylo zadrženo pro podezření ze spáchání tzv. drogových trestných činů celkem 218 osob - státních občanů Vietnamu a z toho bylo zahájeno trestní stíhání 204 osob, blíže viz Národní protidrogová centrála, Výroční zpráva [online]. [15. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/vyrocní-zpravy-annual-reports-jahresbericht.aspx>.

KATEGORIE	
Obecné	Související s DTČ
Pohlaví	TČ (právní kvalifikace, rozsah)
Věk	Forma TČ (výroba, distribuce apod.)
Místo narození (město, provincie)	OPL / prekursor (komodity)
Vzdělání (základní, střední, vysokoškolské)	Místo spáchání
Rodinný stav (svobodný, ženatý/vdaná, rozvedený)	Organizovanost (postavení ve skupině)
Rodičovství (bezdětní, počet dětí)	Spolupachatelství
Bydliště (evidenční, faktické)	Spolupráce s občany ČR při páchaní DTČ
Pobyt (druh, účel, délka)	Spolupráce při vyšetřování (s OČTŘ)
Zaměstnání (zdroj příjmu)	Recidiva (trestní minulost)
Znalost českého jazyka	

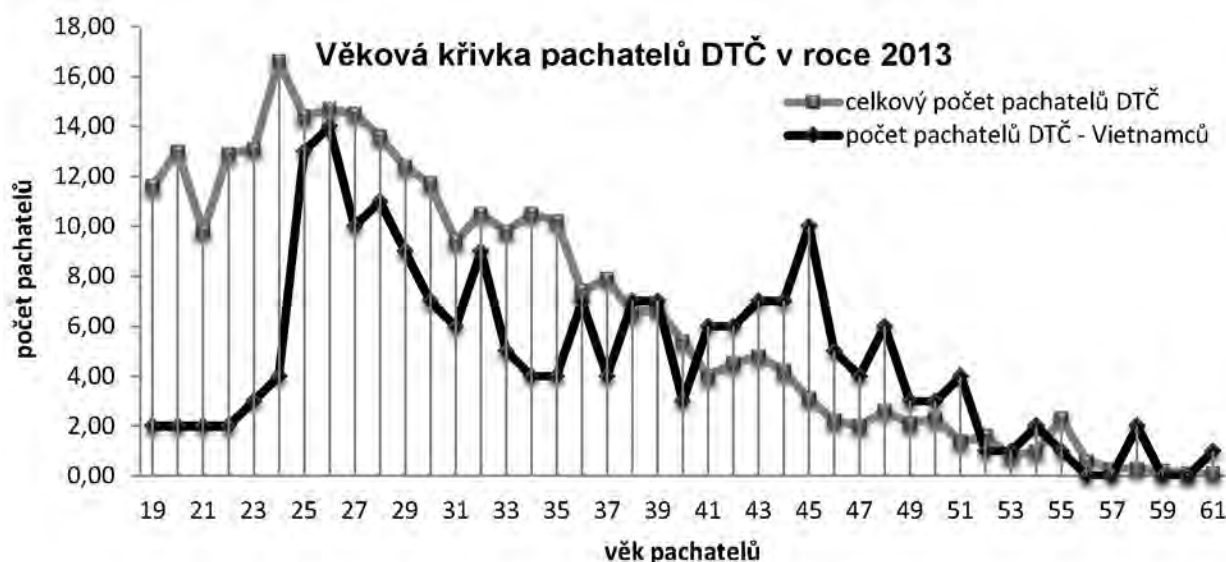
tab.1 – Kategorie výzkumného šetření. Zdroj: Autor

Charakteristiky pachatelů – obecné

V roce 2013 bylo zahájeno trestní stíhání 204 osob vietnamského původu podezřelých ze spáchání DTČ. Podíl mužů, který činí 86,2 % (176) výrazně převyšuje nad počtem žen (28 tj. 13,7 %), což koresponduje i s poměrem podílu mužů a žen na celkovém počtu osob v tomto roce stíhaných pro DTČ⁹⁾.

Věková křivka zkoumaného souboru (viz graf

ukazuje, že nejmladšímu pachateli muži bylo 19 let (žena 22 let) a nejstaršímu 61 let (žena 51 let). V tomto věkovém rozsahu lze zaznamenat dvě období, kdy věková křivka výrazně stoupá¹⁰⁾, a to nejprve ve věku 26 let (14 pachatelů), 25 let (13 pachatelů) a 28 let (11 pachatelů) a podruhé překvapivě ve věku 45 let (10 pachatelů), což by mohlo korelovat s vyšším podílem migrantů tohoto věku.

Pozn: Z důvodů možnosti srovnání je u celkového počtu pachatelů DTČ uváděna pouze desetina z dat graf č. 2 – Věková křivka pachatelů. Zdroj: Autor

⁹⁾ V r. 2013 bylo zahájeno trestní stíhání 3 722 osob pro podezření DTČ, z toho bylo 3 183 mužů (85,5 %) a 539 žen (14,4 %). Tamtéž. Pozn. podíl žen na celkové kriminalitě dlouhodobě osciluje mezi 12-14 %.

¹⁰⁾ Na rozdíl od věkové křivky celkového počtu pachatelů DTČ v roce 2013, kdy počet pachatelů kulminuje ve věku 24 let a následně s přibývajícím věkem křivka postupně rovnoměrně klesá.

Z analýzy dat vztahujících se k místu narození, získaných z dokladů totožnosti, případně z vyjádření samotných obviněných lze dovozovat, že téměř všichni obvinění pochází zejména z měst a provincií centrálního severního Vietnamu, především z hlavního města Hanoi (30 osob), Hai Duong (24), Nghe An (24), Nam Dinh (21), Bac Giang (17), Ha Tinh (15), Phu Tho (14), Thanh Hoa (13), Bac Ninh (9), Thai Binh (8). Pouze 1 osoba v souboru, která prokázala vietnamskou státní příslušnost, se narodila v ČR (Děčín). Zjištěné skutečnosti mohou do určité míry poukazovat na možný teritoriální či rodinný princip utváření zločinných uskupení.

Data v kategorii dosažené vzdělání byla čerpána zejména z protokolů výsledků obviněných, tak jak je uvedli sami obvinění, jejich validita nebyla verifikována. Analýza těchto dat ukázala, že nejrozšířenějším vzděláním ve zkoumaném souboru je středoškolské vzdělání, které uvedlo 97 osob tj. 48 %, na druhém místě je vzdělání základní 91 osob tj. 45 % a pouhé 2 % tj. 5 osob uvedlo vzdělání vysokoškolské. Analýza rovněž ukázala, že muži mají vyšší vzdělání než ženy.

Získání pravdivých dat k rodinnému stavu pachatelů bylo komplikované, neboť uvedená data v některých případech neodpovídala zjištěným skutečnostem¹¹⁾ a bylo nutné je upřesnit u policistů, kteří vedli vyšetřování. Mírně převažuje počet osob ženatých/vdaných (104 tj. 51 %) nad osobami svobodnými (85 tj. 42 %), výrazně méně je pak osob rozvedených (13 tj. 6 %). U 2 osob se nepodařilo jejich rodinný stav zjistit.

Informace vypovídající o rodičovství musely být s ohledem na jisté nepřesnosti rovněž doplněny dotazem u vyšetřujících policistů. Získaná data korelovala s rodinným stavem, tj. 104 osob (51 %) uvedlo, že mají děti a 100 osob (49 %) uvedlo, že jsou bezdětné.

V datech vztahujících se k místu pobytu pachatelů bylo třeba rozlišovat mezi tzv. bydlištěm evidenčním (formální, fiktivní), tj. bydlištěm hlášeným místně příslušným úřadům, a bydlištěm skutečným, tedy takovým, kde se osoby fakticky zdržují. Získané údaje byly následně komparovány. Ze zjištěných dat vyplývá, že převážná část osob je evidenčně přihlášena zejména v Chebu (36), v Praze (29), v Děčíně (17), v Teplicích (14) a v Plzni (12). Data o skutečném bydlišti byla získávána z protokolů výsledků obviněných, případně byla doplněna informacemi od policistů, kteří vedli vyšetřování, a přesto se tento údaj

nepodařilo zjistit u 24 osob. Fakticky se tyto pachatelé zdržují především v Praze (48), v Chebu (35), v Teplicích (13) a v Děčíně (12). Provedenou komparací¹²⁾ bylo zjištěno, že u 129 osob (63 %) bylo evidenční a faktické bydliště shodné a u 54 osob byly zaznamenány rozdíly. Analýza dat v kategorii bydliště ukázala, že pachatelé DTČ původem z Vietnamu se v roce 2013 fakticky i formálně zdržovali zejména v regionech západního a severního pohraničí ČR a v hlavním městě Praze, což přirozeně souvisí s existencí největších či nejvýznamnějších vietnamských tržnic.

S kategorií bydliště úzce souvisí pobyt, zejména jeho druh, účel a délka. Data do této významné kategorie, zejména ta, která se týkala délky pobytu, byla rovněž získána vytěžením policistů zpracovávajících trestní spisy. U druhu pobytu výrazně převažuje tzv. dlouhodobý pobyt¹³⁾ (89 osob) a trvalý pobyt¹⁴⁾ (88). Nezanedbatelný je i údaj o 13 osobách (tj. 6 %), které neprokázaly povolení k pobytu. Z hlediska účelu pobytu je nejrozšířenějším uváděným důvodem podnikání (98 osob tj. 48 %), se značným odstupem následují rodinné důvody, ať již sloučení s občanem ČR (22) či sloučení rodiny (21), tj. celkem 31 % a ostatní účely pobytu v 15 %. V souvislosti s délkou pobytu, lze na základě analýzy dat zkoumaného souboru uvést, že osoby původem z Vietnamu se dopouštěly DTČ nejčastěji až po 5 letech pobytu v ČR (44 osob).

Z hlediska kriminogenních faktorů je jistě významnou kategorií výdělečná činnost (zaměstnání), resp. zdroj příjmu. Údaje do této kategorie byly získávány především z trestních spisů a nebyly dále nijak ověřovány. V souvislosti s páchaním DTČ není zanedbatelný vysoký podíl osob bez zaměstnání (61 osob tj. 30 %), k zamyšlení je i značný podíl tzv. podnikatelů, obchodníků a osob samostatně výdělečně činných, kteří se podílí 45 %, tj. 90 osob. Zaměstnanci (brigádníci, prodavači) tvoří 18 %. Ostatní (mateřská dovolená, invalidní důchodce, tlumočnick) jsou zastoupeni pouze v 1 %, stejně jako manažeři. Nezcizitelný zdroj příjmu byl identifikován u 11 osob, tj. 5 %.

V určitých souvislostech je bezpochyby zajímavou kategorií i otázka znalosti českého jazyka. Informace v této oblasti byly zjišťovány především prostřednictvím policistů, kteří konkrétní trestní kauzy vyšetřovali. Pro přehled byla tato kategorie rozdělena do třech úrovní a bylo zjištěno, že 81 osob, tj. 40 %, nemá žádnou znalost českého jazyka (nerozumí, nemluví), 104 osob, tj. 51 %, má znalost na elementární úrovni a pouhých 18 osob, tj. 9 %, má pokročilou znalost českého jazyka.

¹¹⁾ Zejména v souvislosti s účelovými sňatky z důvodů legalizace pobytu.

¹²⁾ S ohledem na nedostatek podkladů nemohla být komparace provedena u 10 % (21) osob.

¹³⁾ Tj. pobyt na vízum delší jak 90 dnů anebo přechodný pobyt delší 6 měsíců.

¹⁴⁾ Tj. po 5 letech kontinuálního pobytu cizince na území ČR a prokáže dostatečné prostředky.

Charakteristiky pachatelů související s pácháním drogových deliktů

Nejvýznamnější kategorií výzkumného šetření je vlastní drogová trestná činnost. A to z pohledu jak samotné trestněprávní kvalifikace, rozsahu a forem trestního jednání, manipulované komodity, tak místa spáchání, možného spolupachatelství či případné organizovanosti jednání, resp. postavení osoby pachatele v rámci organizované skupiny. Data do této kategorie byla získávána z více zdrojů – z trestních spisů jednotlivých konkrétních kauz a ze statistických přehledů kriminality v roce 2013¹⁵).

Analýzou těchto trestněprávních dat bylo zjištěno, že pachatelé DTČ původem z Vietnamu se v roce 2013 nejčastěji dopouštěli trestného činu nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy (OPL) dle ustanovení § 283 odst. 1, odst. 2 písm. c) trestního zákoníku (TZ)¹⁶, tj. nakládali s OPL ve značném rozsahu. Tohoto jednání se dopustilo celkem 64 osob, což činí 31 % obviněných pachatelů DTČ vietnamského původu v tom roce. Druhou nejrozšířenější právní kvalifikací je ustanovení § 283 odst. 1 TZ, tedy naplnění znaků základní skutkové podstaty, kterou bylo kvalifikováno jednání 39 osob, tj. 19 %. Třetí nejrozšířenější kvalifikace je dle ustanovení § 283 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. c) TZ, tj. nakládání s OPL jako člen organizované skupiny a ve velkém rozsahu, které spáchalo 36 osob, tedy téměř 18 %. Další právní kvalifikace jsou, s přihlédnutím k počtu pachatelů, kteří se tohoto jednání dopustili, pouhým zlomkem výše uvedených kvalifikací, tj. ustanovení § 283 odst. 1, odst. 3 písm. c) TZ a § 283 odst. 1, odst. 2 písm. a), písm. c) TZ spáchaných celkem 12 osobami (6 %) či ustanovení § 284 odst. 2 TZ, jehož se dopustilo pouhých 8 osob (4 %) atd.

Podíváme-li se, pro zjednodušení, na právní kvalifikace pouze jako na trestné činy dle ustanovení jednotlivých paragrafů (základní skutkové podstaty), aniž bychom reflektovali okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, můžeme konstatovat, že 92 % DTČ páchané osobami vietnamského původu bylo v roce 2013 spácháno dle ustanovení § 283 TZ (190 osob), 7 % dle ustanovení § 284 TZ (14 osob), 1 % dle ustanovení § 286 TZ (2 osoby). Pouze 1 osoba byla obviněna dle ustanovení § 285 TZ.

Z hlediska rozsahu jednání lze v souvislosti se

shora uvedeným poukázat zejména na to, že vietnamští pachatelé se DTČ dopouštěli velmi často ve značném rozsahu¹⁷) (41 %) či ve velkém rozsahu¹⁸) (37 %). Tato skutečnost může korelovat s informacemi o zvyšující se produkční schopnosti jak „pěstíren“ marihuany, tak „varen“ metamfetaminu, což koresponduje s aktuálními trendy vývoje zapojení vietnamských zločineckých uskupení do mezinárodního obchodu s OPL.

Z trestněprávní kvalifikace jednotlivých případů a z popisů konkrétního jednání vyplývá, že nejrozšířenější formou DTČ v roce 2013 bylo pěstování a výroba marihuany a metamfetaminu (44 %), na druhém místě byla zastoupena výroba a distribuce OPL – zejména marihuany a metamfetaminu (39 %). S výrazným odstupem následovala pouhá distribuce zejména již zmíněných komodit (9 %) a přechovávání těchto látek pro vlastní potřebu¹⁹) (6 %). Podíl v 1 % tvořil dovoz prekusorů a držení předmětu k nedovolené výrobě OPL. Ze zjištěného je patrné, že výrazně převažuje kvalifikovaná DTČ spočívající zejména ve výrobě (pěstování) OPL nad jejich samotnou distribucí; přechovávání látek jako společensky nejméně škodlivé jednání bylo zastoupeno významně méně.

Ve smyslu shora uvedených jednání vietnamští pachatelé nezákonně manipulovali téměř se všemi komoditami (OPL), které jsou aktuálně nabízeny na drogové scéně v ČR. Nejfrekventovanější drogou byla marihuana v 94 případech (46 %), další významnou látkou byl v 89 případech (44 %) metamfetamin. V 16 případech (8 %) se jednalo o manipulaci s marihuanou a zároveň s metamfetaminem. Po 1 případu to byl heroin, případně kombinace již zmíněných látek. Analýza dat potvrdila, že pro pachatele DTČ pocházejícího z vietnamské komunity je aktuálně signifikantní drogou především marihuana a metamfetamin. Uvedená skutečnost může rovněž vypovídat i o určité specializaci, která se projevuje i jistou mírou profesionalizace při páchání drogové kriminality.

Vyhodnotit konkrétní místa spáchání DTČ bylo komplikované a to zejména pokud obvinění páchali trestnou činnost na více místech. I přestože lze u převážné většiny ze 186 pachatelů místo spáchání přesně definovat²⁰), byla pro účely analýzy tato místa do určité míry zobecněna a to na úroveň okresů. Nejfrekventovanějším místem je Praha v 39 případech, následuje Cheb s 28 případy, pak Děčín s 12 a Plzeň s 10 případy. Dalších 28 obcí je zatíženo do 10 pří-

¹⁵) Viz <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2013.aspx>.

¹⁶) Blíže viz ust. § 283 zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v platném znění.

¹⁷) Viz ust. § 283 odst. 2 písm. c) zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v platném znění.

¹⁸) Viz ust. § 283 odst. 3 písm. c) zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v platném znění.

¹⁹) Viz ust. § 284 často aplikované v tzv. důkazní nouzi viz ust. § 283 zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v platném znění.

²⁰) Např. konkrétní adresy objektů (obec, ulice, č. popisné apod.), kde byl DTČ spáchána.

padů. Z vyhodnocení vyplývá, že zde existuje jistá korelace mezi místem páchaní DTČ a faktickým místem pobytu pachatele. Mimo hlavní město Prahu se často jedná o příhraniční lokality v západních a severních Čechách, tedy místa s početnou vietnamskou komunitou.

Přestože se jistý stupeň organizovanosti promítl do trestně právní kvalifikace²¹⁾ „pouze“ u 36 obviněných, lze určité stopy tohoto znaku dohledat i v dalších analyzovaných případech. Podíl osob, u kterých byl při vyšetřování drogových deliktů zaznamenán určitý prvek organizovanosti, resp. tyto činy spáchaly či pravděpodobně páchaly, jako členové organizované skupiny, byl 70 % a významně převyšoval podíl tzv. individuálních pachatelů (23 %). Zbývajících 7 % tvořily osoby, které spáchaly DTČ tzv. ve spolupachatelství. Podíváme-li se blíže na pachatele, kteří byli součástí organizované skupiny či s touto skupinou v rámci individuálního páchaní DTČ pouze nějak kooperovali, můžeme v trestních spisech dohledat i určité informace o jejich statusu či roli v této skupině. Na základě analýzy dostupných informací lze usuzovat, že 15 % obviněných bylo v pozici organizátora či investora DTČ, 72 % obviněných bylo výkonným článkem a fungovalo jako „zahradníci“, výrobci, distributoři či dealeri a zbývajících 13 % tvořili tzv. pomocníci např. pronajímatelé prostor, zprostředkovatelé apod.

V rámci výzkumného šetření byla policistům, kteří vedli vyšetřování jednotlivých trestních kauz, položena otázka zaměřená na zjištění informací o případné spolupráci při páchaní DTČ obviněných s občany ČR, aniž by tím byl myšlen prodej OPL. Cílem otázky bylo ověřit možnou kooperaci např. při pěstování, výrobě OPL či obchodu s prekursory a dalšími potřebnými chemikáliemi apod. Otázka byla uzavřená; další detaily např. forma a druh spolupráce nebyly zjišťovány. Získané odpovědi ukázaly, že spolupráce byla zaznamenána pouze u 10 % obviněných.

Z vyšetřovacích spisů a z výpovědí vyšetřujících policistů byly získány i informace týkající se chování obviněných v procesu vyšetřování, resp. ochota spolupracovat s OČTŘ při objasňování spáchané DTČ. Byla stanovena kritéria hodnocení:

- trestnou činnost doznává a pravdivě vypovídá,
- částečně doznává trestnou činnost,
- vypovídá nepravdivě, odmítá vypovídat, popírá trestnou činnost i přes důkazy.

Ze získaných informací vyplývá, že 116 obviněných, tj. 57 % odmítlo vypovídat, 42 osob (21 %) popíralo trestnou činnost i přes předložené důkazy, 6 vyslychaných vypovídalo nepravdivě a jenom

39 osob (19 %) doznalo trestnou činnost a pravdivě vypovídalo (z toho 9 obviněných se doznalo pouze částečně).

Analýza dat vztahující se k trestní minulosti, resp. ke kriminální recidivě ukázala, že 36 %, tj. 74 osob zkoumaného souboru již bylo v ČR trestně stíháno. Z celkového počtu obviněných (204) bylo 48 osob, tj. 24 % trestně stíháno jedenkrát, 5 %, tj. 10 osob, trestně stíháno dvakrát, 3 %, tj. 7 osob, trestně stíháno třikrát, 2 %, tj. 4 osoby, trestně stíhány čtyřikrát, 3 osoby trestně stíhány pětikrát a 2 osoby trestně stíhány šestkrát.

Ze získaných dat bylo dále zjištěno, že zkoumané osoby byly v minulosti nejčastěji trestně stíhány za DTČ – 33 osob, tj. 16 %, druhá nejčtenější trestní stíhání byla za hospodářské delikty, tj. daňové, poplatkové a devizové (Hlava VI díl 2 TZ) a za trestnou činnost proti majetku (Hlava V TZ) – shodně 21 trestních stíhání, tj. 10 %.

Detailnější analýza recidivy u DTČ ukázala, že opakovaně bylo pro stejnou trestnou činnost stíháno 25 osob jedenkrát, 6 osob dvakrát, 1 osoba třikrát a 1 osoba dokonce čtyřikrát.

Závěr

Kdo je tedy pachatelem primární drogové kriminality rekrutujícím se z vietnamské komunity? S určitým nadhledem, aniž bychom pochopitelně podali vyčerpávající kriminologický profil, lze uvést, že v roce 2013 to byl muž ve věku 26 nebo 45 let, původem z centrální části severního Vietnamu, který má základní či střední vzdělání, bydlí v Chebu nebo v Praze, je ženatý, má děti, v ČR žije nejméně 5 let na základě povolení k trvalému nebo dlouhodobému pobytu za účelem podnikání či sloučení rodiny. Jeho zdrojem příjmu bylo obchodování a podnikání, a pokud umí česky, tak pouze na základní úrovni. Byl členem kriminální organizované skupiny v úrovni výkonného článku na pozici „zahradníka“ či výrobce značného množství marihuany anebo pervitinu, které také distribuoval. V páchaní trestné činnosti nespoupracoval s občany ČR. Při vyšetřování trestné činnosti odmítá vypovídat. V ČR dosud nebyl trestně stíhán.

S přihlédnutím k vzrůstajícím aktivitám asijských zločineckých organizací v mezinárodním obchodu s drogami a postupně se zvyšujícím zapojením osob původem z Vietnamu do organizované drogové kriminality v ČR se nabízí otázka, zda se jedná pouze o aktuální lokální fenomén anebo jsme svědky počínajícího problému globálních rozměrů.

²¹⁾ Viz ust. § 283

Literatura:

1. MAREŠOVÁ Alena a kol. *Analýza trendů kriminality v roce 2013*. Praha: IKSP, 2014. ISBN 978-80-7338-142-4.
2. Národní protidrogová centrála, Výroční zpráva <http://www.policie.cz/clanek/vyrocní-zpravy-annual-reports-jahresbericht.aspx>.
3. Statistické přehledy kriminality <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.
4. Blíže viz údaje Českého statistického úřadu http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-006#.VOm0BXYG9JA.

pplk. PaedDr. Petr Precechtěl, email: precechtel@polac.cz

Policejní akademie České republiky v Praze, Lhotecká 559/7, P. O. BOX 54, 143 01 Praha 4

kpt. Mgr. Luděk Jančařík, e-mail: l.jancarik@seznam.cz

Policejní prezidium ČR, poštovní schránka 62/NPC, 170 89 Praha 7

Keywords:

drug-related crime; organized crime; Vietnamese community

Abstract:

The authors in their contribution wondered: „Who is the offender of primary drug-related crime coming from the Vietnamese community?“. They were trying to find the partial response through an analysis of more than two hundred criminal files. The analysis was aimed at obtaining relevant criminological knowledge about the offender with an emphasis on gender, age, residence status, origin, education, employment, etc., which provided the offender's specific image.

ALKOHOL A JINÉ NÁVYKOVÉ LÁTKY PŘI PRACOVNÍCH ČINNOSTECH A DOPRAVNÍCH NEHODÁCH

ROMAN VOČELUK

Klíčová slova:

alkohol, dopravní nehoda, droga, hmotná škoda, návyková látka, statistika, usmrcení, zranění

Abstrakt:

Je potvrzeno, že se společností tolerované požívání alkoholu a zvyšující se užívání návykových látek ve vysoké míře projevuje v oblasti silničního provozu i pracovních úrazů. V článku je analyzována dopravní nehodovost řidičů pod vlivem alkoholu a jiných návykových látek za posledních 15 let a pracovní úrazovost ovlivněných pracovníků za poslední 4 roky. Analýzou dostupných údajů byl potvrzen nárůst počtu dopravních nehod řidičů ovlivněných návykovými látkami, mírný pokles počtu podnapilých řidičů i navýšení počtu pracovních úrazů osob pod vlivem alkoholu. K omezení nehodovosti obecně a ovlivněných řidičů zvlášť jsou navržena v několika oblastech doporučující opatření.

Úvod

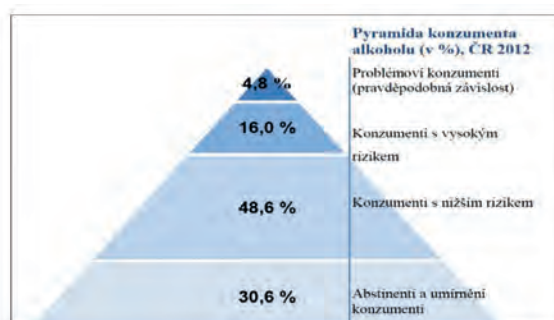
Přístup k drogám se ze strany oficiálních činitelů v době předlistopadové „sametové“ revoluce pohyboval mezi popíráním problému a represemi. Na rozdíl od toho se současná politická reprezentace musí vyvíjet se společností značně tolerovaným požíváním alkoholu i zvyšujícím se užíváním návykových látek. Obyvatelstvo České republiky v souvislosti s nástupem demokracie velmi záhy pocítilo i její stinnou stránku, kterou je drogová problematika, jejímiž projevy a důsledky je potencionálně ohrožen každý z nás.

Uvedené faktory se neblaze projevují ve všech oblastech našeho života. V oblasti silničního provozu jsou následky tragických dopravních nehod podnapilých a zdrogovaných řidičů často medializovány, do podvědomí riskujících řidičů však zasahují pouze velice zanedbatelnou měrou. V posledních letech se v silniční dopravě a pracovních činnostech, kterými za jistých okolností může být i řízení motorového vozidla, projevuje negativní a nebezpečný jev – řízení vozidla pod vlivem alkoholu a jiných návykových látek. Stále se zvyšující počty vystresovaných a mnohdy následně i z tohoto důvodu drogou ovlivněných řidičů mají přímou úměru se značně se rozvíjejícím motorismem.

Česká populace a vztah k alkoholu

Téměř polovina české populace patří mezi konzumenty s nižším rizikem závislosti na alkoholu. Konzumentů s vysokým rizikem je v ČR 16 %, problémových konzumentů, u nichž je již vyvinuta či

zatím pouze hrozí závislost na alkoholu je 4,8 % obyvatel¹⁾

obr. 1 – Struktura české populace ve vztahu k alkoholu
Zdroj: www.szu.cz

V souvislosti s neutěšenou a zhoršující se situací na drogovém poli v České republice je zřejmé, že přítomnost a užívání návykových látek v osobním životě i v pracovním prostředí stoupá přímou úměrou. Česká republika se již řadu let umísťuje na předních příčkách spotřeby alkoholu na hlavu, což má velice negativní dopad na českou mládež, která je nejohroženější ve vztahu k alkoholu i ostatním návykovým látkám.

Nebezpečí užívání alkoholu a jiných NL v pracovním prostředí a s tím související pracovní úrazovost jsou aspekty českou populací často opomíjeny. O existenci a nebezpečí tohoto jevu svědčí statistické vyjádření jejich nemalého počtu. Počty a údaje o pracovních úrazech pod vlivem drog nelze statisticky objasnit, neboť nepochopitelně nejsou dotčenou organizací Státní úřad inspekce práce Opava evidovány.

¹⁾ SOVINOVÁ, H.; CSÉMY, L.; KERNOVÁ, V. 2014. Užívání tabáku a alkoholu v České republice: Zpráva o situaci za posledních 10 let. Praha: Státní zdravotní ústav, 2014, 11, 13, 28 s. ISBN 978-80-7071-335-8.

Při pracovních činnostech dochází k intoxikaci návykovými látkami dvojným způsobem. V některých provozech se pracovníci bezděčně intoxikují látkami, které se legálně v pracovním prostředí vyskytují. Jedná se např. o organická rozpouštědla, barvy apod.

Opakem je úmyslné zneužívání návykových látek. Česká republika se již řadu let umísťuje na předních příčkách spotřeby alkoholu na hlavu, což má velice negativní dopad na českou mládež, která je nejhroženější ve vztahu k alkoholu i ostatním návykovým látkám.

V případě zneužití návykových látek v pracovní činnosti dochází ke zvýšení rozsahu bezpečnostního rizika, na což již celá řada zaměstnavatelů v České republice i v zemích Evropské unie reaguje. Dochází k pravidelnému testování tělních tekutin zaměstnanců (např. u pilotů letadel, řidičů hromadné dopravy i řidičů nákladní dopravy). Četnosti kontrol by jistě prospělo, pokud by finanční situace zaměstnavatelů s cenou přístrojů a vyšetřením s ním spojeným byla ve shodě.

V České republice problematiku přítomnosti alkoholu či jiných návykových látek při pracovní činnosti řeší právní úprava, která je obsažena především v Zákoně o opatřeních k ochraně před škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami²⁾ a Zákoníku práce³⁾. Trestní zákoník č. 40/2009 Sb. na uvedené jednání pamatuje v § 274 – Ohrožení pod vlivem návykové látky.

Rizikové podněty a projevy alkoholu a jiných NL na pracovišti

V pracovním prostředí v souvislosti se zvyšujícími se nároky zaměstnavatelů vzniká a existuje celá řada

problémů, které rizikové jedince přitahují k požívání alkoholu a jiných návykových látek. Základními podněty jsou nedostatečný dohled a kontrolní činnost na pracovišti, prokonzumní atmosféra na pracovišti, nadměrný nebo dlouhotrvající stres, dlouhodobá práce přesčas, odcizenost, izolovanost, stereotyp práce. Nemalou měrou k tomuto přispívá šikana na pracovišti, ponižování, sexuální obtěžování a fyzická nebo slovní agrese.

S tímto souvisí typické projevy návykových problémů ovlivněných zaměstnanců v pracovním prostředí, mezi něž patří okamžiky, kdy je v soukromém životě pracovník svými spolupracovníky vídán často intoxikován. Typické je shánění a vyžadování návykových léků či alkoholických nápojů, nezvykle častá návštěva WC (za účelem pití alkoholu nebo aplikace drogy), nepřiměřené a nezvyklé chování v pracovním kolektivu. Indikátorem jsou také časté záchvaty hněvu, sebelítosti, emoční labilita, deprese a střídání těchto stavů, nespolehlivost, zanedbávání povinností, poruchy paměti a soustředění. Častá absence na pracovišti a pracovní fluktuace se řadí k již k nejvíce markantním projevům⁴⁾.

Následky užívání návykových látek v pracovním prostředí s sebou přináší kromě finančních ztrát pro celou společnost, morální a psychické újmy mnohdy i nezúčastněných osob nižší produktivitu práce (pracovník v „kocovině“ má nižší výkonnost), pracovní úrazy, riziko násilného konfliktu, ohrožení nezúčastněných osob, poškození majetku a ekonomických zájmů zaměstnavatele, chybné strategické rozhodnutí a zvýšení rizika násilné i majetkové kriminality⁵⁾.

Skupina látek	Charakteristika problémů
Alkohol	Úrazy, násilné konflikty, zdravotní komplikace a vyšší nemocnost
Opioidy	Absence, trestná činnost za účelem opatření si prostředků na drogu, krádeže návykových látek (farmaceutický průmysl, zdravotnictví).
Kanabinoidy	Pracovní úrazy, ztráta zájmu o profesi, duševní poruchy. Vyšší nemocnost, související s nemocemi dýchacího systému.
Sedativa a hypnotika	Úrazy (zpomalení reakčního času) zdravotní komplikace a vyšší nemocnost, nespolehlivost, ohrožení dalších osob v některých profesích.
Pervitin, kokain	Úrazy, násilné konflikty, duševní poruchy, vyšší nemocnost, ohrožení dalších osob.
Halucinogeny	Doznívající intoxikace je provázena spektrem duševních poruch.
Tabák	Úmyslné či bezděčné intoxikace v provozech s těmito látkami pracujícími.
Organická rozpouštědla	Úmyslné či bezděčné intoxikace v provozech s těmito látkami pracujícími.

tab. 1 – Typické následky při užívání jednotlivých skupin NL. Zdroj: Nešpor, 2001

²⁾ Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³⁾ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁾ NEŠPOR, K. 2001. Návykové látky a pracovní prostředí. České pracovní lékařství. Praha, 2001, č. 4, 127 s. ISSN: 1212-6721.

⁵⁾ NEŠPOR, K. 2001. Návykové látky a pracovní prostředí. České pracovní lékařství. Praha, 2001, č. 4, 127 s. ISSN: 1212-6721.

Statistické znázornění všech pracovních úrazů v České republice za poslední 4 roky včetně úrazů pod vlivem alkoholu je uvedeno v tabulce 2. Pod vlivem alkoholu

došlo k 58 úrazům, při kterých zemřely 3 osoby a dalších 55 osob bylo zraněno. V meziročním srovnání let 2013 a 2014 je nárůst těchto úrazů o více než 70 %.

Kalendářní rok	2011	2012	2013	2014
Počet všech pracovních úrazů	47 111	44 108	42 927	45 058
Pod vlivem alkoholu	17	8	12	21
Smrtelné úrazy	125	113	113	116
Smrtelné úrazy pod vlivem alkoholu	1	1	1	0
Závažné a ostatní úrazy pod vlivem alkoholu	16	7	11	21

tab. 2 – Pracovní úrazy v ČR. Zdroj: Státní úřad inspekce práce, 2015

Podíl přítomnosti alkoholu při pracovních úrazech v roce 2014 činil 0,05 %, což znamená, že každý cca dvoutisící pracovní úraz byl zaviněn v důsledku ovlivnění alkoholem nebo jinou návykovou látkou. Údaj za poslední čtyři roky činí 0,03 % a odpovídá každému třítisícovému úrazu pod vlivem výše uvedených látek.

Alkohol a jiné NL za volantem

Drogy a alkohol představují v silniční dopravě velké bezpečnostní riziko. K postupu policie při vyšetřování dopravních nehod a dalšího přestupkového či trestněprávního jednání byl dne 4. 12. 2009 vydán ZPPP č. 160, kterým se upravuje postup na úseku bezpečnosti a plynulosti silničního provozu. Článek 30 uvádí, že „vyšetřování dopravních nehod je činnost spočívající ve zjišťování, odhalování a dokumentování přestupků nebo trestných činů spáchaných porušením ustanovení zákona č. 361/2000 Sb.⁶⁾, v souvislosti s dopravní nehodou“. Logicky z věci vyplývá, že jednání pachatele DN může být přestupkovým jednáním, ale i jednáním, které má znaky trestného činu.

Specifické projevy účinků vybraných typů drog při řízení vozidla

Je vědecky dokázáno, že každý jedinec reaguje na užití návykové látky jinou formou projevu svého chování. Alkohol vede k tunelovému vnímání reality, výrazně roste tendence riskovat a přeceňovat své schopnosti. Podnapilý řidič špatně odhaduje vzdálenost, prodlužuje se u něho reakční čas a při delším řízení hrozí vysoké nebezpečí spánku během řízení. Marihuana prodlužuje reakční dobu a zhoršuje schopnost řídit motorové vozidlo minimálně 10 hodin po

jejím požití, kdy navíc oslabuje krátkodobou paměť. Řidič má zhoršenou schopnost orientace v čase a prostoru. Požití pervitinu u řidiče evokuje pocity pronásledování, poruchy myšlení, jeho ukvapenost a podrážděnost. Po fázi bdělosti nastává hluboký útlum s rizikem opožděné reakce a usnutí za volantem. Po požití halucinogenního LSD řidič trpí poruchami vnímání reality, má zhoršenou schopnost rozhodování a jeho schopnost řídit motorové vozidlo je výrazně snížena. Po dlouhodobějším požívání LSD u řidiče hrozí flashback – krátkodobý stav jako po požití halucinogenu. Řidič pod vlivem kokainu ohrožuje své okolí velmi nebezpečnou nadměrnou sebedůvěrou, která se po odeznění úvodní fáze ovlivnění mění v riziko usnutí při řízení. Řidič má větší citlivost na světlo a hrozí jeho oslnění protijedoucím vozidlem.

Mezi společné příznaky požití alkoholu nebo drog patří u řidičů opilost, neduživost, únava nebo naopak nepřiměřeně dobrá nálada.

Vnější projevy ovlivněných řidičů musí i nezkušeného policistu uvést do stavu obezřetnosti např. výrazem očí. Řidič má nepřítomný pohled, u opiátů i v šeru zúžené zornice, u ostatních drog zornice nereagují na přímý dopad silného světla. Na obličejích jsou krůpěje potu, kůže má změněnou barvu a je buď bledá, nebo zarudlá. Dech řidiče není cítit po alkoholu. Řeč bývá po požití opiátů pomalá, naopak po požití stimulantů zrychlená, nesouvislá a zmatená. Řidič pod vlivem drog má roztřákané ruce a jeho chůze je klátivá, stejně jako u podnapilé osoby.

Při jednání s jakoukoliv osobou musí policista být vždy obezřetný a připraven na to, že se může jednat o osobu nebezpečného pachatele, osobu agresivní či pod vlivem alkoholu nebo drog.

⁶⁾ Zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů.

Způsoby zjišťování alkoholu a jiných návykových látek policisty

Každým rokem dochází o několik set případů ke skokovému nárůstu v počtu odhalených řidičů pod vlivem drog. Za rok 2011 bylo policisty služby dopravní policie zjištěno při silničních kontrolách celkem 1 717 těchto případů. V roce 2012 již 2 195 případů a v roce 2013 se jednalo o již rekordních 2 785 případů.

Vizuální kontrola řidiče

Při kontrole řidiče policista laickým pohledem zkoumá, zda řidič jeví známky užití alkoholu nebo jiných návykových látek. Podezření získává z chování, vystupování a celkového projevu řidiče. Jedním ze základních znaků, které svědčí o užití návykové látky, je velikost a reakce zornic. Policista se zaměří na postoje, chůzi a tělesné příznaky užití jiných návykových látek (např. nepřírozené změny barvy kůže, pot páchnoucí po spálené trávě, zarudnutí očí nebo vyrážku v oblasti úst a nosu). Nepřiměřenost oblečení daným klimatickým podmínkám také může být nápomocnou indicií⁷⁾

Analyzátor dechu

DrägerPolicie ČR je pro běžnou hlídkovou službu již řadu let vybavena přístrojem, kterým je hladina alkoholu v krvi zjištěna orientačním způsobem, a to dechovou zkouškou. Jedním z nejnovějších přístrojů produktové řady společnosti Dräger je analyzátor typu 7510, který je již také přizpůsoben k vytisknutí výsledku měření ve služebním vozidle. S výsledkem měření je kontrolovaný řidič vždy seznámen, po vytištění výsledek zkoušky stvrdí svým podpisem.

Orientační drogový test DrugWipe 5S

Řadová policisté jsou oproti nedávné minulosti v současné době vybaveni již v dostatečném množství jednorázovým orientačním testem DrugWipe 5S. Tento test detekuje přítomnost drog ve slinách nebo potu, kdy detekovanými 5 skupinami jsou marihuana, amfetaminy, metamfetaminy, kokain (crack) a opiáty (heroin, morfium). DrugWipe 5S je pouze orientační test. Důkazem, potvrzujícím výsledek testu je toxikologický rozbor vzorku krve, který musí být proveden ihned po zjištění pozitivního výsledku testu.

Rozbor moče potvrzuje nebo vyvrací, že testovaná

osoba je nebo není uživatelem drog, ale nepotvrzuje, že v době testování byla pod vlivem drog. K potvrzení domněnky musí být vypracován znalecký posudek nebo odborné vyjádření.

Limity důkazů

Po obdržení výsledku rozboru krve pouze alkoholem ovlivněného řidiče policista postupuje v závislosti na výsledné hodnotě odebraného vzorku. V případě naměřené hodnoty méně než 1 promile věc zpracovává dle přestupkového zákona⁸⁾ s porušením ustanovení § 5 odst. 2 písm. b) ze strany řidiče.

V běžné policejní praxi často vzniká problém v diferenciaci jednání řidiče a jeho kvalifikaci, vznikají nesouhlasná stanoviska, zda se jedná o přestupek dle přestupkového zákona č. 200/1990 Sb.⁹⁾ či trestný čin dle zákona č. 40/2009 Sb.¹⁰⁾ – trestního zákoníku. V případě naměřené hodnoty 1 promile a výše se může jednat o „stav vylučující způsobilost“, který si řidič přivodil vlivem návykové látky a spáchání trestného činu Ohrožení pod vlivem návykové látky dle ustanovení § 274 odst. 1 zákona č. 40/2009¹¹⁾. Pokud se řidič stejného jednání již dopustil v minulosti (v průběhu posledních 2 let před skutkem) a za toto jednání byl pravomocně odsouzen, spáchal trestný čin Ohrožení pod vlivem návykové látky v odstavci 2 písm. c) stejného zákona¹²⁾.

V současně platné právní legislativě České republiky nikde není definován pojem „stav vylučující způsobilost způsobený vlivem návykové látky.“ Policista je proto povinen věc vždy konzultovat s místně příslušným státním zastupitelstvím a postupovat dle rozhodnutí státního zástupce, který dozoruje další postup policie po zahájení úkonů trestního řízení.

Pokud je orientačním testem DrugWipe 5S u řidiče ve slinách nebo potu detekována přítomnost drog, je řidič vždy po poučení vyzván k provedení odběru biologického materiálu v odborném lékařském zařízení. Odebíraným biologickým materiálem bývá krev a moč řidiče. Policista zašle biologický materiál k toxikologickému rozboru a dle obdržných výsledků dále postupuje.

Stanovení jiných návykových látek a jejich limitních hodnot, při jejichž dosažení v krevním vzorku řidiče se řidič považuje za ovlivněného takovou návykovou látkou, obsahuje Nařízení vlády č. 41 ze dne

⁷⁾ KONEČNÝ, J. 2011. Šetření a dokumentace silničních dopravních nehod. Praha: Odbor vzdělávání a správy policejního školství Ministerstva vnitra ve spolupráci s Vyšší policejní školou MV v Jihlavě, 2011, 50 s.

⁸⁾ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁾ Tamtéž.

¹⁰⁾ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

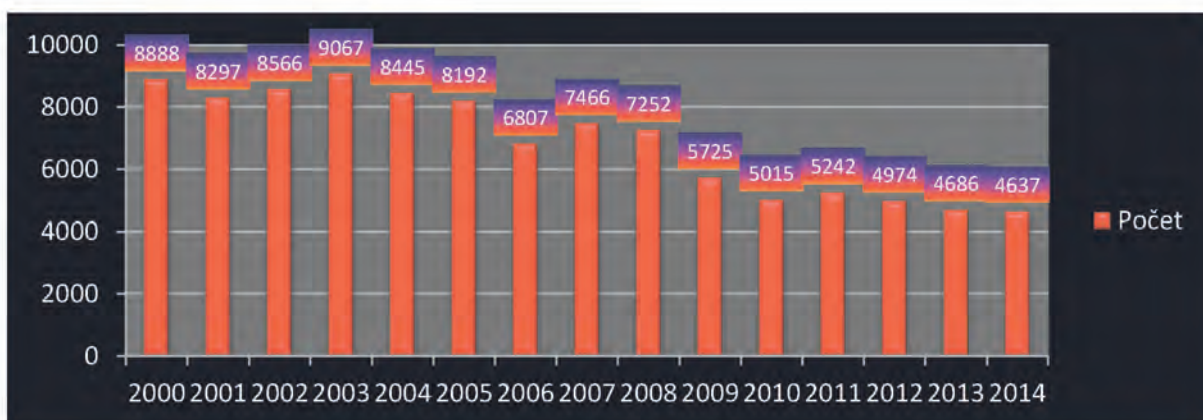
¹¹⁾ Tamtéž.

¹²⁾ Tamtéž.

26. února 2014¹³). Uvedené hodnoty jsou obsahem tabulky č. 6 v příloze G. Po obdržení výsledku rozboru moči a krve, při kterém bylo zjištěno ovlivnění řidiče návykovou látkou, policista nechá vypracovat znalecký posudek nebo odborné vyjádření za účelem zjištění, zda se v uvedené souvislosti řidič dopustil přestupkového jednání či trestného činu.

DN pod vlivem alkoholu v ČR 2000–2014

V období let 2000–2014 policisté na celostátní úrovni vyšetřovali 103 259 dopravních nehod řidičů pod vlivem alkoholu. Vývoj a následný pokles počtu podnapilých řidičů při dopravních nehodách shrnuje obrázek č. 2.

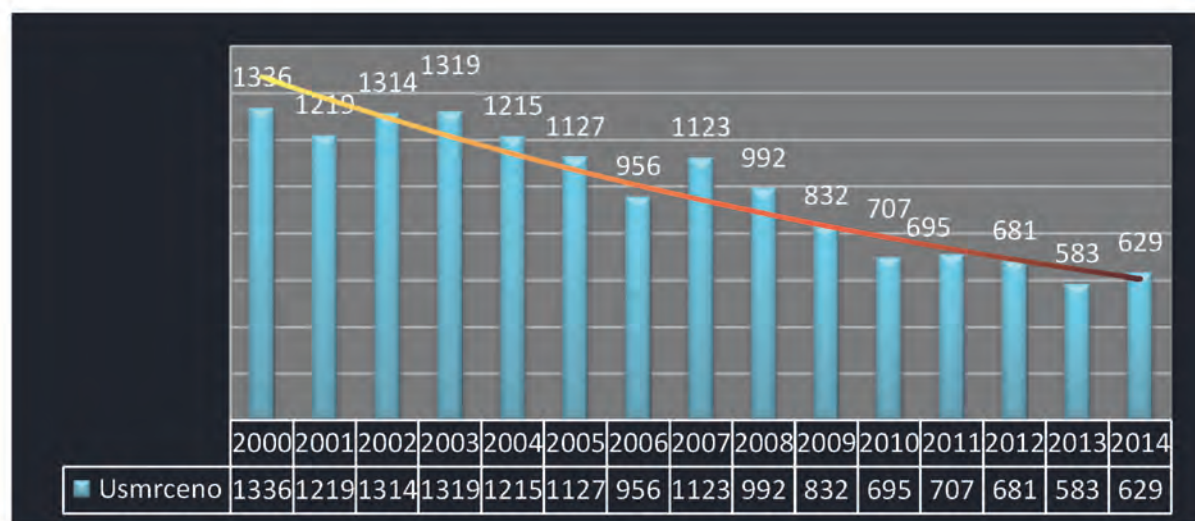

obr. 2 – DN pod vlivem alkoholu v ČR 2000–2014. Zdroj: ŘSDP PP Praha, 2015

Smrtelné DN 2000–2014

Česká republika patří do kategorie zemí s jednou z nejnižších úrovní bezpečnosti silničního provozu zemí Evropské unie. Při dopravních nehodách v roce 2014 na jeden milion obyvatel zemřelo 71 osob a to je osmé nejvyšší číslo ze všech zemí Evropské unie. V uplynulém období let 2000–2014 zahynulo v ČR celkem 14 728 osob, což lze s nadsázkou přirovnat k počtu obyvatel města

Slaný. Mezi nejtragičtější roky patří dlouhodobě rok 1969, kdy v ČR zahynulo 1 758 osob a rok 1994 s 1 473 usmrcenými, od té doby má počet usmrcených klesající tendenci. Velice pozitivní je fakt, že za posledních 15 let klesl počet obětí o více než jednu polovinu. V loňském roce zahynulo na českých komunikacích celkem 629 osob, což je druhé nejnižší číslo od doby, kdy byla statistika nehod zavedena.

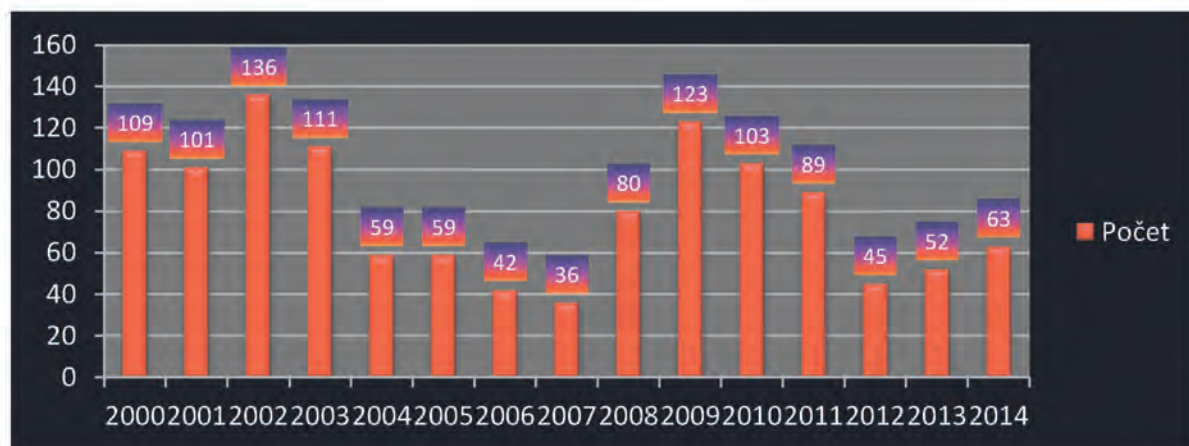
obr. 3 – Klesající tendence úmrtí při DN. Zdroj: ŘSDP PP Praha, 2015

¹³) Nařízení vlády č. 41/2014 Sb., o stanovení jiných návykových látek a jejich limitních hodnot, při jejichž dosažení v krevním vzorku řidiče se řidiči považuje za ovlivněného takovou návykovou látkou.

Smrtné DN pod vlivem alkoholu

V České republice za posledních 15 let zemřelo při DN v důsledku ovlivnění řidiče alkoholem 1 208 osob. Za křivkou postupného snižování následků nehod stojí bezesporu bezpečnější vozový park obyvatelstva, přestože procento obnovy vozo-

vého parku v ČR je neustále pod evropským průměrem. V roce 2014 bylo na českých komunikacích v důsledku ovlivnění řidiče alkoholem usmrceno 63 osob, což je o více než polovinu menší počet než v kritickém roce 2002 s 136 usmrcenými osobami.

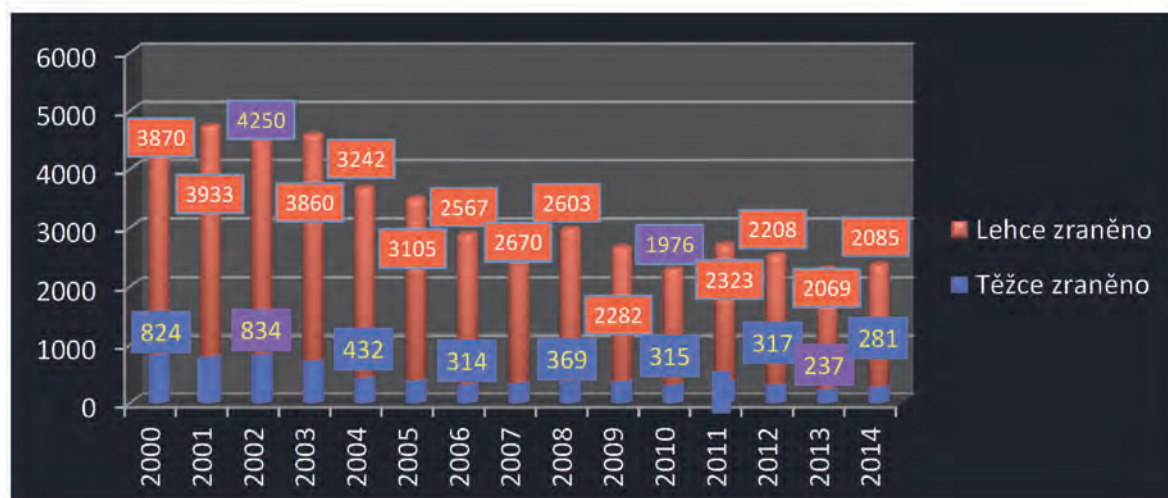

Obr. 4 – Smrtné DN pod vlivem alkoholu. Zdroj: ŘSDP PP Praha, 2015

Alarmující je skutečnost, že se počty usmrcených od roku 2012 znovu navyšují, každoročně téměř o 20 %. Nejtragičtějším na českých komunikacích byl v důsledku ovlivnění řidiče alkoholem již výše zmíněný rok 2002, nejpříznivějším rok 2007 s 36 usmrcenými osobami.

DN pod vlivem alkoholu se zraněním osob

V průběhu let 2000-2014 došlo na českých komunikacích celkem k 103 259 dopravním nehodám řidičů pod vlivem alkoholu, při kterých bylo kromě 1 208 usmrcených osob 6 935 osob zraněno těžce a 43 043 zraněno lehce.

obr. 5 – DN pod vlivem alkoholu se zraněním osob. Zdroj: ŘSDP PP Praha, 2015

Kalendářní rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Škoda v mil. Kč	349,61	407,04	447,07	442,10	407,81	397,88	335,51	366,77
Kalendářní rok		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Škoda v mil. Kč		390,67	315,26	294,27	278,78	270,74	236,61	236,98

tab. 3 – Hmotná škoda pod vlivem alkoholu odhadnutá PČR. Zdroj: ŘSDP PP Praha, 2015

Součet škod vzniklých následkem DN podnapilých řidičů za posledních 15 let činí 5,18 miliardy Kč. Průměrná roční škoda, odhadnutá policií na místě nehody činí 345 mil. Kč, za poslední 3 roky se jedná o částku 248 mil. Kč.

U celkové hmotné škody je velmi pozitivním faktem, že tato celkově klesá, což je v logické shodě s poklesem počtu DN podnapilých řidičů. Vyčíslení hmotné škody policií je však pouze orientačním údajem, neboť se jedná o odhad na místě nehody. Skutečná čísla, která vykazuje Česká kancelář pojistitelů, jsou ve skutečnosti vyšší, v roce 2013 rozdíl činil 34.19 mil. Kč, rok 2014 je rozdílný o 15.86 mil. Kč.

Vliv drog a současně alkoholu a drog s následky na zdraví

V období let 2010-2014 se stalo 887 dopravních nehod, kdy byl viníkem řidič pod vlivem drog, při těchto nehodách bylo 39 osob usmrčeno. Současně pod vlivem drog i alkoholu způsobilo nehodu 120 řidičů, zemřelo 15 osob, při dalších 73 nehodách došlo pouze ke zranění. Přítomnost alkoholu a drog nebo drog samotných u řidiče byla v období posledních 15 let příčinou celkem 1 080 dopravních nehod, 54 úmrtí a dalších zranění.

Kalendářní rok	DN – alkohol a drogy / usmrčeno	DN – alkohol a drogy / zraněno	DN – drogy / usmrčeno	Celkem / usmrčeno
2010	14/1	13	151/14	165/15
2011	16/2	13	149/8	165/10
2012	19/6	18	154/3	173/9
2013	31/4	12	213/10	244/14
2014	40/2	17	220/4	260/6
Celkem	120/15	73	887/39	1080/54

tab. 4 – Smrtelné následky vlivem drog a alkoholu a drog současně. Zdroj: ŘSDP PP Praha, 2015

Z tabulky č. 4 je na první pohled zřejmé, že se jedná o vysoká čísla. Je ovšem nutné si uvědomit, že jsou podchyceny pouze dopravní nehody, při jejichž vyšetřování byla přítomna policie. Lze usuzovat, že skutečné číslo bude daleko vyšší, neboť řidičům je dána zákonná možnost dopravní nehodu nehlásit za splnění specifických podmínek daných zákonem č. 361/2000 Sb.¹⁴⁾

Problémová je vymahatelnost práva u zdrogovaného řidiče na místě nehody, pokud havaruje sám a např. nedojde ke zranění. Nelze předpokládat, že na sebe upozorní a přivolá policii. Pravidlem takového řidiče je z místa dopravní nehody co nejrychleji odjet. Jako velmi problémové sledávám oprávnění

na místě nehody vyšetřujícího policisty nehody, aby se sám dle okolností rozhodl, zda u řidiče (usmrčeného či pouze zraněného) kromě nařízení rozboru krve ke zjištění alkoholu nařídí současně i rozbor krve k toxikologickému vyšetření. Uvedené vyšetření je finančně několikanásobně náročnější... Lze zavést diskuzi na téma, o kolik by se navýšil počet zdrogovaných řidičů, majících účast na dopravní nehodě či pouze podrobujících se silničním kontrolám.

Hmotná škoda u dopravních nehod současně podnapilých a zdrogovaných řidičů, při kterých došlo ke zranění osob, je policií vyčíslena na částku 5,615 milionu korun. Ve srovnání s rokem 2010 je nárůst více než stoprocentní, což dokladuje tabulka č. 5.

¹⁴⁾ Zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů.

Kalendářní rok	2010	2011	2012	2013	2014
Hmotná škoda v mil. Kč	0,9381	0,602	1,108	0,646	2,321

tab. 5 – Způsobená hmotná škoda. Zdroj: ŘSDP PP Praha, 2015

Návrhy opatření ke snížení nehodovosti

Ke snížení nehodovosti v České republice je nezbytné realizovat celý soubor opatření zákonného charakteru s rovnocennými prioritami. Nelze vytrhnout jednotlivosti s přihlédnutím k aktuálně převažujícím příčinám nehod a havárií. Společně s tím je nutné posoudit naléhavost vzniku a podpory nových řešení pro potírání užívání drog a alkoholu ve společnosti, potažmo v kategorii řidičů motorových vozidel. Nutné je ovšem konstatovat skutečnost, že vymýtiti dopravní nehodovost jako takovou nelze, neboť ne vždy je jejím viníkem člověk, na kterého lze osvětou či sankcemi působit.

Navrhovaná řešení v oblastech správního řízení a úprav povinností autoškol mohou snížit dopravní nehodovost v České republice nejen v obecné rovině, ale i zamezit možnost řidičům podnapilým, zdrogovaným nebo osobám v trestu ŽRMV dále vozidlo řídit.

V oblasti správního řízení při projednávání přestupků řidičů, kteří spáchali dopravní nehodu nebo jiný přestupek pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek lze například uzákonit opatření, aby 20 % z pokutové částky, uložené řidiči při soudním i přestupkovém řízení, bylo poukázáno povinně na nově vytvořený účet Ministerstvem dopravy pro oběti dopravních nehod zaviněných řidiči pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek. K omezení počtu podnapilých či zdrogovaných řidičů jistě přispěje zrušení pravomoci správního orgánu řidičský průkaz vrátit po polovině doby uplynutí trestu. Lze se zabývat též možnostmi, aby po úplném uplynutí doby trestu zákazu řízení omezit dotčené osobě řidičské oprávnění podmíněně na dobu 5 let, v případě opakovaného přestupkového jednání odebrat řidičské oprávnění navždy.

Návrhy nových povinností autoškol jsou rozčleněny do dvou rovin. V případě lékařských prohlídek, předcházejících podání přihlášek do autoškoly je vhodné a nutné zavést obecně pro všechny řidiče povinnou pravidelnou lékařskou prohlídku z důvodu vyloučení z účasti při řízení vozidel osoby drogově či jinak závislé. Lékařská prohlídka by se následně po obdržení řidičského oprávnění opakovala 1x za dva

roky. Po obdržení přihlášky do autoškoly zahraničních žadatelů, např. občanů Evropské unie, by autoškoly byly povinny s dostatečným předstihem údaje žadatelů předložit Policii ČR ke schválení, aby se z účasti na výcviku vyloučily osoby, kterým byla ve zmíněných okolních zemích řidičská oprávnění z důvodů řízení pod vlivem drog či alkoholu odňata a které se nacházejí v trestu zákazu řízení motorových vozidel. V případě tohoto zjištění by do autoškoly nastoupily až po ukončení trestu a domovský stát by o této snaze řidiče byl informován. Pro uzákonění dané podmínky hovoří fakt, že Evropskou unií je projednáván návrh společné databáze dopravních přestupků pro všechny jejich členské země.

Závěr

Drogy a alkohol v současné České republice nejsou problémem jen určité sociální skupiny lidí, týkají se nás všech a pouze minimum z nás s nimi nemá žádnou zkušenost. Dopravní nehodovost řidičů pod vlivem alkoholu a jiných návykových látek je jev, který v souvislosti s technickým pokrokem a rozvojem lidské společnosti nelze zcela vymýtiti. Stejně tak je naivní si myslet, že v průběhu pracovní činnosti každý z nás vždy zcela odolá sklence alkoholu.

Řidičem, který je za řízení dopravních prostředků, životy a zdraví přepravovaných osob a zboží zodpovědný, je však stále pouze jen člověk. Jedna z překážek, která brání tomu, aby křivka naší úspěšnosti v boji proti podnapilým a zdrogovaným řidičům stoupala vzhůru rychleji a efektivněji, je lidský činitel. Tento byl, je a stále bude našim nezníčitelným nepřítelem při minimalizaci následků dopravních nehod a počtu jejich obětí. V dopravním charakteru problémového řidiče, který jezdí pod vlivem alkoholu a jiných návykových látek, stojí zpravidla disharmonická struktura osobnosti a patologický mravní profil¹⁵⁾. Ve srovnání s evropským měřítkem je v České republice stanovena nulová tolerance alkoholu v krvi řidiče, toleruje se hodnota pod 0,2 promile, kdy takto zjištěná hodnota neprokazuje požití alkoholických nápojů před jízdou, pokud však jejich požití řidič při kontrole

¹⁵⁾ HAVLÍK, K. 2011. Psychologie v řidičské praxi. Praha: Vogel Medien International, 2011, 60 s.

policistovi nepřizná. V oblasti drog se při řízení vozidla může jednat o přestupkové jednání, ale i trestný čin v okamžiku, kdy je rozbořením krve řidiče prokázáno jeho ovlivnění návykovou látkou podle nařízení vlády č. 41/2004 Sb.¹⁶⁾

Ze souhrnu analýz všech sledovaných ukazatelů

a dostupných údajů lze učinit závěr, že v České republice dochází k nárůstu počtu dopravních nehod především řidičů pod vlivem návykových látek a současně pod vlivem alkoholu a návykových látek, též počty pracovních úrazů pracovníků pod vlivem alkoholu jsou na vzestupu.

Literatura:

1. HAVLÍK, K. 2011. *Psychologie v řídičské praxi*. Praha: Vogel Medien International, 2011, 60 s.
2. KONEČNÝ, J. 2011. *Šetření a dokumentace silničních dopravních nehod*. Praha: Odbor vzdělávání a správy policejního školství Ministerstva vnitra ve spolupráci s Vyšší policejní školou MV v Jihlavě, 2011, 50 s.
3. NEŠPOR, K. 2001. Návykové látky a pracovní prostředí. *České pracovní lékařství*. Praha, 2001, č. 4, 127 s. ISSN: 1212-6721.
4. SOVINOVÁ, H.; CSÉMY, L.; KERNOVÁ, V. 2014. *Užívání tabáku a alkoholu v České republice: Zpráva o situaci za posledních 10 let*. Praha: Státní zdravotní ústav, 2014, 11, 13, 28 s. ISBN 978-80-7071-335-8.
5. BOZP.INFO.CZ. *Pracovní úrazovost v České republice v roce 2014*. [online]. 2015 [cit. 2015-04-25]. Dostupné z www: http://www.bozpinfo.cz/knihovna-bozp/citarna/tema-bozpinfo/pracovni_urazovost150528.html.
6. POLICIE ČR. *Statistika nehodovosti 2007–2014*. [online]. 2015 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z www: <http://www.policie.cz/clanek/statistika-nehodovosti-900835.aspx>.
7. STÁTNÍ ÚŘAD INSPEKCE PRÁCE. *Pracovní úrazovost v České republice v roce 2013*. [online]. 2015 [cit. 2015-04-25]. Dostupné z www: http://www.suip.cz/_files/suip-dd73842c7104cc4665813c804d287c4b/pracovni_urazovost_2013.pdf.
8. STÁTNÍ ZDRAVOTNÍ ÚSTAV. *Užívání tabáku a alkoholu v České republice: Zpráva o situaci za posledních 10 let*. [online]. 2015 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z www: http://www.szu.cz/uploads/documents/czpp/zavislosti/TabakAlko2004_2013.pdf.

pprap. Bc. Roman Vočeluk, email: voceluk.roman@pcr.cz

ŘSCP Praha, Inspektorát cizinecké policie na ML Karlovy Vary, K letišti 132, 360 01 Karlovy Vary

Keywords:

alcohol; drug; addictive substance; statistics; traffic accident; death; injury; physical damage

Abstract:

It is affirmed that tolerated alcohol consumption and increasing usage of addictive substance are reflected in road traffic and work accidents. The text analyses traffic accidents that are caused by drivers under the influence of alcohol and other addictive substances in the last 15 years as well as work related accidents of affected workers in the last 4 years. Analysis of available figures confirmed increase in the number of traffic accidents that were caused by drivers under the influence of addictive substances, slight decrease in the number of drunken drivers as well as increase in the number of work accidents that were caused by drivers under the influence of alcohol. There are designed recommended measures in several fields to reduce accidents in general and specially accidents of affected drivers.

¹⁶⁾ Nařízení vlády č. 41/2014 Sb., o stanovení jiných návykových látek a jejich limitních hodnot, při jejichž dosažení v krevním vzorku řidiče se řidiči považuje za ovlivněného takovou návykovou látkou.

METHOXETAMIN

BRONISLAV JURÁSEK^a, MARTIN KUCHAR^{a,b*}

^a Forensic Laboratory of Biologically Active Substances, University of Chemistry and Technology Prague

^b National Drug HQ Criminal Police and Investigation Service, Czech Republic

Klíčová slova:

Methoxetamin; nové psychoaktivní látky; disociativní anestetika; legislativa NPS

Abstrakt:

Methoxetamin, patřící do skupiny arylcyklohexylaminů, byl poprvé zaznamenán v roce 2010. Toxikologické studie provedené na zvířatech ukazují podobné vlastnosti, jako má ketamin. Jelikož byl methoxetamin po dlouhou dobu nabízen jako legální varianta ketaminu, došlo k poměrně rapidnímu rozšíření této drogy. Bylo zaznamenáno již více než 20 úmrtí a 110 intoxikací způsobených pravděpodobně předávkováním MXE. Methoxetamin byl již podroben na Evropské úrovni „risk assessmentu“ a členské státy EU jsou povinni jej na národní úrovni zařadit na seznam omamných a psychotropních látek. V České republice se tak stalo novelou Nařízení vlády v roce 2015.

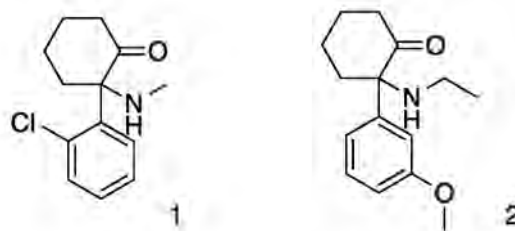
Obecný úvod

Během posledních několika let byl zaznamenán prudký nárůst nových syntetických drog na evropském trhu. Během roku 2007 bylo na evropském drogovém trhu zaznamenáno 15 nových syntetických drog, v roce 2013 přibylo dalších 81, v roce 2014 101 s kulminací v roce 2015 se 100 zaznamenanými případy hlášení výskytu nové NPS. Celkově ke konci roku 2015 organizace EMCDDA registruje okolo 550 nových psychoaktivních látek.¹ Jak je patrné ze vzrůstající tendence počtu NSD objevených za rok, je potřeba tomuto eskalujícímu problému věnovat opravdu velkou pozornost. Na veřejnosti stále panuje mylná představa, že co je legální, musí být zaručeně bezpečné. A proto pokud u nové syntetické drogy nedojde v brzké době k zákazu legislativou, stoupá rapidně její obliba, a to i přes rizika spojená s jejím užitím.² Zajímavou a neméně nebezpečnou skupinou látek z hlediska nových syntetických drog (zaznamenána řada úmrtí) je skupina disociativních anestetik.

Disociativní anestetika

Část látek spadajících do skupiny disociativních anestetik byla a stále je používána v medicíně nebo zvěrolékařství. Důvodem, proč jsou tato anestetika stále využívána, jsou právě jejich charakteristické vlastnosti, mezi které patří například ztráta citu, amnézie, navození hypnotického stavu, nikoliv však ztráta vědomí a deprese dýchacích svalů. Do této

skupiny látek patří například ketamin (1), fenylcyklidin a methoxetamin (2).^{3,4}

obr. 1: Ketamin (1) a Methoxetamin (2). Zdroj: Autor

Methoxetamin

Methoxetamin (2), patřící do skupiny arylcyklohexylaminů, byl poprvé zaznamenán v roce 2010. Toxikologické studie provedené na zvířatech ukazují podobné vlastnosti, jako má ketamin (1). Methoxetamin je tedy ze strukturního i farmakologického hlediska analogem ketaminu. MXE je obvykle prodáván na „černém trhu“ jak ve formě hydrochloridu, tak v podobě volné báze. V obou případech se jedná o racemickou formu. U methoxetaminu se můžeme setkat s pouličními názvy jako MXE, MXE-Powder, Mexxy, M-Ket, Kmax, METH-O, Special M, MA, legal Ketamine, Minx, Jipper, Roflcopt, Magic, Zelite, Lotus a na Slovensku Panoramix.⁵

obr. 2: Methoxetamin⁶. Foto: Autor

I když byl methoxetamin často nalezen jako jediná součást drogových přípravků, docházelo také k nálezům směsí methoxetaminu s jinými látkami, jako jsou fenetylamin, katinony či kanabimimetika. Kombinace methoxetaminu s alkoholem, tetrahydrokanabinoly, selektivními inhibitory zpětného vychytávání serotoninu a inhibitory monoaminoxidasy se ukazuje jako velmi nebezpečná. Mezi nejčastější formy užití methoxetaminu patří intranasální a orální. K dalším formám administrace MXE patří intramuskulární či intravenózní, sublingvální a rektální. Množství dávky se liší podle způsobu užití. Například při intranasální aplikaci MXE je běžná dávka okolo 20–40 mg, zatímco u orálního podání se dávka pohybuje mezi 40 až 60 mg.⁷ Také délka a nástup účinku závisí na způsobu užití. Velká nebezpečnost MXE spočívá v pomalejším nástupu účinku (zpravidla 30 až 90 minut po intranasálním podání), proto si někteří uživatelé mohou vzít další dávku v domněnku, že ta předchozí nebyla dostatečná.^{3,8} Takto může docházet poměrně často k předávkování. Informace o účincích MXE jsou bohužel často odkázány na výpovědi uživatelů na diskuzních fórech či případové studie. Mezi uživateli vyhledávané účinky methoxetaminu můžeme zařadit euforii, zvýšenou empatii, živé halucinace, pocit oddělení vědomí od fyzického těla, antidepressivní efekt a ve vyšších dávkách také pocit blízké smrti. MXE se tedy v organismu chová jako „zlepšovač nálady“ doprovázený živými halucinacemi. Tyto účinky jsou velmi podobné těm po podání

ketaminu, nicméně u methoxetaminu je doba jejich trvání delší. MXE způsobuje také řadu nežádoucích účinků, jako jsou potíže s řečí, snižuje schopnost koncentrace a myšlení, způsobuje neschopnost koordinace pohybu, strach, paranoii, tachykardii, hypertenzi, má toxický účinek na mozek, způsobuje změny ve vnímání času a prostoru a také způsobuje psychomotorickou agitaci. Mezi abstinenci příznaky u methoxetaminu můžeme zařadit deprese, nespavost a zhoršení schopnosti přemýšlet a udržovat pozornost. Při abstinenci se mohou dále objevit potenciálně sebevražedné sklony. Účinky se mohou lišit v závislosti na dávce.^{2,3,5,7,9–12}

obr. 3: Methoxetamin (balení)¹³. Foto: Autor

Jelikož byl methoxetamin po dlouhou dobu nabízen jako legální varianta ketaminu, došlo k poměrně rapidnímu rozšíření této drogy. Jeho vysoká oblíbenost spočívala v tom, že nezpůsoboval záněty močového měchýře a močových cest jako ketamin. Tato skutečnost byla později vyvrácena. U myši, kterým byly podávány po dobu 3 měsíců dávky 30 mg/kg methoxetaminu, byl zjištěn zánět močového měchýře a fibróza.^{7,8,14} Bylo zaznamenáno již více než **20 úmrtí a 110 intoxikací** způsobených pravděpodobně předávkováním MXE. Téměř polovina těchto případů byla analyticky potvrzena.^{7,8,10}

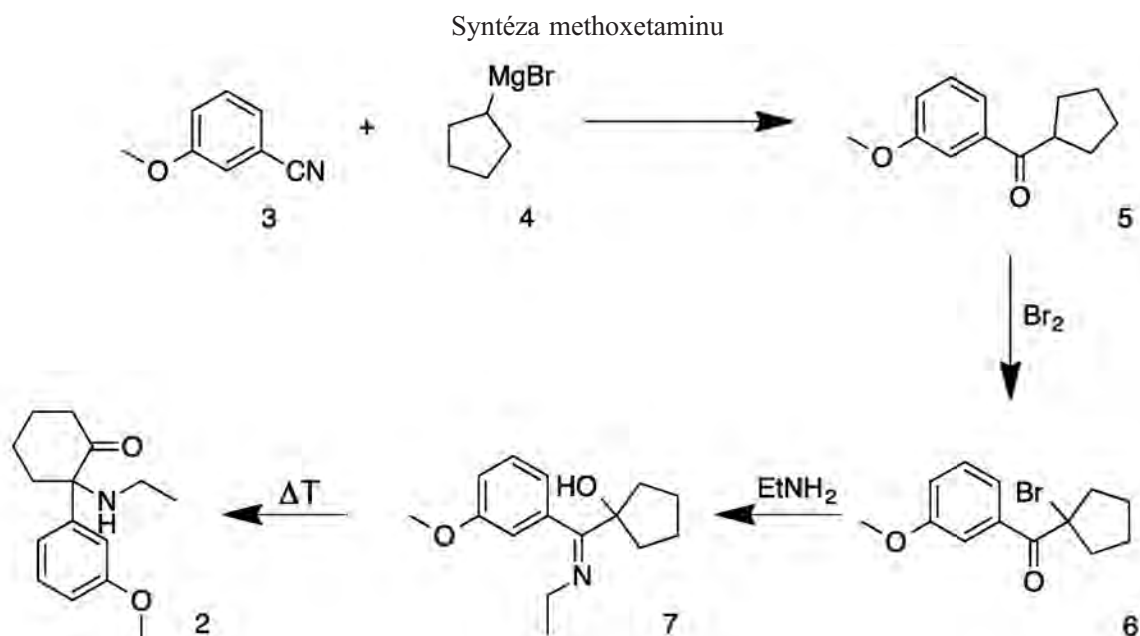

schéma 1: Schéma syntézy methoxetaminu (2). Zdroj: Autor

Methoxetamin (2) lze získat 4 stupňovou syntézou (schéma 1). Prvním reakčním krokem je nukleofilní adice Grignardova činidla na aromatický nitril (3). Následuje bromace do *alfa* polohy ketonu (5). Reakcí *alfa*-bromketonu (6) s příslušným aminem je získán hydroxyimin (7), který podléhá teplotnímu přesmyku, při kterém dochází k expanzi kruhu.¹⁵

Metabolity

Metabolismu methoxetaminu se věnovali autoři Meyer a Menzies.^{16,17} Jejich práce shrnují návrhy metabolitů první a druhé fáze, které byly následně potvrzeny v práci Hájkové.¹⁸ Tato práce obsahuje také *in vivo* kinetiku methoxetaminu spolu s vyvinutou analytickou metodou pro analýzu biologických

vzorků s použitím synteticky připravených metabolitů methoxetaminu.¹⁸

Závěr

Methoxetamin patří do skupiny nových syntetických drog. Strukturou i účinky je velmi podobný ketaminu. Užití MXE s sebou nese řadu zdravotních rizik, které mohou být až fatální. Pro plné poznání všech vlastností včetně interakcí s jinými látkami je třeba ještě rozsáhlý výzkum. Methoxetamin byl již podroben risk assessmentu na pracovišti EMCDDA v Lisabonu a členské státy EU jsou povinni jej na národní úrovni zařadit na seznam omamných a psychotropních látek. V České republice se tak stalo novelou Nařízení vlády v roce 2015.¹⁹

Práce byla podpořena projektem bezpečnostního výzkumu č. VG20122015075.

Literatura:

- Hondebrink, L.; Nugteren-van Lonkhuyzen, J. J.; Van Der Gouwe, D.; Brunt, T. M. *Drug Alcohol Depend.* **2015**, *147*, 109.
- Jurásek, B. Syntéza a charakterizace metabolitů methoxetaminu., University of chemistry and technology Prague, 2015.
- Corazza, O.; Assi, S.; Schiffano, F. *CNS Neurosci. Ther.* **2013**, *19* (6), 454.
- Schifano, F.; Orsolini, L.; Papanti, G. D.; Corkery, J. M. *World Psychiatry* **2015**, *14* (1), 15.
- Evans-Brown, M.; Cunningham, A.; Gallegos, A.; Sedefov, R.; Almeida, A.; Dudek, D. *Jt. Reports* **2014**, 1.
- Erowid. https://www.erowid.org/chemicals/show_image.php?i=methoxetamine/methoxetamine_powder_i2011_e0363_disp.jpg.
- Zawilska, J. B. *Toxicol. Lett.* **2014**, *230* (3), 402.
- Expert committee on Drug Dependence. In *Critical Review Report*; World Health Organization: Geneva, 2014; pp 2–22.

9. Roth, B. L.; Gibbons, S.; Arunotayanun, W.; Huang, X.-P.; Setola, V.; Treble, R.; Iversen, L. *PLoS One* **2013**, *8* (3), 1.
10. EMCDDA. *Methoxetamine – Report on the risk assessment of 2-(3-methoxyphenyl)-2-(ethylamino)cyclohexanone (methoxetamine) in the framework of the Council Decision on new psychoactive substances*; 2014.
11. Coppola, M.; Mondola, R. *Med. Hypotheses* **2012**, *79* (4), 504.
12. Kjellgren, A.; Jonsson, K. *J. Psychoactive Drugs* **2013**, *45* (3), 276.
13. Dealchemical. <http://dealchemical.com/shop/methoxetamine-mxe-100g/>.
14. Dargan, P. I.; Tang, H. C.; Liang, W.; Wood, D. M.; Yew, D. T. *Clin. Toxicol. (Phila)*. **2014**, *52* (3), 176.
15. Hays, P. A.; Casale, J. F.; Berrier, A. L. *Microgram J.* **2012**, *9* (1), 3.
16. Menzies, E. L.; Hudson, S. C.; Dargan, P. I.; Parkin, M. C.; Wood, D. M.; Kicman, A. T. *Drug Test. Anal.* **2014**, *6* (6), 506.
17. Meyer, M. R.; Bach, M.; Welter, J.; Bovens, M.; Turcant, A.; Maurer, H. H. *Anal. Bioanal. Chem.* **2013**, *405* (19), 6307.
18. Hajkova, K.; Jurasek, B.; Sykora, D.; Palenicek, T.; Miksatkova, P.; Kuchar, M. *Anal. Bioanal. Chem.* **2015**.
19. Sbírka Zákonů České Republiky, NŘV č. 243/2015 sb., 2015, 3001–3007.

* Ing. Bronislav Jurásek, email: Bronislav.Jurasek@vscht.cz
Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, Technická 5, 166 28 Praha 6

* Ing. Martin Kuchař, Ph.D., email: Martin.Kuchar@vscht.cz
Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, Technická 5, 166 28 Praha 6

Keywords:

Methoxetamine; new psychoactive substances; dissociative anaesthetic; NPS legislation

Abstract:

Methoxetamine belongs to arylcyclohexylamine class. It has emerged during 2010 year on the market. The toxicological studies showed that methoxetamine is a structural and pharmacological analogue of ketamine. Methoxetamine had been sold as legal alternative for ketamine, which lead into its rapid expansion on the market. A total of 110 non-fatal and 20 fatal intoxications associated with use of methoxetamine have been reported. The risk assesment for Methoxetamine has been carried out and states in the EU are obligated to ban them. Methoxetamine was banned in the Czech Republic in 2015.

JÁ-BÁ A ICE: AKTUÁLNÍ SITUACE NA NELEGÁLNÍM TRHU S METAMFETAMINEM V REGIONU VÝCHODNÍ A JHOVÝCHODNÍ ASIE

MIROSLAV NOŽINA

Klíčová slova:

Metamfetamin; nelegální trh; východní a jihovýchodní Asie

Abstrakt:

V regionu východní a jihovýchodní Asie (VJvA) dnes existuje největší nelegální trh s metamfetaminem na světě. Metamfetamin je zde dostupný zejména ve dvou formách – jako tablety (já-bá) a v krystalické formě (ice, crystal). Produkován je především v Myanmaru; jeho významná množství jsou rovněž vyráběna, obchodována a užívána v Číně, Thajsku, Vietnamu, Kambodži, Indonésii, Malajsii, na Filipínách, v Korejské republice (Jižní Koreji) a v Japonsku. Metamfetaminový trh ve východní a jihovýchodní Asii má v rostoucí míře komplexní charakter a je propojen s dalšími metamfetaminovými regiony ve světě. Do nelegálního obchodu s metamfetaminem jsou dnes zapojena nadnárodní kriminální uskupení. Rostoucí počet zemí identifikuje země východní a jihovýchodní Asie jako finální destinace zadržovaných zásilek drogy.

Úvod

V posledních letech zaznamenáváme v globálním měřítku výrazný nárůst nelegální výroby a internacionalizaci obchodu s metamfetaminem. Tento nárůst je závažný zejména v severní Americe, střední a severní Evropě a východní a jihovýchodní Asii (VJvA).¹

V severní Americe jsou tímto problémem zasaženy zejména Spojené státy, kde podle odhadů z roku 2012 užilo metamfetamin 1,2 milionu lidí (0,4 % populace) a během posledního měsíce 440 000 lidí (0,2 % populace).² Světová zpráva o drogách z roku 2014³ zaznamenala v USA nárůst počtu detekovaných laboratorů na výrobu metamfetaminu a existenci rozsáhlých distribučních sítí. Ty jsou provozovány širokým spektrem kriminálních organizací od malých, nezávislých lokálních uskupení až po velké organizace operující na mezinárodní úrovni. Vedle tradičních motocyklových gangů a místních překupníků do obchodu s metamfetaminem v USA razantně vstoupily mexické drogové organizace.⁴ Nárůst nelegálního obchodu s metamfetaminem provází i nárůst zdravotních problémů obyvatel a rovněž kriminality.

V Evropě představuje metamfetamin závažný problém zejména ve středoevropských a skandinávských zemích. Ve střední Evropě je jím dlouhodobě zasažena Česká republika a od konce 90. let tento problém roste i na Slovensku, v Polsku a Německu. Nárůst zneužívání a nelegálního obchodu s metamfetaminem v posledních letech zaznamenávají i skandináv-

ské země (zejména Norsko) a země Pobaltí.⁵ Původně lokální metamfetaminový trh v Evropě se internacionalizuje. V produkci metamfetaminu a jeho exportu do dalších zemí EU i mimo Schengenský prostor se významně profilují vietnamská kriminální uskupení.⁶

Bezesporu největší a nejdynamičtější nelegální trh s metamfetaminem se dnes nachází v regionu východní a jihovýchodní Asie. I když se souhrnné analýzy tohoto trhu v regionu VJvA potýkají s nedostatkem kvalitních a komparovatelných dat, a publikované souhrnné zprávy⁷ vykazují značné zpoždění oproti aktuálnímu stavu, z dostupných dílčích informací je zřejmé, že se v současné době jedná o značně znepokojivý problém.

Hlavní oblastí produkce metamfetaminů v VJvA je Myanmar (Barma). Významná množství metamfetaminů jsou rovněž produkována a obchodována v Číně, Vietnamu, Kambodži, Indonésii, Malajsii, na Filipínách, v Jižní Koreji a v Japonsku. Na území těchto států dnes operují četná lokální i nadnárodní kriminální uskupení zapojená do nelegálního obchodu s metamfetaminem. Metamfetaminovým problémem byly následně zasaženy i Austrálie a ostrovy Pacifiku. Významným zdrojem prekursorů pro výrobu metamfetaminů v VJvA je dnes vedle Číny i Indie.⁸

Podle poslední zprávy Globálního programu SMART (*Synthetics Monitoring: Analyses, Reporting and Trends Programme*) z roku 2015 záchyty metam-

fetaminu ve východní a jihovýchodní Asii a Oceánii v období let 2008–2013 vzrostly z 11 tun v roce 2008 na téměř 42 tun v roce 2013.⁹ Celkové zisky z nelegálního obchodu s metamfetaminem v regionu VJvA jsou podle zdrojů UNDCP odhadovány na 15 miliard dolarů ročně.¹⁰

Na zdraví místní populace má metamfetaminový boom negativní dopad. Zdroje Informační sítě zneužívání drog pro Asii a Pacifik (*Drug Abuse Information Network for Asia and the Pacific*; DAINAP) z roku 2014 udávají nárůst osob podstupujících léčbu metamfetaminových závislostí např. v Číně, Myanmaru a na Filipínách. V Číně vzrostl počet léčených osob mezi roky 2012 a 2013 dokonce o 40 %.¹¹ Z celkového počtu toxikomanů léčených v Laosu v roce 2013 bylo 98 % závislých na metamfetaminu, v Korejské republice (Jižní Koreji) to bylo 96 %, v Bruneji 96 %, Kambodži 94 %, Indonésii 80 %, Thajsku 90 % a na Filipínách 83 %.¹² Podle názoru expertů byl metamfetamin v roce 2013 nejrozšířenější drogou mezi mladými uživateli drog v Singapuru.¹³

Příznačné je, že světové regiony, v nichž jsou metamfetaminy produkovány, obchodovány a konzumovány začínají být v rostoucí míře propojeny. Mexické drogové organizace dnes dovážejí prekurzory pro výrobu drogy určené pro trh v USA z Číny,¹⁴ v západní a střední Evropě jsou zachytávány prekurzory a drogy pocházející z Číny, Indie, Íránu; jsou detekovány vývozy metamfetaminů z Evropy a přes Evropu do zemí severní a jižní Ameriky, jižní a jihovýchodní Asie, Japonska a Austrálie. Významným tranzitním teritoriím nelegálních metamfetaminů se stala západní Afrika, odkud drogy směřují přes jižní Afriku a Evropu do Asie.¹⁵ Dění v řadě světových regionů nelegální produkce a obchodu s metamfetaminem, včetně regionu VJvA proto ovlivňuje, a bude v budoucnu ovlivňovat, i evropský prostor a naopak.

Rozšíření metamfetaminu v regionu VJvA

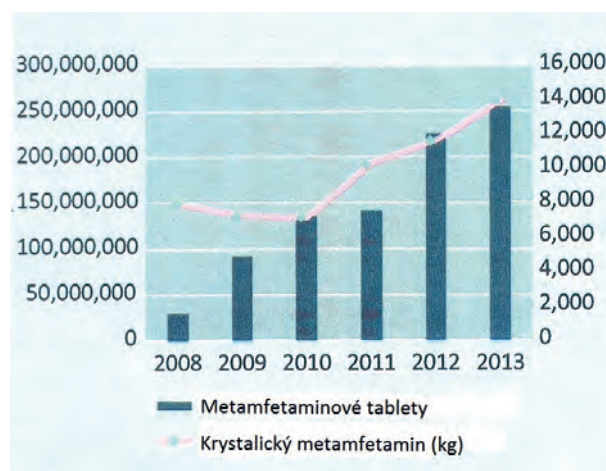
Metamfetamin je distribuován na nelegálních trzích v regionu VJvA ve dvou hlavních variantách: jako tablety a v krystalické formě. V obou těchto variantách je přítomen ve formě solí, nejčastěji jako hydrochlorid metamfetaminu. Metamfetaminové tablety, obecně známé jako *já-bá*, „bláznivá droga“, jsou malé tablety, obvykle o váze okolo 90 miligramů, které jsou dostupné v různých velikostech a barvách.¹⁶ Vedle různého množství metamfetaminu často obsahují i kofein či další příměsi. Množství metamfetaminu a příměsí v tabletách se v různých zemích VJvA, a často i na různých oblastních trzích, liší. K této otázce zatím neexistují spolehlivá srovnávací data. Nejčastější údaje se pohybují mezi 5–20 % metamfetaminu v tabletách.

Krystalický metamfetamin, známý v regionu VJvA jako *crystal meth* či *ice*, se na místním nelegálním

trhu se objevuje ve formě bezbarvých krystalů různé velikosti. Má obvykle daleko vyšší obsah metamfetaminu (40–90 %), nežli tablety.¹⁷

V produkci a spotřebě obou forem metamfetaminu existují v VJvA geografické odlišnosti. Metamfetaminové tablety jsou produkovány a zneužívány zejména v tzv. státech povodí Mekongu (Myanmaru, Thajsku, Laosu, Kambodži, Vietnamu a jižní Číně). Podle zprávy SMART z roku 2015 mimo region Mekongu existují náznaky rozvíjejícího se trhu s *já-bá* v Jižní Koreji, Malajsii a Singapuru.

Krystalický metamfetamin, *ice*, je dnes v VJvA geograficky daleko více rozšířen, nežli *já-bá*. Jeho nástup je zaznamenáván zejména po roce 2009. V Číně, kde dnes *ice* představuje zhruba polovinu všech záchyť metamfetaminu, stoupl jeho ročně zadržené množství v letech 2009–2013 ze 4,5 tun na zhruba 8 tun; v Thajsku pak ve stejném období záchyty *ice* vzrostly z 0,2 t na 1,3 t; v Japonsku se zdvojnásobily z přibližně 0,4 na o něco méně než tunu; na Filipínách vzrostly z 0,1 t v roce 2010 na 0,8 t v roce 2013. Záchyty *ice* v Indonésii a Malajsii v posledních letech významně kolísají; nejvýznamnější množství byla zadržena v Indonésii v roce 2012 (více jak 2 t) a v Malajsii v roce 2013 (1,7 t).¹⁸ Z dostupných informací není zřejmé, do jaké míry se na těchto množstvích podílí domácí produkce a do jaké míry je spojena s importy a tranzity drogy. Rovněž není jasný podíl produktů pocházejících přímo z regionu VJvA a importů z oblastí mimo region VJvA.

tab. 1: Záchyty krystalického metamfetaminu ve východní a jihovýchodní Asii v letech 2009–2013. Zdroj: Drug Abuse Information Network for Asia and the Pacific (DAINAP).

Produkce a obchod

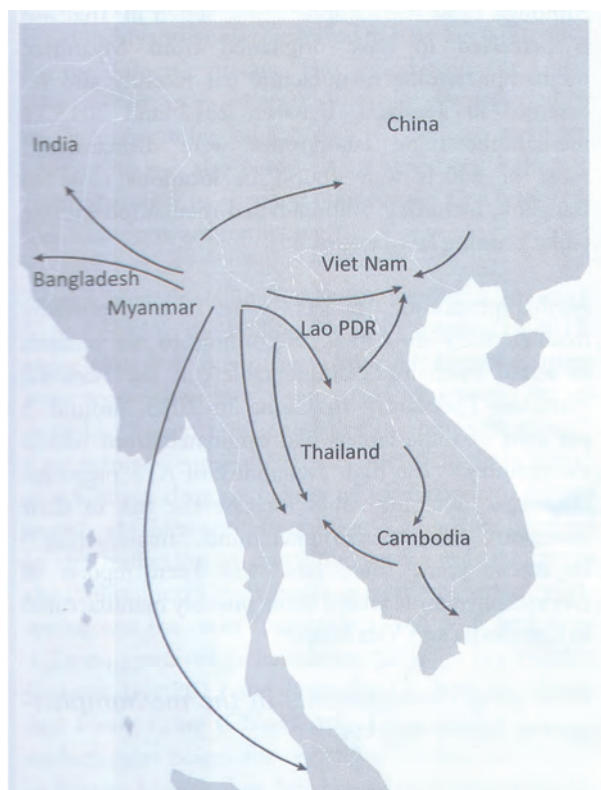
Nejvýznamnějším producentem *já-bá* v regionu VJvA je Myanmar, respektive ilegální laboratoře umístěné v obtížně kontrolovatelných regionech na severu a severovýchodě země. Prekurzory pro výrobu

drogy jsou sem pašovány z Číny a Indie. Analýza čínské Národní drogové laboratoře uvádí, že 90 % metamfetaminových tablet zadržovaných roku 2013 v Číně pocházelo z Myanmaru. Se stejným problémem se potýkají i ostatní země v sousedství Myanmaru. Metamfetaminové tablety jsou dále produkovány v menších množstvích v Číně (kde místní produkce představuje přibližně 5 %),¹⁹ v Thajsku a dalších zemích regionu VJvA.

V produkci *ice* v VJvA se zatím nejvýrazněji profilují Myanmar a Čína. Myanmar dnes, podobně jako v případě metamfetaminových tablet, zásobuje touto drogou zejména sousední Thajsko a další země mekongského regionu;²⁰ rovněž Indii a čínské pohraniční regiony.²¹

Významným motorem přesunů drog je vedle zájmu o metamfetamin na různých místních trzích i jeho rozdílná cena a tím i možná výše zisku drogových dealerů. Mezi kvalitou drogy a její cenou zde přitom neexistuje přímá úměra. Do hry vstupují i další faktory, které ceny drogy na černém trhu ovlivňují: životní úroveň v dané zemi (resp. kupní síla toxikomanů), vzdálenost daného trhu od centra produkce a logistické obtíže, bezpečnostní rizika při provozování nelegálního obchodu, aj. V Myanmaru, či v sousedních regionech severního Thajska nebo Laosu, je dnes možné koupit tabletu *já-bá* s 10-20% obsahem metamfetaminu za 2–3 USD.²² Jedny z nejnižších cen *já-bá* na lokálním černém trhu dnes rovněž vykazuje Vietnam, kde se cena za tabletu s obsahem okolo 8–10 % metamfetaminu pohybuje mezi 1,5–3,5 USD. V Číně a Singapuru se průměrné ceny za tabletu *já-bá* pohybují nad 20 USD; přitom to ale neznamená, že jde o kvalitnější drogu. Například analýzy provedené v Singapuru v roce 2013 prokázaly, že zadržené tablety *já-bá* zde obsahovaly pouhých 2,4 % metamfetaminu.

Podobně v Thajsku byl *ice* o čistotě 40–90 % v roce 2013 prodáván za 35–100 USD. V Indonésii měly vzorky *ice* testované v roce 2012 čistotu 40–53 %, tedy srovnatelnou s Thajskem; cena *ice* na černém trhu v roce 2013 se však již pohybovala mezi 200–285 USD. Je zřejmé, že ceny krystalického metamfetaminu stoupají v oblastech mimo region Mekongu jako jsou Brunej, Jižní Korea či Malajsie a nejvyšší jsou v zemích regionu s vysokou životní úrovní – v Japonsku a Austrálii, kde se pohybují okolo 500 USD za gram *ice*.²³

mapa 1: Trasy pašování metamfetaminových tablet v regionu Mekongu v letech 2011–2014. Zdroj: Drug Abuse Information Network for Asia and the Pacific (DAINAP).

Regionální a meziregionální dimenze pašování metamfetaminu

Zatímco nelegální obchod s *já-bá* si nadále uchovává především regionální dimenzi, obchod s *ice* se dynamicky internacionalizuje jak v regionu VJvA, tak i na meziregionální úrovni. Záchyty z posledních let to jednoznačně potvrzují.

Do nelegálního obchodu s metamfetaminem v regionu VJvA jsou dnes rozsáhle zapojeny drogové překupnické sítě z pevninské Číny a z Hongkongu. Z Číny je dnes *ice* prokazatelně pašován na Filipíny, do Austrálie a Japonska. V roce 2013 bylo ve filipínském přístavu v Zambales zadrženo v jediném záchytu 400 kg krystalického metamfetaminu pašovaného z Číny.²⁴ Podobně Austrálie, která se dnes potýká jak s domácí ilegální výrobou metamfetaminů, tak i jejich rozsáhlými dovozy zejména z Asie, identifikuje Čínu jako hlavní zahraniční zdroj *ice*. V únoru 2013 australské úřady zadržely lodní zásilku 585 kg metamfetaminu směřující z Číny do australského Sydney.²⁵ Jako významná země tranzitů metamfetaminu se dnes v regionu VJvA profiluje i Jižní Korea.

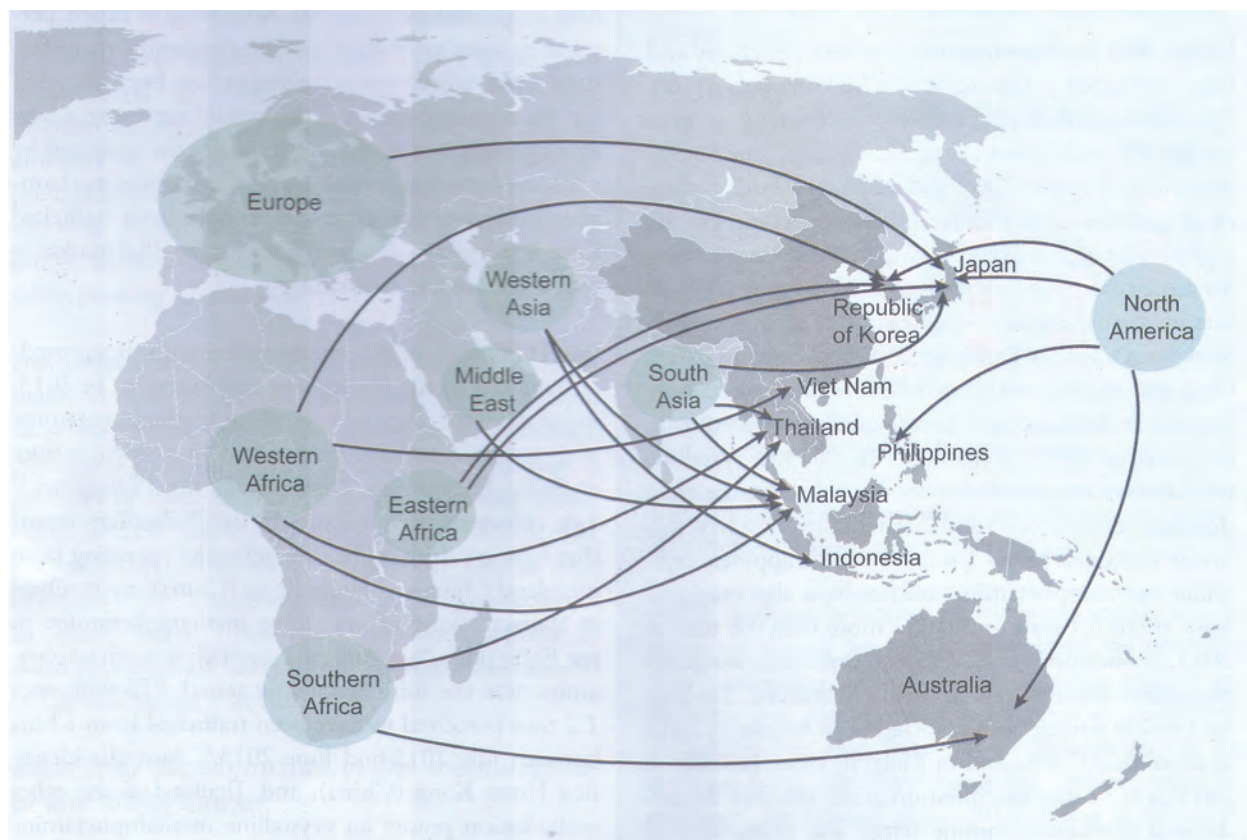
Vedle toho dnes ve směru na region VJvA operují i pašerácká uskupení ze západní Afriky, západní Asie, střední a severní Ameriky a relativně nově i z jižní Asie a Evropy. V roce 2014 bylo v Malajsii zadrženo 70 kg krystalického metamfetaminu pašovaného z nigerijského Lagosu. Významné záchyty *ice* pocházejícího ze západní Afriky byly v minulých dvou letech zaznamenány i v Thajsku, Kambodži, jižní Koreji, Japonsku, Číně, Vietnamu či na Filipínách.²⁶

Pro západoafrická uskupení je dnes rovněž příznačné, že namísto pašování metamfetaminu z Afriky se začínají zaměřovat i na obchod přímo v regionu, kdy levně nakupují drogy např. ve státech Mekongu a pašují je v rámci regionu VJvA do zemí s vyššími tržními cenami, např. Austrálie. Napojují se přitom na místní překupnické sítě. Významně tak snižují rizikost přepravy a finanční náklady na transport drogy.²⁷

Ze zemí západní Asie hraje významnou roli v importezech metamfetaminu do VJvA zejména Írán, přičemž ve strategii pašování na této trase je možné sledovat výrazný posun od malých zásilek drogy pašované prostřednictvím leteckých kurýrů k velkým zásilkám ukrývaným v lodních nákladech. Např. indonéské bezpečnostní složky zachytily v roce 2014 v jednom případě 40 kg íránského metamfetaminu.²⁸

Některé země regionu VJvA, zejména Japonsko, Filipíny a Austrálie a jižní Korea, uvádějí významné záchyty krystalického metamfetaminu původem z Mexika. V Japonsku bylo v roce 2013 zadrženo na 400 kg krystalického metamfetaminu a v roce 2014 200 kg krystalického metamfetaminu v lodních nákladech. Výrazným signálem nových trendů v internacionalizaci obchodu s metamfetaminem se stalo odhalení metamfetaminové laboratoře na Filipínách, kterou provozovalo čínské organizované uskupení napojené na mexické drogové kartely.²⁹ Zpráva Australské komise pro kriminalitu (*Australian Crime Commission*) z roku 2015 uvádí, že mexické drogové kartely jsou významně zapojené do nelegálního obchodu s metamfetaminem v Austrálii.³⁰

Nový trend prezentují rovněž informace z některých zemí VJvA, jako např. Japonska, které uvádějí záchyty *ice* původem z Indie.³¹ Objevují se i případy pašování metamfetaminu z Evropy a přes Evropu. Metamfetamin je dnes do VJvA pašován jak z regionu střední Evropy (včetně ČR), tak z Pobaltí. Jejich objem a perspektivu nárůstu je zatím obtížné odhadnout.³² V listopadu 2014 vzbudil pozornost australský záchyt zásilky téměř 2 tun MDMA a 800 kg metamfetaminu původem z Německa.³³

mapa 2: Mezinárodní trasy pašování krystalického metamfetaminu 2011–2014.
Zdroj: United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)

Závěr

Aktuální vývoj v regionu VJvA naznačuje, že levnější metamfetaminové tablety zde jsou populárnější v zemích s nižší životní úrovní a sociálních vrstvách s nižšími příjmy, zatímco krystalický metamfetamin je typičtější pro země s vyšší životní úrovní a úspěšně proniká i do vyšších sociálních vrstev. V současné době zájem o stimulační drogy v regionu bude i v budoucích letech představovat významný komponent.

Výrazný fenomén v nelegálním obchodu s metamfetaminem představují rozdílné ceny drogy na různých regionálních trzích v VJvA a rovněž v globálním měřítku. To podněcuje transfery značných množství drog na nelegální trhy s větší ziskovostí, zejména na trhy v Japonsku a Austrálii. Tyto transfery probíhají jak na regionální úrovni (zejména z Číny a států povodí Mekongu), tak i interregionální úrovni (ve směru ze západní Afriky, západní Asie, střední Ameriky, Evropy aj.).

Jak dokazují zkušenosti z USA, existence interregionálních sítí pašování metamfetaminu by v bu-

doucnu mohla přinášet řadu problémů i v opačném směru; v našem případě z regionu VJvA do Evropy. Když byla v USA přijata opatření ke kontrole prekurzorů pro výrobu metamfetaminu, přineslo to sice omezení domácí produkce, ovšem zároveň vzrostly ilegální dovozy prekurzorů ze zahraničí (např. z Číny). Na lokální trh s metamfetaminem razantně vstoupil mezinárodní organizovaný zločin. V případě střední Evropy jsou dnes přijímána opatření směřující k omezení dostupnosti prekurzorů. V této souvislosti je proto nutné počítat s rizikem nárůstu jejich ilegálních importů. V souvislosti s regionem VJvA roste toto riziko zejména ve vztahu k Číně, která dnes významně zásobuje prekursory světový nelegální trh s metamfetaminem. Jedno z dalších možných rizik představuje i rozšíření zneužívání levných metamfetaminových tablet z VJvA do prostředí drogových subkultur v Evropě. Významným nositelem těchto trendů v rovině vztahů střední Evropa – VJvA by se mohl stát vietnamský organizovaný zločin, ovšem není možné pominout ani západoafrická uskupení.

Literatura:

1. *World Drug Report 2015*. United Nations Office on Drugs and Crime, New York 2015, s. xv-xvi;68-70.
2. *Methamphetamine*. National Institute on Drug Abuse. Research Report, s. 2; <http://www.drugabuse.gov/sites/default/files/methrrs.pdf>.
3. *World Drug Report 2014*. United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna 2014, s. xii.
4. *DEA 2013: National Drug Threat Assessment Summary*; <http://www.justice.gov/dea/resource-center/DIR-017-13%20NDTA%20Summary%20final.pdf>.
5. *Methamphetamine. A European Union perspective in the global context*. EMCDDA-Europol joint publications. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2009.
6. Srv. *Národní protidrogová centrála. Výroční zpráva 2014*. Praha 2014, s. 7-27; www.policie.cz/soubor/vyrocnizprava-npc-2014-pdf.aspx.
7. *World Drug Report 2015*, c.d.; *The Challenge of Synthetic Drugs in East and South-East Asia and Oceania. Trends and Patterns of Amphetamine-type Stimulants and New Psychoactive Substances*. A Report from the Global SMART Programme, United Nations Office on Drugs and Crime, May 2015.
8. *Patterns and Trends of Amphetamine-Type Stimulants and Other Drugs. Challenges for Asia and the Pacific*. United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna, November 2013, s. xii, 2, 9.
9. *The Challenge of Synthetic Drugs*, c.d., s. 3.
10. UNDCP – SMART (*Synthetics Monitoring: Analyses, Reporting and Trends Programme*), interview Bangkok, listopad 2013.
11. *Annual Report on Drug Control in China 2014*. China National Narcotics Control Commission (NNCC), Ministry of Public Security, Beijing, 2014.
12. *United Nations Office on Drugs and Crime, Annual Report Questionnaire 2014*. UNODC Vienna, interní nepublikovaný materiál.
13. *Central Narcotics Bureau Press Release*, Singapore Central Narcotics Bureau (CNB), Singapore, February 2014 – Updated as for May 2014; http://www.cnb.gov.sg/Libraries/CNB_Newsroom_Files/CNB_2013_Stats_Release_final_updated_as_of_15_May_2014.sflb.ashx.
14. *2015 International Narcotics Control Strategy Report (INCSR). Country Report: China*. U.S. Department of State. Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs; <http://www.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2015/vol1/238957.htm>.
15. *World Drug Report 2015*, c.d., s. 68-69.
16. *World Drug Report 2011*. United Nations Office on Drugs and Crime, New York 2011, s. 266.
17. *Recommended Methods for the Identification and Analysis of Amphetamine, Methamphetamine and their Ring-substituted Analogues in Seized Materials*. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), New York, 2006; *Terminology and Information on Drugs*. Second Edition. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), New York 2003.

18. The Challenge of Synthetic Drugs, c.d., s. 11.
19. *Annual Report on Drug Control in China 2014*, c.d.
20. The Challenge of Synthetic Drugs, c.d., s. 11.
21. *World Drug Report 2015*, c.d., s. 70.
22. Terénní informace, Thajsko, říjen-listopad 2015.
23. UNDCP – SMART (*Synthetics Monitoring: Analyses, Reporting and Trends Programme*), interview Bangkok, listopad 2013; The Challenge of Synthetic Drugs, c.d., s. 7,
24. The Challenge of Synthetic Drugs, c.d., s. 11.
25. *Illicit Drug Data Report 2012-13*. Australian Crime Commission (ACC), Canberra, April 2014, s. 30; <https://crimecommission.gov.au/publications/intelligence-products/illicit-drug-data-report>.
26. The Challenge of Synthetic Drugs, c.d., s. 11, 12.
27. UNDCP – SMART, interview Bangkok, listopad 2013.
28. *Global Synthetic Drugs Assessment. Amphetamine-type stimulants and new psychoactive substances*, New York, May 2014, s. 2-3; The Challenge of Synthetic Drugs..., c.d., s. 11;
29. The Challenge of Synthetic Drugs, c.d., s. 13.
30. *The Australian Methamphetamine Market. A National Picture*. Australian Crime Commission, Commonwealth of Australia 2015, s. 12.
31. The Challenge of Synthetic Drugs, c.d., s. 13.
32. UNDCP – SMART, interview Bangkok, listopad 2013.
33. *Drugs worth \$1.5 billion seized by Joint Organised Crime Group*. Australian Government. Department of Immigration and Border Protection. Newsroom; <http://newsroom.border.gov.au/releases/drugs-worth-1-5-billion-seized-by-joint-organised-crime-group>.

Miroslav Nožina, PhDr., Ph.D., e-mail: nozina@iir.cz
Ústav mezinárodních vztahů, Nerudova 3, 118 50 Praha 1

Keywords:

methamphetamine; illegal market; East and South-East Asia

Abstract

East and South-East Asia has the largest methamphetamine market in the World. Methamphetamine is mainly available in two forms there – as methamphetamine tablets and crystalline methamphetamine. Currently, one of the world's top methamphetamine producing regions exists in Myanmar (Burma). Significant quantities of crystal methamphetamine are also produced, trafficked and used in China, Thailand, Vietnam, Cambodia, Indonesia, Malaysia, the Philippines, the Republic of Korea, and Japan. Meanwhile, transnational organized criminal groups continue to be involved in the illicit methamphetamine trade. The methamphetamine market in East and South-East Asia is becoming more complex and interconnected with methamphetamine regions in the other parts of the World. A growing number of countries have identified countries in East and South-East Asia as destinations for seized deliveries of methamphetamine.

ŠÍŘENÍ KONTAMINACE Z NELEGÁLNÍCH LABORATOŘÍ

KAREL LEHMERT, MARTIN HÝBL

Klíčová slova:

metamfetamin; nelegální laboratoř; kontaminace; požár

Abstrakt:

Při výrobě omamných látek dochází k šíření nejen zbytkových množství matečných látek, meziproductů, ale i finálních produktů. Ačkoliv v Evropě nejsou stanoveny hygienické limity pro přítomnost metamfetaminu v obytných prostorách, lze použít hodnoty dané legislativními standardy v USA. V bytech používaných jako nelegální varny a v jejich okolí dochází k jejich překročení běžně až 50.000x, výjimečně až 320.000x. S tím je spojené i rozšíření kontaminace až desítky metrů od zdroje. Nejvýrazněji se roznáší páry metamfetaminu, které penetrují stavbu i veškeré zařízení. Větší částice jsou roznášeny při větrání varny do okolí vzduchem, při požáru i hasební vodou. Následně kontaminují zasahující personál i evakuované osoby, okolní přírodu i majetek. To pak může zásadně ovlivnit zdravotní stav i nezáčastně veřejnosti včetně právních následků.

Jedním z nejrizikovějších prostředí, kterému bezpečnostní složky v současné době čelí, je činnost ve varnách narkotik, nakládání se zadržovaným materiálem a osobami. Tyto aktivity přináší příslušníkům bezpečnostních složek rizika vážného poškození zdraví včetně chronických otrav. Rizika samozřejmě hrozí i obyvatelům místa činu a sousedům včetně budoucích, neboť kontaminace na místě zůstává byť i po jednom varném cyklu (Lehmert, 2015). Avšak zatímco nezáčastně veřejnost je možné ochránit pomocí dekontaminace obytných prostor, bezpečnostní personál vstupuje do rizikového prostředí s vysokou mírou kontaminace i několikrát v rámci měsíce a s osobami kontaminovanými narkotiky přichází do blízkého styku i několikrát v průběhu jedné směny. Jejich ochrana je řešena obvykle minimalisticky, pokud vůbec. V neposlední řadě je tu i otázka prestiže, kdy v některých profesních skupinách je použití prostředků osobní ochrany vnímáno jako změkčilé.

Samotná výroba metamfetaminu probíhá v nelegálních laboratořích různého stupně profesionality. S tím se také spojuje míra kontaminace šířené kolem, neboť profesionálnější pracovní návyky u laboratorního personálu obvykle vedou i ke kvalitnější sestavené aparatuře a tím i nižšímu riziku úniků. Zdrojem chemických látek potřebných k výrobě jsou běžně dostupné látky, ať již v maloobchodním styku nebo ve specializovaných internetových obchodech. Nejčastěji se v Evropě vyrábí v nelegálních laboratořích amfetamin (speed), metamfetamin (pervitin) a MDMA (extáze). Jejich výrobní procesy jsou různé, ale v průběhu času se ustálilo několik z nich, které se z hlediska dostupnosti zdrojových chemických látek, laboratorního vybavení, výtěžnosti a nezbytné odborné úrovně personálu ukázaly jako nejvhodnější (Betsinger, 2006; Coppe, 2010):

– „fosforová“ metoda (Red-P) používá k produkci metamfetaminu reakci efedrinu/pseudoefedrinu s červeným fosforem a jódem

- P2P metoda je založena na reakci fenylypropan-2-onu s methylaminem, v redukčním prostředí (vodíkem na katalyzátoru, amalgamovaným hliníkem)
- Birch/Nazi metoda využívá redukce efedrinu/pseudoefedrinu amoniakem za katalytického působení lithia nebo sodíku
- Leuckartova metoda syntézy amfetaminu z BMK (1-fenyl-2-propanon)
- vymrazovací metoda – redukce PMK s 30-40% roztokem methylaminu pomocí borohydridu sodného v methanolu při -20 °C
- metoda reduktivní aminace PMK s methylaminem ve vodíkovém prostředí

V průběhu samotných reakcí se používají či vznikají různé látky s vysokou mírou rizika i v běžném prostředí, natož v improvizované laboratoři – amoniak, kyselina chlorovodíková, fosfin, tlakový vodík, éter apod. Koncentrace těchto látek je násobně až řádově vyšší než povolené limity jednotek požární ochrany pro 20minutový zásah v kompletní zásahové výstroji včetně dýchacích prostředků (Lehmert, 2015). Nebezpečnost výrobních metod však netkví pouze v úrovni rizika jednotlivých látek, ale i v technologických postupech. Metoda reduktivní aminace pracuje s PMK (3,4-methylendioxyfenylpropan-2-one) v přítomnosti platinového katalyzátoru za použití vodíku v přetlakovém reaktoru (4 bar). To je samo o sobě jistým rizikem, které se dále zvyšuje s technickými podmínkami při zpracování v utajovaném prostředí nelegální laboratoře. Tato metoda je populární zejména díky vysoké výtěžnosti, kdy vsádka 40 kg PMK vyprodukuje v jednom kroku 30–35 kg MDMA. Podobným stupněm rizika se vyznačuje vymrazovací metoda, kdy vsádka 40 kg PMK a 60 l roztoku methylaminu dá 25–30 kg MDMA. I zde je rizikovým faktorem vznikající vodík, zejména pro jeho vývoj v uzavřeném prostředí nádob v mrazicích boxech (Coppe, 2010).

Na základě zahraničních studií (Willers-Russo, 1999; Burgess, 1996 – 2001) je zřejmé, že nejzávažnějším rizikem pro zasahující bezpečnostní personál jsou postižení respiračního systému. První publikovaná kauza pochází z USA, kdy (Willers-Russo, 1999; Burgess, 1996-2001-2002) dokumentuje případ pracovní expozice u 28leté forenzní specialistky vystavené fosfinu v průběhu ohledání nelegální metamfetaminové laboratoře bez použití ochranných respiračních pomůcek. Expozice byla odhadnuta na 2,7 ppm po dobu cca 20-30 minut. Postižená byla evakuována z místa se symptomy závratě, suchého kašle, intenzivní bolesti hlavy a průjmu. Po 90 minutách od expozice byla postižená lékařsky vyšetřena a následně propuštěna do domácího ošetřování. Po týdnu od expozice se objevil úporný chronický kašel narůstající během fyzické námahy, který nereagoval na léčbu a trval následujících 9 měsíců.

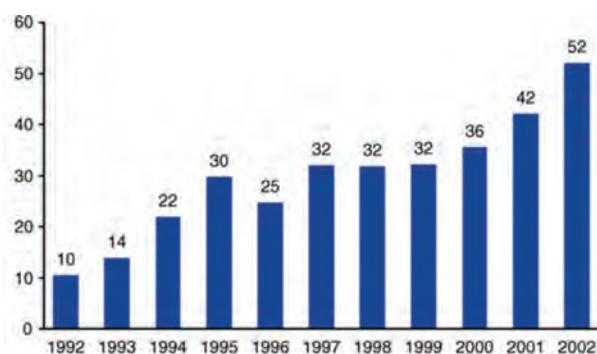
Zajímavou statistiku vykazuje i výzkum autorské dvojice Van Dyke-Martyny (Van Dyke), zaměřený na rozsah kontaminace mezi příslušníky bezpečnostního personálu provádějícími zákroky v nelegálních laboratořích v USA. Získaná data ukazují, že 52 % dotazovaných policistů uvedlo nežádoucí zdravotní příznaky po zákroku ve varně, 17 % forenzních chemiků se někdy hlásilo jako nemocní po ohledání varny. Příznaky se manifestují nejčastěji ve fázi sběru důkazního materiálu u osob nepoužívajících osobní ochranné prostředky. Jako nejčastější symptomy se ukazuje podráždění kůže a dýchacích cest. Statisticky podrobné údaje se ukázaly u retrospektivní kohortové studie chronických zdravotních dopadů provedené u 46 forenzních chemiků a 13 policistů ohledávajících nelegální varny metamfetaminu s více než 2.800 jednotlivými ohledáními. Výsledky ukazují zmenšenou vitální kapacitu plic u policistů pracujících v prostředí s výskytem chemických látek, kteří nepoužívají prostředky respirační ochrany. Hlavními symptomy je bolest hlavy, dýchací obtíže, podráždění sliznic a pokožky. Ty se objevují zejména v prostředí laboratoří s netěsnými nádobami, volnými nárosty solí, u požárů/výbuchů a při výskytu nekontrolovaných reakcí. Závěrem je 7-15ti násobný nárůst pravděpodobnosti újmy na zdraví při ohledání aktivní

laboratoře v porovnání s neproduktivní laboratoří (Burgess, 1996).

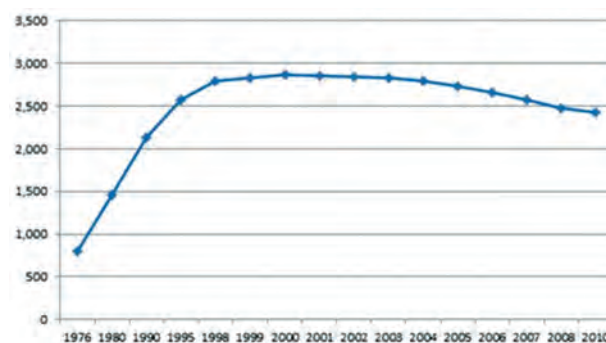

obr. 1
Standardní osobní ochranné prostředky pro zásah v nelegální laboratoři (foto Van Dyke)

Každá varna kontaminuje byť i jedním varným cyklem rozsáhlý prostor v okolí. Od konce 70. let se celkový objem varu zvyšuje – nejdříve více drobnými varnými místy, později snížením počtu míst, ale zvýšením objemu varu u jednotlivých varn. V USA je 30–35 % nelegálních laboratoří odhaleno v obytných prostorách s přítomností dětí. Třetina až polovina (35–55 %) dětí odebraných z domovů, kde docházelo k produkci metamfetaminu, má pozitivní testy na přítomnost metamfetaminu v krvi. Pro porovnání, pouhých 10 % dětí z rodin silně závislých uživatelů metamfetaminu má pozitivní testy (Van Dyke). Podle stejné studie je u pozitivních dětí zvýšená citlivost v oblasti fyziologické i psychické – vyšší růstové parametry, ovlivnění metabolismu, respirace, změny chování (zvýšená potřeba ochutnávání a všeobecného kontaktu s vnějším prostředím). Z dosavadních výzkumů (Lehmert, 2015) vyplývá vztah mezi kontaminací uniknuvší při varu metamfetaminu a propagací specifických poruch učení. Tomu napovídá i závislost mezi křivkou zneužívání metamfetaminu a nárůstu specifických poruch učení v 90. letech.

obr. 2
Křivka zneužívání metamfetaminu v USA na 100.000 osob starších 12 let (SAMHSA)

obr. 3
Křivka výskytu specifických poruch učení v USA v tisících osob (US DoE)

Tato vzájemná korelace je podepřena předběžnými zjištěními doc. J. W. Martynyho během testu simulovaného kouření metamfetaminu, že pouhý jeden var fosforovou metodou vyprodukuje residuální znečištění v rozsahu 1,5–860 $\mu\text{g}/100\text{ cm}^2$ (Martyny, 2008). Při aplikaci metody amonné redukce (Birch/Nazi metoda) se rozsah povrchové kontaminace pohybuje v rozmezí 0,1–160 $\mu\text{g}/100\text{ cm}^2$. Tato kontaminace vzniká aerosolizací metamfetaminu v průběhu varu a zejména při finální fázi. Nejzávažnější je však kontaminace ovzduší, která zasahuje i prostory desítky metrů daleko od místa varu v hodnotách 2–5000 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Jiná studie dokonce uvádí vzorek stěru vzdáleného kontaminovaného povrchu s koncentrací až 16 000 $\mu\text{g}/100\text{ cm}^2$ (Martyny, 2005 a-b).

Jen pro zajímavost, úroveň kontaminace tolerovaná většinou standardů v USA je 0,05–0,1 $\mu\text{g}/100\text{ cm}^2$. Tyto hodnoty jsou kodifikovány platnou legislativou, která na státní úrovni stanoví hodnoty pro lékařský dozor nad personálem zasahujícím v nelegálních laboratořích. Federální legislativa má řadu zákonů spojených s nelegálními varnami. Nejdůležitějším je „*Methamphetamine Remediation Research Act*“ z prosince 2005, který určuje EPA jako státní orgán odpovědný za přípravu postupů pro očistu bývalých metamfetaminových laboratoří a zároveň dozorcující další výzkum a inovace v oblasti těchto postupů. Velkou podporu má také vývoj sad pro rychlé testování v pracovním prostředí včetně vhodných standardních operačních postupů dekontaminace a procedur pro hodnocení jejich účinnosti.

Při zjištěných hodnotách není divu, že osoby žijící v domech s aktivní či bývalou varnou metamfetaminu vykazují pozitivní testy na metamfetamin v tělesných tekutinách při chronické i akutní expozici. Průměrná hodnota kontaminace rukou osob pohybujících se v bytě s nelegální varnou je 42 $\mu\text{g}/100\text{ cm}^2$. Přenosem ruka-ústa pak dochází k sekundární kontaminaci i nezúčastněných osob, zejména dětí. Je-li dítě (0–2 roky) vystaveno prostředí kontaminovanému metamfetaminem v množství 170 $\mu\text{g}/100\text{ m}^3$, dá se počítat s dosažením denní dávky 0,26 mg/kg tělesné váhy již pouhým vdechováním. Při přímém kontaktu s povrchem kontaminovaným 35 $\mu\text{g}/100\text{ cm}^2$ je v těle dítěte dosaženo průměrné denní hodnoty metamfetaminu 0,03 mg/kg (Van-Dyke).

Pro představu o míře absorbované kontaminace je možné uvést hodnoty metamfetaminu 0,2 mg/l krve jako hladiny vylučující způsoblost k řízení motorových vozidel a 0,025 mg/l krve jako hladiny snižující způsoblost k řízení motorových vozidel dle nařízení vlády č. 41/2014 Sb. Toto vede jistě k zamyšlení zejména v souvislosti se stále častějšími kontrolami na přítomnost narkotik, kdy řada pozitivních zjištění nemusí být způsobena vědomým zneužitím či kontaminací nezkušeným bezpečnostním personálem během kontroly, ale i neúmyslnou expozicí z okolního prostředí.

S ohledem na používání hořlaviny s vysokým stupněm nebezpečnosti při výrobě omamných látek je

v některých evropských zemích zaveden jako standardní vybavení zakročujících bezpečnostních složek analyzátor plynů. Stejně tak se obvykle nepoužívají střelné zbraně a veškerá elektronika pouze ve standardu ATEX kvůli riziku výbuchu. Pro ověření stupně rizika byla provedena demonstrace s použitím 10 cm^3 lihobenzínu těkajícího 180 s z Petriho misky o ploše 176 cm^2 při teplotě 17 °C. Ve výšce 50 cm ode dna misky a 75 cm od jejího středu byl vystřelen výstřel ze samonabíjecí pistole Glock 17 v ose misky.

obr. 4
Výstřel z pistole v prostředí hořlavých par (foto autor)

Demonstrace ověřila, že dojde k zážehu těkajících hořlavých par při výstřelu již v blízkém okolí odkryté hladiny hořlaviny. Při bližším rozboru získané fotodokumentace je zřejmé, že nejdříve dojde k zážehu par v blízkosti zdroje, následně proud povýstřelových zplodin zatlačí plamen ve směru výstřelu k zdroji par a tím způsobí zážeh samotné hořlaviny. Na přiložené fotografii je dobře patrná trajektorie primárního plamene stoupající od kraje střeleckého stolku až nad Petriho misku, kde došlo k přeskoku plamene a zážehu hořlaviny na misce. Závěrem je třeba konstatovat, že při neopatrném výstřelu v prostředí varny je riziko výbuchu nebo požáru vysoké.

Problémem je však nejen samotný proces varu, během kterého se šíří kontaminace do okolí, ale i vzniklá nehoda či odhalení a likvidace samotné varny. Při výbuchu varny je do okolí rozptýlen metamfetamin ve vysokých dávkách, který pokrývá širé okolí a je následně absorbován přírodou i obyvatelstvem, ale zejména v průběhu následného hasebního zásahu důkladně penetruje stavbu i její zařízení společně s hasební vodou a kouřem. Vznikají tak rizika zásadních zdravotních komplikací nejen pro zasahující hasiče, ale zejména pro lokální bezpečnostní per-

sonál zabezpečující perimetr, evakuaci a následně ohledání místa. Tito lidé obvykle nemají povědomost o možných rizicích a při absorbovaných dávkách mohou snadno trpět následnými akutními zdravotními obtížemi.

obr. 5
Varna po výbuchu v panelovém domě
(foto HZS Moravskoslezského kraje)

Nehody při výrobě jsou nevyhnutelné. Se zvyšující se profesionalitou výrobce možnost nehody klesá. A protože se pervitin u nás vyrábí dlouho, je jeho výroba realizovaná s poměrně nízkým procentem nehod. Avšak s příchodem exotičtějších druhů výroby, např. extáze, riziko nehody narůstá spolu s nezkuše-

ností výrobců. Zatímco u nás je nejčastější formou nehody při nelegální výrobě požár, v západní Evropě se jedná díky populární technologii výroby extáze využívající pro vodíkovou syntézu plyn stlačený na 200 bar o výbuchy s významně ničivějším potenciálem.

Většina kontaminace je rozptýlena v podobě par nebo částic menších 1 μm (Van Dyke). Při této velikosti dochází k penetraci zdiva, bytových textilií, nábytku, oděvů i pokožky obyvatel, návštěvníků i zasahujícího personálu. Ze všech toxických látek v nelegální laboratoři je metamfetamin sice nejméně toxický, ale rozhodně je nejhůř odstranitelný a zůstává v místě absorbován nejdéle. Dokonce, i když je očista provedena správně podle existujících hygienických standardů, zůstává metamfetamin deponován ve stavebních materiálech – nejen porézních, ale i strukturně uzavřených. K úspěšné dekontaminaci je třeba specifických postupů a látek, které vyžadují od dekontaminačního personálu použití přetlakových osobních ochranných obleků. V opačném případě dochází po krátkém poklesu k opětovnému nárůstu koncentrace škodlivin v interiéru. Některé případy zdravotních komplikací u dětí a mladistvých napovídají závažnosti diskutované problematiky (Thraser, 2009):

- *dívka (17 let) trpěla výrazným podrážděním nosní sliznice po krátkodobém pobytu v dřevěných obytných buňkách, které podle sdělení místních hasičů byly dříve místem nelegální varny metamfetaminu*
- *chlapec (15 let) se dlouhodobě léčil s kopřivkou po*

obr. 6, 7
Následky nehod při výrobě MDMA (Coppe, 2010)

přestěhování do nového domu podezřelého v minulosti jako nelegální laboratoř na přípravu metamfetaminu

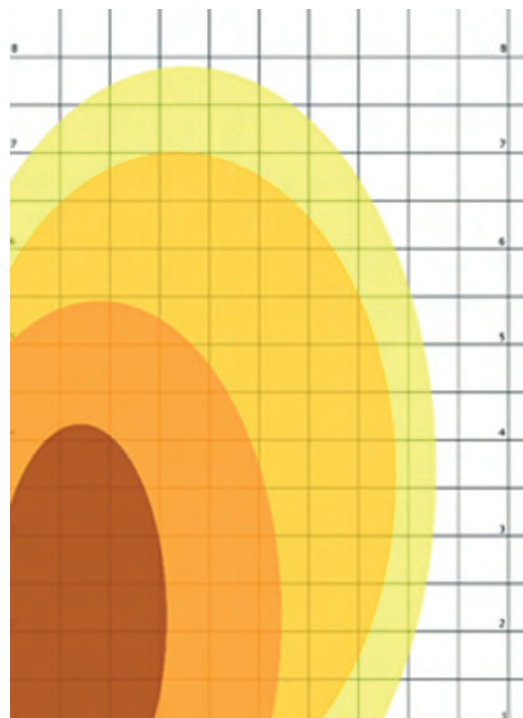
- *chlapec (18 let) po úklidu ve vyhořelé laboratoři na výrobu metamfetaminu trpěl pocitem pálení na pokožce ruky*
- *dívka (4 roky) onemocněla přetrvávajícím kašlem poté co v činžovním domě, kde bydlela, byla odhalena nelegální varna metamfetaminu*
- *chlapec (15 let) narazil na opuštěné místo přípravy metamfetaminu v místním lese; ačkoliv je sám uživatelem a příležitostným výrobcem, hlásil rozvoj přechodného erythému a podráždění po potřísnění pokožky neznámou chemikálií*
- *matka dívky (1 rok) se léčí s dýchacími obtížemi s tím, že jejich byt byl bývalou nelegální varnou metamfetaminu; druhá dcera (2 roky) má oteklé oči poté, co usnula na koberci*

Dojde-li k požáru, výpary a jemné částice metamfetaminových solí jsou unášeny stoupavým prouděním v rádech stovek až tisíců metrů. Hasební voda po z kropení pro změnu zanesou kontaminaci prosáknutím do nižších etáží i tam, kde by se vyskytla v minimálním rozsahu. Z pohledu zakročujícího policisty je ale nejzávažnější střední míra kontaminace způsobená těžšími částicemi. Těmi jsou obvykle starší deponie usazených solí, nárosty v blízkém okolí varného místa apod., rozptýlené rázovou vlnou do ovzduší, snesené termikou a usazující se ve vzdálenostech desítek metrů od epicentra. To je obvykle kritický okruh při zákroku na místě, při shromažďování a třídění evakuovaných před domem atd.

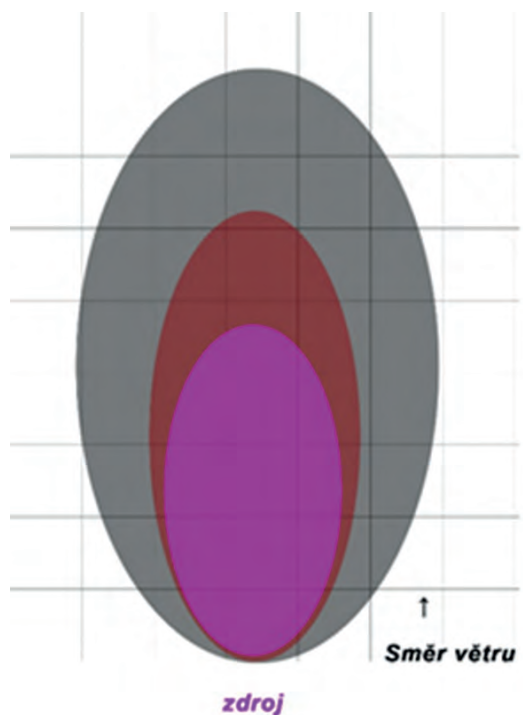
Proto byl v areálu Výzkumného a vývojového centra CBRN – VAKOS XT a.s. v Příbrami v rámci workshopu „Termická dekontaminace chemických látek“ proveden orientační pokus k zjištění distribuce těžkých částic z požářiště. To simulovala šachta o výměře 5x5 m s hloubkou 4,5 m, jež měla na dně založené horké jádro o teplotě cca 850 °C k vývoji stabilního stoupavého proudu vzduchu. Větrné proudění bylo usměrněno násypy o výšce 2 m na obou stranách. Na závětrné straně byl v délce 8 m a šířce 10 m připraven snímací panel pro záznam rozptylu částic. Rychlost stoupavého proudu vzduchu se pohybovala kolem 2 m/s s maximem v rozsahu 4–5 m/s. Celkem byly realizovány tři opakování rozptylu simulantu při celkové váze simulantu 16 kg v každém opakování. Dvě trysky rozprašovaly částice simulantu o VMD $\leq 200 \mu\text{m}$ ve vodném roztoku v průměrném množství 0,8 l/min o délce 10 min z obou stran do stoupavého proudu ve výši 3 m nad radiační plochou. Hodnoty byly zvoleny účelově s omezením rozletu a získání kvalitního distribučního obrazce.

Obrazec rozptylu kontaminace byl zaznamenán na souřadnicovou síť snímacího panelu a registrován po každém cyklu. Dílčí obrazce byly zprůměrovány a vý-

sledné koncentrační křivky vyneseny do grafu. Zjednodušené grafické znázornění rozptylu kontaminace je uvedeno níže. Z něj je patrný tvar distribučního obrazce i koncentrace kontaminace klesající s čtvercem vzdálenosti o 25 %.

obr. 8
Koncentrace kontaminace s odchylkou způsobenou snosem větru

obr. 9
Ideální tvar distribučního obrazce těžších částic v závislosti na směru větru

Kontaminace v prostoru varny je vážnou komplikací nejen při činnosti policistů a hasičů, ale zejména pro obyvatelstvo. Ze zjištěného vyplývá, že při hasební zásah by v žádném případě nemělo být použito vody, neboť ta jen zhoršuje míru kontaminace a způsobí rozsáhlé škody prosáknutím kontaminace do prostor, kam by se normálně nedostala. Tak může být hasební zásah ve svém důsledku přímo zodpovědný za následné škody na zdraví obyvatelstva. Při vyvážení nezúčastněné veřejnosti ze zakouřených prostor je vždy třeba mít na paměti, že největší množství kontaminace solemi metamfetaminu je distribuována ve formě par a jemných částic unášených s kouřem. Proto by každý z evakuovaných měl být zároveň vyšetřen na přítomnost metamfetaminu a přijata vhodná zdravotnická opatření.

Zdrojem možných komplikací je samotné vyvážení evakuovaných či podezřelých, které při osobním kontaktu přináší další kontaminaci bezpečnostního personálu i ústroje. Ta je pak nejen zdrojem zdravotních obtíží, ale při budoucích kontrolách občanů na přítomnost omamných látek i zdrojem falešně pozitivních výsledků. To může vést v krajním případě až k právním důsledkům, neboť kontrolovaná osoba vyjde pozitivní jak ve slinách, tak v krvi/moči a přítom skutečně nemusela nikdy drogu vědomě požit. Stačil pobyt v kontaminovaném prostoru či kontakt s kontaminovanou osobou (v krajním případě až tak letmý jako nával v dopravním prostředku) a dotyčný se na nějakou dobu obejde třeba bez řidičského oprávnění.

Umístění evakuovaných do evakuačního autobusu přináší navíc ještě problém terciální kontaminace autobusu a přenos k dalším osobám v budoucnosti, zejména malým dětem. Při volbě nástupního prostoru a třídění evakuovaných je též třeba důsledně dodržovat pravidla o umístění stanoviště proti větru a do svahu, aby nedocházelo ke zbytečné sekundární kontaminaci zasahujícího personálu, evakuovaných a přihlížejících. O nutnosti použití osobních ochranných prostředků příslušné kategorie a znalosti alespoň základních postupů jak pro specialisty ohledávající místo, tak pro pořádkové složky vytyčující a zabezpečující perimetr není asi třeba diskutovat. Co není dosud nijak ošetřeno je opatření pro následnou očistu nejen přímo prostoru varny, ale i všech prostor v poloměru cca 70 m včetně životního prostředí (stromy, keře, trávníky, pískoviště...).

Významným zdrojem kontaminace je i provozní odpad z varen. Pro představu, při produkci amfetaminu Leuckartovou metodou je třeba 30–40 kg odpadních látek na 1 kg produktu, metoda reduktivní aminace však na 1 kg vyprodukuje již jen 10–20 kg odpadu a při výrobě MDMA vymrazovací metodou vznikne pouze 10–15 kg odpadu na 1 kg produktu

(Coppe, 2010). Nejen svou masivní kontaminací a možnostmi vzájemné interakce jednotlivých chemikálií, ale zejména pro nevhodné nakládání při samotném nelegálním uložení i občasně likvidaci. V zahraničí, kde je likvidace skládkováním v přírodě populární již dlouhá léta, výrobci hledají stále nové způsoby. Od běžného vylití či odhození v přírodě postoupili přes spálení vyložených nádob k zapálení celého vozidla s naloženým materiálem až po *meisterstück* v podobě odcizení skříňového návěsu, jeho naložení odpadním materiálem od zařízení po zbytky chemikálií a tlakové láhve a následného přistavení zpět na původní místo.

obr. 10, 11

Příklady likvidace odpadu z varny v zahraničí (Coppe, 2010)

U nás se dosud objevovaly jen sporadické pokusy o likvidaci malých objemů, obvykle ve formě odhození na ulici či přímo do samotných popelnic. Následkem pak byl třeba požár nákladu popelářského vozu v srpnu 2013 vzniklý samovznícením odhozené nádoby s červeným fosforem. Řidič duchapřítomně složil veškerý náklad komunálního odpadu přímo na silnici č. I/6 u Bochova do zajištění přivolanými hasiči.

*obr. 12
Dohledávání zdroje vznícení komunálního odpadu
(foto HZS KK)*

Poměrně novým rizikem, zejména co se rozsahu týká, se stalo skládkování odpadu z varen ve volné přírodě. Zde jde sice o nepřímé ohrožení, ale s mnohem větším dopadem na životní prostředí i zdraví obyvatelstva. Tím je nejen samotné roznesení do okolní přírody povětrnostními vlivy – rozprachem

větrm, odplavením srážkami do půdního profilu, povrchových či podzemních vod apod., ale i působení na obyvatelstvo. Představitelé místní samosprávy riziko nerozeznají, aby mohli varovat obyvatelstvo, lokální jednotky PO neovládají způsoby správné dekontaminace a policisté v místě si nejsou vědomi existujících rizik. V uvedeném případě lze na následujících snímcích vidět nejen nevhodně vytyčené ochranné zóny, ale i jejich nedodržování ze strany policistů a hasičů. Dekontaminace provedená ve spolupráci místních jednotek PO a nejmenované firmy byla provedena tak nešťastně, že velké množství vyteklých roztoků a vysypaných látek zůstalo na místě, pouze shrnutých z asfaltu do obilného pole. Po příjezdu odběrové týmu akreditované laboratoře o cca týden později se na místě stále nacházela tak vysoká úroveň kontaminace, že v případě dvou přihlížejících osob muselo dojít k nouzové dekontaminaci včetně výplachu očí. Majitel obilného pole v průběhu týdne obilí již stačil sklídit.

*obr. 13, 14
Nálezová situace (foto policejnídeník.cz, Pavel Varvařovský)*

*obr. 15, 16
Rozsah zbytkové kontaminace (foto autor)*

Ze zjištěného vyplývá, že problémem je nejen užívání samotných drog a jejich přímá příprava, ale i pobyt v okolí nelegální varny nebo její pouhá návštěva. I bydlení v bývalé varně či jejím blízkém okolí může mít zásadně negativní vliv na zdraví, stejně jako třeba návštěva dětského hřiště pod okny bytu, kde se vaří. Rozlet kontaminace se ukazuje vážnější, než bylo doposud vnímáno. Zvětšuje se i rozsah zamořeného území a počet kon-

taminovaných osob včetně nezúčastněných, které o své kontaminaci obvykle ani nevědí a jejichž zdravotní potíže jsou potom diagnostikovány jako civilizační nebo až jako idiopatické. Nejhorší je ovšem v případě dopadu na děti – pokud se stanou oběťmi ony, zůstanou jim následky na celý život díky rozvoji specifických poruch učení. A pokud existuje možnost snížit promořenost populace, stálo by za to se o to pokusit.

Autoři tímto děkují hasičům HZS StČK ÚO Příbram a příslušníkům Městské policie Příbram za trpělivost a pochopení pro výzkum – vy víte za co.

Literatura:

1. Betsinger, G.: Coping with Meth Lab. *Occupational Health Safety*. **2006** Nov;75(11):50, 52, 54-8.
2. Burgess, J. L.; Barnhart, S.; Checkoway, H.: Investigating Clandestine Drug Laboratories: Adverse Medical Effects in Law Enforcement Personnel. *American Journal of Industrial Medicine*, **1996**, no. 30, pp. 488-494.
3. Burgess, J. L.: Phosphine Exposure From a Methamphetamine Lab Investigation. *Journal of Toxicology and Clinical Toxicology*. **2001**, no. 39, pp. 165-168.
4. Burgess, J. L.; Kovalchick, D.F.; Siegel, E.M.; Hysong, T.A.; McCurdy, S.A.: Medical surveillance of clandestine drug laboratory investigators. *Journal of Occupational & Environmental Hygiene*, **2005a** www.njc.org/pdf/meth-hypo-cook.pdf.
5. Martyny, J. W.; Van Dyke, M.; McCammon, C.S.; Erb, N.; Arbuckle, S. L.: Chemical Exposures Associated with Clandestine Methamphetamine Laboratories Using the Anhydrous Ammonia Method of Production. National Jewish Medical Research Center, **2005b** www.njc.org/pdf/Ammonia%20Meth.pdf.
6. Martyny, J. W.; Arbuckle, S.; McCammon Jr., C. S.; Erb, N.: Methamphetamine Contamination on Environmental Surfaces Caused by Simulated Smoking Methamphetamine. *Journal of Chemical Health and Safety*, **2008**, vol. 01, no. 15, pp. 25-31.
7. Thraser, D. L.; Von Derau, K.; Burgess, J. L.: Health Effects from Reported Exposure to Methamphetamine Labs: A Poison Center-Based Study. *Journal of Medical Toxicology*. **2009**, Vol. 5, No. 4, pp. 200-204.
8. Van Dyke, M.; Martyny, J.; Arbuckle, S.; Erb, N.: Particle Size and Persistence of Methamphetamine Exposures 24 Hours After a Controlled Cook. National Jewish Medical and Research Center. www.aiha.org/aihce06/handouts/po118vandyke.pdf.
9. Willers-Russo, L.J.: Three Fatalities Involving Phosphine Gas, Produced As a Result of Methamphetamine Manufacturing. *Journal of Forensic Sciences*, **1999**, no. 44, pp. 647-652.

Karel Lehmert, Ph.D., e-mail: lehmert@cbrn.cz

Odběrová laboratoř CBRN č. 1655, VAKOS XT, a.s.; Pernerova 28a, 186 00 Praha 8

Martin Hybl, e-mail: info@cbrn.cz

Odběrová laboratoř CBRN č. 1655, VAKOS XT, a.s.; Pernerova 28a, 186 00 Praha 8

Keywords:

methamphetamine; clandestinelaboratory; contamination; fire

Abstract:

During drug manufacturing process residual amounts of parent chemicals, by-products and final products are developed. Although there are no set hygienic limits of methamphetamine for living areas in Europe, US legislative standards can be applied. In apartments used as clandestine laboratories and their neighbourhood limits are commonly exceeded 50,000x, exceptionally up to 320,000x. Contaminant is spread several tens of meters off the source. Most distinctive is distribution of methamphetamine fumes penetrating building materials and furnishings. Heavier particles are distributed usually during accidental fire of the lab not only by air stream, but also with water. Than personnel and evacuees are promptly contaminated together with surrounding environment and property. State of health of members of public is radically affected through dispersed contamination, sometimes even with serious legal consequences.

TRANSNÁRODNÍ ORGANIZOVANÝ ZLOČIN JAKO GLOBALIZUJÍCÍ SE HROZBA

MARCELA DEMKOVÁ, VLADIMÍR JELÍNEK

Klíčová slova:

transnárodní organizovaný zločin; globalizace

Abstrakt:

Transnárodní organizovaný zločin je označován za závažnou hrozbu mezinárodní i lidské bezpečnosti, přesto naše povědomí o tom, co jej konstituuje, ustrnulo na mrtvém bodě. Transnárodní organizovaný zločin prošel za posledních čtyřicet let hlubokou transformací, jež byla způsobena urychlením globalizačních procesů, vědeckotechnologickým pokrokem a změnami legálního systému na státní i globální úrovni. Tato práce zkoumá změny, kterými transnárodní organizovaný zločin od sedmdesátých let minulého století prošel a upozorňuje na fakt, že není tvořen pouze ilegálními a zakázanými aktivitami či organizacemi, které je páchají. Je také spoluvytvářen legálními systémy a ekonomickými restrikcemi. Práce vysvětluje též motýlí efekt, který má na transnárodní organizovaný zločin jako nelineární dynamický systém velký vliv.

Úvod

Transnárodní organizovaný zločin (TOZ) je opakovaně označován za závažnou hrozbu mezinárodní i lidské bezpečnosti, neboť narušuje fungování společnosti a má negativní vliv na politická rozhodnutí. Vysoký panel OSN pro hrozby, výzvy a změnu (2004) identifikoval TOZ jako jednu z šesti nejzávažnějších hrozeb dneška. Také Rada bezpečnosti OSN vydala v únoru 2010 prohlášení, ve kterém vyjadřuje znepokojení vážnou hrozbou mezinárodní bezpečnosti, již představuje transnárodní organizovaný zločin v mnoha oblastech světa, a vyzvala generálního tajemníka, aby byla tato hrozba brána v úvahu jako jeden z faktorů při implementování strategií prevence konfliktů, při analýze konfliktů a při plánování a implementaci misí (UN SC 2010).

Podle definice Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu je za transnárodní organizovaný zločin považován ten, který je: a) páchan ve více než jednom státě, b) páchaný v jednom státě, přičemž se výrazný podíl jeho přípravy, plánování nebo řízení odehrává v jiném státě, c) páchaný v jednom státě, ale zahrnuje zločineckou skupinu, která se účastní činnosti ve více než v jednom státě, d) páchaný v jednom státě, ale má značný vliv na další stát. TOZ je silící fenomén, je muž se daří v otevřeném globalizujícím se prostředí, i když jeho všudypřítomnost, diverzita, přizpůsobivost a utajení, ve kterém operuje, činí analýzu TOZ krajně obtížnou.

Klasifikace TOZ jako globalizující se hrozby neustále naráží na předpoklad, že pokud jedna organizace neovládá sama zločinecké operace na celém

světě, nejedná se o globální organizovaný zločin. Vědci se zdráhají popisovat zločin jako organizovaný, protože nespĺňuje zastaralé představy o hierarchických organizacích minulého století. To je ovšem zavádějící, neboť OZ se velice rychle vyvíjí a s ním by se mělo vyvíjet i naše povědomí o tom, co konstituuje OZ a co nikoli. Vždyť například naše představa o tom, co je komunikace, neustrnula v době, kdy předat informaci na druhý konec světa bylo nemožné či trvalo měsíce. Internetová nebo mobilní komunikace není považována za méněcennou jen proto, že má jinou podobu než komunikace dřívější, neboť stále sleduje stejný cíl, totiž předávání informací. Stejně tak OZ, ačkoli nemá stejnou podobu jako před lety, neztratil nic ze své podstaty. Naopak nabyl schopnost fungovat efektivněji, zato globálněji a s vážnějšími následky.

Mnozí také namítají, že zločin i jeho organizovaná forma je prastarý jev a TOZ dnes proto nepředstavuje větší hrozbu než v minulosti. Kořeny TOZ skutečně sahají hluboko do minulosti lidstva, nejstarší známou formou organizovaného zločinu totiž datujeme přibližně do poloviny druhého tisíciletí před naším letopočtem, kdy Lýkové systematicky napadali obchodní lodě ve Středozezemním moři (Newton, 2011). Jako vážná hrozba mezinárodnímu míru a bezpečnosti se však TOZ začíná prosazovat až od sedmdesátých let dvacátého století, kdy začaly akcelarovat globalizační procesy. Právě globalizace hluboce ovlivnila podobu TOZ i systém jeho fungování, neboť se změnilo prostředí, v němž TOZ operuje. TOZ profituje z odbourávání fyzických, ekonomických a politických překá-

žek, z rozvoje komunikace a dopravy či finančních systémů, právě proto bývá někdy zván černou stránkou globalizace.

TOZ dokáže zneužívat i nerovnoměrného tempa globalizačních procesů, protože globální vládnutí nebylo zatím schopno udržet krok s postupem globalizace v jiných oblastech. V posledních několika desetiletích let došlo k tak prudkému rozvoji komunikace, dopravy, technologie obecně a k natolik bezprecedentnímu propojení finančních trhů, ekonomik i odbourávání fyzických bariér mezi státy, což napomáhá pohybu osob, zboží i služeb, že je OZ schopen vykonávat svoje aktivity v mnohem širším měřítku. TOZ využívá paradoxu, jenž je definován oslabováním hraničních kontrol a restrikcemi v ekonomické oblasti, jež ve skutečnosti vedou k nárůstu nedovolených a ilegálních aktivit, protože právě vytvářejí prostor pro černé trhy. Oslabení hranic a pokroky v dopravě jim pak umožňují žádané komodity snadněji přepravovat i na velké vzdálenosti. Objevily se navíc nové služby i zboží, což otevřelo TOZ nové trhy, jež v minulosti neexistovaly. Jedná se například o pirátský software, hudbu či filmy, geneticky upravenou marihuanu nebo plány na výrobu špinavé bomby.

TOZ existuje všude, kde je poptávka po ilegálním zbožím a službách, jinými slovy je rozšířen prakticky bez omezení. Ačkoli jsou negativní průvodní jevy TOZ nejpatrnější v méně rozvinutých oblastech, neznamená to, že vyspělejší státy jsou prostě transnárodního organizovaného zločinu. UNODC upozorňuje na propojenost legálních trhů s nelegálními, největší obchodní partneři jsou zároveň také největšími trhy s ilegálními a zakázanými službami a zbožím. I když mají zločinecké sítě a organizace globální dosah, nedá se o nich hovořit jako o ostatních akteřech mezinárodních vztahů. TOZ se neustále mění. Mění se jeho organizace, struktura, způsob fungování i komunikace. Vzniká tak nový typ globálního aktéra, jenž volně spojuje jednotlivé ilegální organizace několika typů v globální síť založenou na pragmatismu a oportunistu. Vazby mezi jednotlivými buňkami této sítě mají různou podobu, pevnost i trvanlivost. Tato síť je schopna ovlivňovat existenci a chování jiných aktérů nejen na úrovni jednotlivců, států a regionů, ale i globálně.

Debata o definici TOZ (co konstituuje TOZ?)

Studium organizovaného zločinu tradičně odpovídá na otázky, kdo OZ páchá a co je předmětem činnosti OZ. Debata o tom, která z těchto otázek je důležitější, probíhá od počátku dvacátého století, kdy se fenoménem organizovaného zločinu vědci poprvé začínají zabývat. První z otázek se soustředí především na pachatele činnosti organizovaného zločinu, tedy aktéry TOZ. Další zásadní otázka se ptá na typy

aktivit, jež OZ páchá. Organizovaný zločin však dospěl do stádia, kdy obě otázky alespoň částečně ztrácejí relevanci, a to hned z několika důvodů. Kriminální aktivita pokračuje i po odstranění (částí) organizací, které jsou poměrně snadno postradatelné i nahraditelné, a velký profit, jenž kriminální organizace vytvářejí, je dostatečně velkou pobídkou pro zapojení dalších kriminálních, kteří zaujmou uvolněná místa. Slovy UNODC (2010): „Organizovaný zločin se dnes zdá být méně otázkou skupin jednotlivců, kteří jsou zapojeni do spektra zakázaných činností, a více otázkou skupiny zakázaných činností, kterých se právě účastní nějakí jednotlivci a skupiny. Přestože jsou jednotlivci zatčeni a uvězněni, kriminální činnosti pokračují, protože černý trh a pobídky, které vytváří, zůstávají.“

UNODC tedy považuje za důležitější předmět činnosti organizovaného zločinu, zabývá se sadou kriminálních činností páchaných primárně za účelem zisku. To je i původní význam slovního spojení organizovaný zločin, jež bylo poprvé použito na konci devatenáctého století v USA v souvislosti s prostitucí a hazardními hrami, které provozovali veřejní činitelé (Woodiwis 2003, s. 5). Studium organizovaného zločinu tedy původně strukturovalo data podle kategorií založených na kriminálním právu, nikoli podle kategorií založených na zločincích či zločineckých skupinách. Otázka 'Co?' byla původně důležitější než otázka 'Kdo?' Tento pohled si udržel jistý stupeň relevance i dnes, je však třeba mít na paměti, že podle zásady *nullum crimen sine lege* (není zločinu bez zákona) právě zákony jako sociální konstrukce určují, co je a co není zločinem.

Zákony nejsou globálně harmonizovány a ani mezinárodní právo neplatí univerzálně pro všechny existující státy, ale pouze pro ty, kteří k němu z vlastní vůle přistoupí. Co je považováno za zločin v jedné zemi nebo regionu, je legální v jiných státech a naopak. Koncept zákonnosti se neustále mění a vyvíjí, např. obchod s lidskými bytostmi považuje mezinárodní právo za zločin až od dvacátého století, rozsáhlé otrokářské sítě předchozích století proto nelze považovat za zločinecká uskupení, jakkoli morálně pochybným jejich počínání dnes shledáváme. Právní systém tedy tím, že rozhoduje o tom, které činnosti legální jsou a které nikoli, spoluformuje podobu TOZ.

Tam, kde právní úprava zakazuje či omezuje obchod s nějakým typem zboží nebo služby, vzniká prostor pro černý trh. Např. největší boom pirátství přišel po roce 1650, kdy britský parlament schválil navigační akta, tedy zákony, jež omezovaly námořní obchod. Tyto zákony o plavbě upravovaly pohyb zboží mezi Anglií a jejími koloniemi, kdy zboží smělo být dopravováno pouze britskými plavidly s britskou posádkou. Navigační akta měla na pirátství podobný dopad jako prohibice alkoholu na americké

mafie nebo válka proti drogám na narkokartely. Vzhledem k mechanismu vzniku černých trhů a zločineckých organizací je nutno chápat, že tyto negativní jevy nemohou být nikdy zcela odstraněny. Existují-li pravidla omezující obchod, budou existovat i ilegální organizace.

Ilegální organizace dneška se navíc nespécializují na jeden typ ilegální či zakázané aktivity. Dochází k diverzifikaci portfolia jejich produktů i služeb. Spektrum aktivit páchaných zločineckými sítěmi a organizacemi je velmi pestré, zahrnuje obchod s nelegálním zbožím a službami, např. výrobu a distribuci drog, obchod se zbraněmi, nelegálními přistěhovalci, jaderným materiálem, nelegálně vytěženým přírodním bohatstvím (diamanty, smaragdy, ropou...), lichvu, prostituci, hazardní hry, padělání, nájemné vraždy, prodej kradeného majetku, zvířat a uměleckých děl, terorismus, pirátství, vydírání či únosy. Ani tento seznam není vyčerpávající, TOZ je velice dynamický a neustále nachází nové aktivity a způsoby, jak profitovat. Ilegální skupiny se dnes již jen výjimečně specializují na jednu či omezený počet komodit, ale naopak přecházejí bez obtíží na nové. Je například známo, že mexická organizace Zetas, jež původně vznikla jako narkokartel, široce diverzifikovala své aktivity a některé z nich dnes organizaci přinášejí větší zisky než obchod s návykovými látkami. Portfolio aktivit Zetas obsahuje vše od pirátství, vydírání, únosů či pašování uprchlíků až po krádeže ropy a vybírání poplatků od jiných kriminálních organizací (Dyer a Sachs, 2013).

I když se změnil typ ilegální aktivity, již zločinecká skupina provozuje, skupina a především její mechanismus fungování zůstává. Existence ilegálních organizací je zaručena, ať už jsou služby nebo zboží, s nimiž obchodují, jakéhokoli druhu. Nikdy totiž nebude možno zcela odstranit všechna legální omezení obchodu. Obchod s lidskými bytostmi či jejich orgány jsou jedním z příkladů činnosti, jež nikdy nemůže být legalizována. Z tohoto důvodu je i existence TOZ nevyhnutelná, a tak nelze předpokládat, že bychom mohli TOZ zcela odstranit. Proto je důležité se ptát nejen po původci či předmětu ilegální činnosti, ale také po principu fungování ilegálních skupin.

Motýlí efekt

TOZ může být jako většina společenských systémů popsán jako nelineární a dynamický. Jako takový vykazuje velkou citlivost na počáteční podmínky a jejich malé změny, jež mohou mít za následek velké variace v pozdějším průběhu. Teorie chaosu zná tento fenomén pod názvem *motýlí efekt*. I malé, zdánlivě bezvýznamné události mohou mít velké následky pro na první pohled nesouvisející oblasti. Pojem *motýlí efekt* byl poprvé použit Edvardem Lorenzem (1969), který jej vysvětloval na vztahu mezi třepetáním motýlích

křídel v Texasu a vznikem tornáda v daleké Brazílii. Tyto zdánlivě nesouvisející události mezi sebou ve skutečnosti mají kauzální vztah, neboť kdyby k pohybu motýla nedošlo právě v tomto čase právě na tomto místě, tornádo by nevzniklo nebo by vzniklo jinde a jindy.

V mezinárodních vztazích operoval s podobným principem například již Carl von Clausewitz (1943), který předpokládal, že všechny části celku, jakkoli malé, jsou navzájem propojeny a ve svém důsledku ovlivňují konečný sled událostí. Obdobně argumentují Robert Jervis (1999) či Stephen Walt (1998), který uvádí, že: „...každý krok, který podnikneme, má nekonečné množství důsledků, ať už jsou naším záměrem, nebo jsou nečekané a nezáměrné.“ Prostředí států, legálních korporací a organizací je též nelineárním dynamickým systémem, který je ale aspoň do jisté míry regulován. Zločinecké organizace jsou oproti tomu systémy komplexní a chaotické s vysokým stupněm nepředvídatelnosti. Všechny faktory, jež na takový systém působí, mají nekonečný počet důsledků. Je například složité vidět na první pohled souvislost mezi uvalením ekonomických sankcí na Irák a propojením transnárodních kriminálních sítí mezi Jižní Amerikou a Balkánem nebo odhalit vztah mezi somálskými piráty unášejícími ropné tankery v hodnotě milionů USD a evropskými odpadky. Přesto jsou tyto události propojeny a mají následky, jež zpočátku nikdo neočekával.

Na tuto skutečnost upozorňuje i OSN, podle které mohou mít slepá či nekoordinovaná opatření nedozírné dopady. UNODC spatřuje takové následky v podobě balónekového efektu (United Nations Office on Drugs and Crime 2010), kdy se ilegální aktivity přesouvají do míst, jež jsou pro ně příhodnější, jako se to přihodilo například v případě produkce kokainu v Andském regionu. Může však jít i o jiné nebezpečné důsledky této varianty *motýlího efektu*, kdy opatření zavedená v jedné oblasti mají naprosto nečekané a silné následky v oblastech jiných, s původní událostí spojených na první pohled naprosto minimálně. Zločinecké organizace dnes velice pružně reagují na jakoukoli změnu podmínek, a tak opatření či události, jež se přihodí, mohou mít vážné a nečekané následky pro obyvatele, státy, regiony i celý mezinárodní systém.

Zejména ekonomická omezení mají pro rozšiřování TOZ jako inherentně ekonomického fenoménu zásadní implikace, jež zde budou ilustrovány na příkladu vývoje balkánského transnárodního organizovaného zločinu a jeho následném napojení na světové zločinecké síť. Zbrojní a ekonomická embarga hrála naprosto klíčovou úlohu při utváření zločineckých sítí a jejich vzájemném propojování. Před těmito sankcemi sice existovala lokální ohniska zločinu, jež již překonala národní hranice a měla tedy transnárodní

charakter, ale teprve v devadesátých letech a především kvůli působení těchto embarg nabyla globální povahy. Ve stejné době dochází také ke konvergenci TOZ s terorismem a oba jevy začínají využívat tzv. „černých děr“, tedy slabých a rozpadlých států.

Historické determinanty vzniku globálně spojených zločineckých sítí

Prudký nárůst ilegální činnosti můžeme pozorovat zhruba od sedmdesátých let minulého století. Tento nárůst je spojován s prohibicionistickou drogovou politikou, která se v té době začíná prosazovat. V mezinárodním systému se v té době začínají objevovat lokální ohniska organizovaného zločinu, jež byla již tehdy transnárodní povahy, ale přesto byla stále ještě lokalizovaná a regionalizovaná. Nejvýznamnější jednotlivou událostí, jež zapříčinila nebývalý rozkvět organizovaného zločinu, byl pád železné opony a rozpad Sovětského svazu. Tato událost, jež mírovou cestou ukončila desítky let trvající konflikt mezi dvěma supervelmocemi, vyústila také v tichý, nenápadný nárůst organizované kriminality zapříčiněný politickými změnami ve světě a dále zhoršeným rozvojem technologií, jež umožnily snadnější komunikaci i rychlejší převoz fyzických komodit přes prostupnější hranice států.

Ke kvalitativní i kvantitativní skokové změně TOZ přispěla konvergence mnoha faktorů. Mezi ty obecnější můžeme řadit větší prostupnost hranic a celkově uvolněnější atmosféru ve společnosti, v níž ti největší optimisté viděli úplný konec tradičních mezinárodních konfliktů. Například Henry Hyde pronesl v americkém Kongresu řeč, v níž mimo jiné zmiňuje: „Studená válka skončila. Nejsou žádné další války, v nichž bychom mohli bojovat (Hyde, 1997).“ Tato kombinace faktorů přispěla k rozvoji TOZ celosvětově. V některých oblastech pak došlo k unikátnímu spojení okolností, které vedly k bezprecedentní proliferaci TOZ.

Závěr

Transnárodní organizovaný zločin se v posledních třiceti letech rapidně změnil. Profituje z globalizačních procesů, které vedou k rozvoji komunikace, dopravy, finančních trhů a odbourávání fyzických bariér mezi státy. Od konce studené války je TOZ považován za jednu z nejvýznamnějších hrozeb. Globální vládnutí není zatím schopno držet krok s postupem globalizace v jiných oblastech včetně transnárodního organizovaného zločinu. Transnárodní organizovaný zločin bují všude tam, kde existují restriktce, a to především v ekonomické oblasti. Protože není možno legalizovat všechny druhy zboží i služeb, není možné ani zcela odstranit transnárodní organizovaný zločin. Dnešní aktéři transnárodního organizovaného zločinu jsou vysoce odolní vůči legálním systémům. Napomáhá tomu hlavně technologický pokrok a síťová struktura, kterou většina zločineckých organizací alespoň částečně adoptovala.

Debata o tom, zda je organizovaný zločin konstituován nezákonnými aktivitami, nebo spíše organizacemi, jež tyto aktivity páchají, ztrácí dnes relevanci. Nejen, že aktivity pokračují, i když jsou organizace rozbity. Také ilegální aktivity se neustále mění a vyvíjejí v souvislosti s vědecko-technickým pokrokem a rozvojem legálních systémů na národní i nadnárodní úrovni. Zločinecká uskupení jsou i v tomto směru velice flexibilní a své aktivity přizpůsobují momentální situaci na trzích.

Transnárodní organizovaný zločin je vysoce komplexní nelineární dynamický systém. Jako takový je citlivý na jakékoli změny podmínek, které mohou přinést nečekaně silné následky. Tento jev je znám jako motýlí efekt. Zcela zásadní byl pro rozvoj TOZ rozpad Sovětského svazu, ale hluboce jej ovlivnily i jiné události, například válka proti drogám či ekonomické sankce.

Literatura:

1. ANON., 2004. *High-level Panel on Threats, Challenges and Change* [online]. New York: The United Nations [vid. 2. prosinec 2015]. Dostupné z: http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlp_more_secure_world.pdf.
2. ANON., 2010. *Security Council Calls for Strengthened International, Regional Cooperation to Counter Transnational Organized Crime* [online]. Press Release SC/9867. New York: The United Nations [vid. 2. prosinec 2015]. Dostupné z: <http://www.un.org/press/en/2010/sc9867.doc.htm>.
3. CLAUSEWITZ, Carl von, 1943. *On war*. New York: Random House. ISBN 0-679-42043-6.
4. DYER, Dwight a Daniel SACHS, 2013. Los Zetas' Spawn. *Foreign Affairs* [online] [vid. 17. květen 2015]. Dostupné z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/americas/2013-08-05/los-zetas-spawn>.
5. HYDE, Henry, 1997. *The Threat From International Organized Crime and Global Terrorism* [online]. 1. říjen 1997. B.m.: Congress. [vid. 4. září 2015]. Dostupné z: http://fas.org/irp/congress/1997_hr/hfa44990_0.htm.
6. JERVIS, Robert, 1999. *System effects: complexity in political and social life*. 3. print., and 1. paperback print. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press. ISBN 978-0-691-00530-0.
7. LORENZ, Edward N., 1969. Atmospheric Predictability as Revealed by Naturally Occurring Analogues. *Journal of the Atmospheric Sciences* [online]. 7., roč. 26, č. 4, s. 636–646 [vid. 15. červenec 2015]. ISSN 0022-4928, 1520-0469. Dostupné z: doi:10.1175/1520-0469(1969)262.0.CO;2.
8. NEWTON, Michael, 2011. *Chronology of organized crime worldwide, 6000 B.C.E. to 2010*. Jefferson, N.C.: McFarland & Co. ISBN 978-0-7864-4411-3.
9. UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME, 2010. *The globalization of crime [electronic resource] a transnational organized crime threat assessment* [online]. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime [vid. 16. květen 2015]. ISBN 978-92-1-054304-0. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&scope=site&db=nlebk&db=nlabk&AN=348837>.
10. WALT, Stephen M., 1998. The Hidden Nature of Systems. *The Atlantic* [online]. 9. [vid. 15. červenec 2015]. ISSN 1072-7825. Dostupné z: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/1998/09/the-hidden-nature-of-systems/377224/>.

Text vznikl v rámci grantového projektu F2/53/2015 „Bezpečnostní prostředí v evropském prostoru 25 let po skončení studené války: Pohled z pozice bezpečnostní a strategické kultury EU“ na Fakultě mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze.

Mgr. Marcela Demková, email: jelen18@seznam.cz

Středisko mezinárodních studií Jana Masaryka, Vysoká škola ekonomická, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3

kpt. Mgr. Vladimír Jelínek, email: jelen18@seznam.cz

Policejní akademie ČR, Lhotecká 559/7, P. O. BOX 54, 143 01 Praha

Keywords:

transnational organized crime; globalization.

Abstract:

Transnational organized crime is recognized as a serious threat to international and human security. Our perception of what constitutes transnational organized crime is largely unchanged, yet the phenomenon transformed substantially in the last forty years. The transformation was caused by accelerated globalization processes, technological progress, and changes in the legal systems at both national and global level. This paper examines the changes undergone by transnational organized crime in the last four decades. It argues that transnational organized crime is not merely constituted by the illegal and illicit activities or the organizations which undertake them, but also by the legal systems and economic restrictions. The paper also seeks to explain the importance of the butterfly effect of the non-linear dynamic system of transnational organized crime.

TESTOVÁNÍ NA PŘÍTOMNOST NÁVYKOVÝCH LÁTEK VE ŠKOLNÍM (ŠKOLSKÉM) PROSTŘEDÍ – ANO ČI NE?

JANA ZAPLETALOVÁ^a, JAROSLAV ŠEJVL^b

^a National Institute for Education Prague

^b Clinic of Addictology, Charles University Prague

Klíčová slova:

návyková látka; dítě; testování; rizikové chování; škola; školské zařízení

Abstrakt:

Článek předkládá komplexní analýzu se závěrečnými doporučeními aktuální problematiky testování dětí a mladistvých ve školách a školských zařízeních při důvodném podezření na užití návykové látky / intoxikaci návykovou látkou. Akcentuje čtyři hlavní úhly náhledu do tohoto významného úkonu; právní, psychologický, pedagogický a lékařský. Právní úhel pohledu představuje stručnou analýzu mezinárodních, národních a vnitřních legislativních nástrojů týkajících se dětí, mladistvých, školských zařízení a užívání návykových látek, možnosti zásahu a ochrany jejich práv. Dále doporučuje vhodný postup, který vytváří právní jistotu jak pro testované, tak i pro testující. Psychologická část se zabývá psychikou testovaných v době dospívání, a faktory, které je mohou vést k rizikovému chování. Rovněž informuje o vlivu a rizicích vycházejících ze zásahu a omezování přirozených práv na základě právních nástrojů, práci s dětmi v době jejich dospívání a postoje k nim při podezření na užívání návykových látek. Pedagogický pohled představuje školu a školské zařízení jako jedno z nejdůležitějších prostředí pro podporu zdraví a preventivní aktivity směrem dětem v této oblasti. Stejně tak poukazuje na povinnost školy k zajištění relativně bezpečného prostředí pro vhodný psychický a fyzický rozvoj dětí a možnosti pedagogických pracovníků v oblasti užívání návykových látek, včetně jejich případné detekce. Lékařská část se zabývá možností vyšetření dospívajícího ve zdravotnickém zařízení či možnosti odběru krve a moči od těch, které jsou důvodně podezřelé z užití návykové látky. Text nepředkládá jednoznačné a dogmatické postupy, ale nabízí variabilní možnosti a doporučení, která mají napomoci školám a školským zařízením a jejich pedagogickým pracovníkům při práci s dětmi, které jsou důvodně podezřelé z užití návykové látky, a možné řešení tohoto problému. Zároveň nabízí racionální a efektivní vzorce postupů, které těm, kdo užívají návykové látky, mají pomoci, bez nadbytečného zásahu do jejich práv a stigmatizace snižovat rizikovitost svého chování.

Zamyšlení nad dilematem „dobra“ a „zla“ testování

Řada odborníků v oblasti prevence závislosti na návykových látkách se již delší dobu zabývá otázkou vhodnosti a případné nevhodnosti testování dětí¹⁾ při podezření na užití návykové látky²⁾ ve školním prostředí. Nejednoznačnost procesu testování ve školním prostředí tak vyvolává otázku testovat ano či ne?

Tábor odborníků je rozdělen na zastánce, tak i odpůrce celého procesu testování. Potkávají se tak dvě výzvy – co je *dobré* pro dítě jako jednotlivce, kde je hranice etických norem a jeho bezpečí a kde začíná být *ohroženo* jeho zdraví a bezpečí. Ve škole navíc není dítě osamoceno, je součástí žákovské skupiny a to, co může být dobré pro jednotlivce, pak nemusí být vždy dobrým pro celou skupinu.

Při řešení otázky zda testovat či ne se tak odborníci snaží najít odpovědi, kde je hranice mezi dobrem a zlem v procesu testování, co může přinést pozitivního, a kde naopak mohou vyvstat zatím nezodpovězené otázky.

Při hledání odpovědi na toto dilema jsme vycházeli zejména z předpokladu, že škola by měla být *relativně bezpečným prostředím* a má v maximální možné míře eliminovat rizika, která by ohrožovala zdraví i bezpečí jednotlivce, skupiny, ale i osob, které nesou odpovědnost za bezpečí dětí (pedagogů a pedagogických pracovníků). Na vytváření bezpečného prostředí ve škole se vždy podílí celý tým pedagogů³⁾ školy, včetně jejího vedení a specifickou roli v celém procesu má pak *školní poradenské pracoviště*, kde pracuje v základním modelu školní metodik prevence

¹⁾ Dítětem obecně rozumíme osobu mladší 18 let.

²⁾ Návykovou látkou zde – stejně jako definice v § 130 tr. zák. – rozumíme alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování. Nezužujeme tedy tuto definici pouze na nelegální návykové látky tak, jak je má na mysli zákon o návykových látkách.

³⁾ Pedagogem pro jednoduchost textu rozumíme i pedagogického pracovníka.

a výchovný poradce, kteří společně s třídními učiteli zajišťují ve školách realizaci minimálních preventivních programů. Jejich cílem je vytváření bezpečného prostředí, eliminace rizikového chování a výchova ke zdravému životnímu stylu.

Zásadní roli zde hraje odborná erudice těchto pedagogů, jejich zkušenost i schopnost aktivně organizovat preventivní aktivity ve škole a komunikovat se žáky tak, aby jejich práce v maximální možné míře eliminovala ohrožení žáků v celé škále rizikového chování. Na některých školách v ČR pak pracuje školní poradenské pracoviště, kde je součástí týmu odborníků také školní psycholog nebo školní speciální pedagog. Přítomnost odborníka v týmu školy pak umožňuje rozšiřovat nabídku služeb o poradenskou práci, jejíž součástí je poradenská podpora konkrétním žákům, rodičům i pedagogům, poskytování a zajišťování diagnostiky a intervenční práce. Kvalita práce a její rozsah se obvykle přítomností těchto odborníků zvyšuje a umožňuje tak škole lépe organizovat preventivní aktivity a prakticky naplňovat bezpečí žáků školy.

Řada škol a školských zařízení ale vyžaduje ještě další nástroje k posílení statusu bezpečné školy. Důvodem jsou obvykle obavy o **zdraví žáků**, případně obavy z trestné činnosti nebo z agresivního a nevypočitatelného jednání. Tyto obavy jsou poměrně časté u zástupců středních škol a učilišť, kteří vzdělávají v oborech, kde je součástí přípravy na povolání práce v laboratořích, řízení motorových vozidel, práce ve výškách, v dílnách atd., kde může být žák pod vlivem návykových látek rizikem⁴⁾ pro sebe sama i pro svoje okolí.

Podobně argumentují školy s internáty, ale i základní školy, kde se obavy učitelů a potažmo rodičů, vztahují také k formám trávení volného času, k výjezdům se školou, k soužití v internátech atd.

Z těchto skupin pedagogů se tedy rekrutují ti, kteří vystupují jako obhájci testování při podezření užívání návykových látek ve školním prostředí. Ukazuje se, že na řadě škol v ČR, ale také v zařízeních ústavní a ochranné výchovy již testování žáků probíhá, a protože nejsou stanovena prakticky žádná pravidla pro tyto procesy, je průběh testování a práce s jeho závěry

velmi různorodá – paradoxně tedy může docházet k neúmyslným chybám i omylům, které metodu testování mohou následně zpochybňovat.

Sám proces testování dětí a mladistvých ve školách a školských zařízeních pedagogickými pracovníky při důvodném podezření na užití⁵⁾ návykové látky je komplikovaný úkon, do kterého vstupuje řada právních a etických aspektů, zdravotních hledisek, sociálních postojů, a které navíc ovlivňuje i filozofie vzdělávání školy jako instituce.

„Škola představuje jedno z nejdůležitějších prostředí pro podporu zdraví a preventivních opatření vůči dětem a mladistvým; škola má tedy značný prostor pro to, aby mohla působit jako činitel v oblasti prevence užívání drog a souvisejících problémů: a) podpora a rozvoj pocitu soudržnosti mezi dětmi a jejich školou, b) zajištění cílené včasné a krizové intervence pro vysoce rizikové děti a c) nabídku intervencí spočívajících v posilování rodiny. Literatura obecně naznačuje, že úspěšné a bezpečné zvládnutí přechodu od adolescence k dospělosti vyžaduje kvalitní regulační schopnosti, včetně aktivní regulace jednání a emocí, a možnost čerpat ze sociálního kapitálu determinovaného vazbami a vztahy s dospělými a vrstevníky. Existuje úzká vazba mezi mírou soudržnosti, pocíťované studenty a druhy (rizikového) chování, jako je užívání drog“ (Roche, 2008, s. 10).

Testovat ano nebo ne?

Testování bylo prosazeno například do práce dopravní policie, do pracovně právních vztahů u vybraných profesí jako součást péče o bezpečnost a ochranu zdraví obyvatel (řidičů), zaměstnanců⁶⁾ za účelem snížení rizika škod na zdraví. Ve školství se v tomto případě v České republice jedná o relativně nový požadavek, který je doprovázen zásadní diskusí zástupců obou proudů.

Existují tedy **dva hlavní názorové proudy**, které se zabývají problematikou testování, ale názorově stojí vyhraněně proti sobě.

První je reprezentován skupinou odborníků, kteří navrhuje, aby se testování ve školách a školských zařízeních podpořilo a zejména, aby se zakotвило do školské legislativy⁷⁾ nepatří k preventivním aktivi-

⁴⁾ Riziko je zde nejen zdravotní, ale i bezpečnostní a sociální.

⁵⁾ Užitím rozumíme konzumaci alkoholu a jakékoli jiné drogy (omamné či psychotropní látky) za účelem, lišícím se od účelu, jenž byl zamýšlen, ve způsobu konzumace nebo množství (Zábranský, 2003, s. 17).

⁶⁾ Srov. např. § 106 odst. 4 zák. práce.

⁷⁾ Zákonnodárce tento požadavek vyslyšel. Byť jej nepřipravuje vložit formou novely do školského zákona, jak bylo navrhováno, ale připravuje rekodifikaci zák. č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. A zcela logicky tuto oblast upravuje v novém zákonném znění. Zde je v připravovaném § 21 odst. 2 uvedeno: „Vyzvat osobu podle § 20 odst. 1 ke splnění povinnosti podrobit se orientačnímu vyšetření nebo odbornému lékařskému vyšetření je dále oprávněn za podmínek stanovených jinými právními předpisy zaměstnavatel povinné osoby (dále jen „zaměstnavatel“), pedagogický pracovník pověřený ředitelem školy nebo školského zařízení nebo ošetřující lékař povinné osoby.“

tám, ale že ve svých důsledcích může významně ovlivňovat další škody na zdraví, způsobené v důsledku užívání návykových látek. Zároveň je nutné si uvědomit, že určitou preventivní roli – byť ne ve smyslu primární prevence tak, jak ji v ČR definujeme – může plnit.

Protipólem k této první skupině jsou Ti, kteří *a priori* odmítají možnost testování a svůj postoj hájí rizikem stigmatizace dítěte a neoprávněným zásahem do jeho práv a integrity. Odborníci, kteří reprezentují tento názorový proud, se obávají toho, že do preventivních procesů vstoupí nad míru nezbytně nutnou represivní mechanismy. Jejich obavy vychází také z dosud nezodpovězené otázky, kdo by byl ve školním prostředí tím, kdo bude pověřen testováním. Obávají se toho, že by školní metodici prevence⁸⁾ – pokud by byli těmi, kteří testují žáky na přítomnost návykových látek v těle – ztratili důvěru svých žáků, a tím by mohl být narušen často dlouhodobě budovaný vztah mezi školním preventistou a žákem. Obávají se také toho, že žáci, kteří budou testováni s pozitivním výsledkem, budou ve škole stigmatizováni jako ti „co berou“.

Rozdíl v názorech na tuto problematiku jsou nejen mezi odborníky, rodiči (zákonými zástupci), ale i mezi školskými pracovníky.

Mezinárodní ani národní legislativa nám doposud neposkytuje jednoznačný výklad, názor na tento proces, neboť je v této oblasti poměrně vágní, resp. neurčitý (problematikou testování ve školských zařízeních se nezabývá), je tedy nutné vycházet z obecných deklarací mezinárodních úmluv a zákonů; nejednoznačnost výkladů pak někdy vede k tomu, že konkrétní postoj je tendenčně využíván oběma skupinami. Právě absence jednoznačného výkladu procesu testování a složitost respektive nejednoznačnost jeho legislativního ukotvení nás vedla k zamyšlení, zda právě toto právní vakuum pravidel nemůže být tím, co validitu těchto procesů ohrožuje. Z komunikace se zástupci škol a školských zařízení vyplynulo, že se orientační testy ve školách využívají, ale právě absence pravidel pro jejich užití vyvolává i u zastánců testování řadu otázek spojených s legitimitou průběhu celého procesu.

Základní rámce procesu testování

Primárně je nutné, při ohrožení života nebo zdraví vždy volat zdravotnickou záchrannou službu. Koncepte návrhu testování tak, jak zde představujeme, přichází v úvahu, když není nutné volat zdravotnickou pomoc, anebo zdravotnická záchranná služba

testování, resp. zdravotní ošetření odmítla, jakožto nedůvodné.

Proces testování by měl probíhat za dodržení některých základních podmínek, ke kterým patří požadavek na přítomnost **zákoného zástupce** nebo jiného dospělého zastupujícího rodiče žáka, případně pracovníka preventivně výchovného zařízení⁹⁾ nebo zástupce OSPODu u testování (srovnej čl. 3 odst. 3 a čl. 28 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte, dále § 9 zák. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů). Je také možné, aby rodiče vyjádřili svůj souhlas s testováním jako s případnou možností ověření přítomnosti návykové látky u jejich dítěte předem a pověřili svým zastupováním například školního metodika prevence, školního psychologa, třídního učitele atd. Takový souhlas může rodič vyjádřit již při nástupu dítěte do školy, měl by mít písemnou podobu a jeho součástí by měly být všechny související informace, které vyplývají ze situace testování na návykové látky ve školním prostředí.

Za testování se obvykle označuje **orientační** vyšetření dechovou zkouškou, odběrem slin nebo stěrem z kůže (srov. § 2 písm. o) zák. č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů ve znění pozdějších předpisů).

Podstata testování

Testování dětí a mladistvých na ovlivnění/užití návykové látky nenahrazuje pedagogickou ani preventivní činnost školy a pedagogických pracovníků. Poskytuje pouze rámcovou informaci o užití návykové látky / akutní intoxikaci návykovou látkou. I zde existuje možnost, že test bude pozitivní, a přitom se bude jednat o tzv. falešnou pozitivitu, která může být způsobená například aktuálním zdravotním stavem žáka a jeho případnou medikací z důvodů onemocnění, podobně se můžeme potkat i s falešnou negativitou testu.

Testování jako zdravotnická služba?

Z hlediska zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, se jedná o službu, která je poskytovaná pracovníkem mimo resort zdravotnictví, služba má v sobě prvky represe i prevence ochrany zdraví žáka a směřuje k diagnostické péči, která je zajišťována výhradně zdravotnickým pracovníkem. Volba tohoto postupu nastává vždy pouze v případech, kdy je předem dohodnutý tento postup se zákonným zástupcem žáka nebo se souhlasem dospělého žáka.

Důvodem, pro který lze testování akceptovat či

⁸⁾ Rovněž dosud nebylo diskutováno, kde by školní metodik prevence získal potřebné znalosti a dovednosti, které jsou nezbytné pro kvalitní naplnění požadavku testování.

⁹⁾ Diagnostický ústav, resp. jeho pracoviště SVP.

doporučit je zejména včasná identifikace faktorů, které jsou v příčinné souvislosti se vznikem nemoci¹⁰⁾ nebo zhoršením zdravotního stavu, a provádění opatření směřujících k odstraňování nebo minimalizaci těchto vlivů¹¹⁾, případně dalších rizik například prekriminálního jednání. Stejně tak může být testováním naplněna **sekundární** viktimologická role u ostatních dětí – tedy ochrana před tím¹²⁾, aby se ve školním prostředí objevovaly, resp. užívaly či prodávaly návykové látky (§ 29 odst. 1, odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění pozdějších předpisů).

Co nelze od testování očekávat

V případě provedení orientačního testu na přítomnost návykových látek v organismu nelze očekávat následující informace:

- Míru intoxikace a poškození organismu.
- Určení kvantity a okolností užívání návykové látky,
- Rozlišení mezi problémovým uživatelem a experimentátorem.
- Rozlišení mezi podobnými metabolity obsaženými ve volně prodejných či řádně předepsaných léčivech a látkami obsaženými v nelegálních návykových látkách.
- Testování nemůže nahradit lékařskou, specializovanou péči.

Vymezení pravidel ve školním prostředí

Řada ředitelů škol a školských zařízení se domnívá, že pokud bude škola realizovat testování na přítomnost návykových látek, může tím dojít k posílení bezpečného prostředí školy a nastavení diskomfortu pro případné uživatele návykových látek.

Pokud škola přistoupí v organizaci bezpečného školního prostředí k orientačnímu testování, **musí** být tato okolnost podrobně upravena v dokumentech školy a zejména ve školním řádu. Všichni žáci, studenti a jejich rodiče/zákonní zástupci **musí být prokazatelným způsobem**, (ideálně prostřednictvím informovaného souhlasu) seznámeni s pravidly testování a musí mít možnost požádat o vysvětlení všech okolností spojených s procesem testování.

Orientační testování může být zahrnuto do školního případně vnitřního řádu školy nebo školského zařízení, s ohledem na oprávnění ředitele školy uvedená v § 30 odst. 1 a za využití § 44 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění pozdějších předpisů, s odkazem na § 29 odst. 1, odst. 2

tohoto zákona. Při výzvě k podrobení se orientačnímu testování lze ze strany testujícího argumentovat § 22 odst. 1 písm. b), písm. c) tohoto zákona. Stejně tak je oprávněn postupovat v případě ovlivnění návykovou látkou podle § 28 odst. 2 tohoto zákona.

- Povinnost seznámení rodičů s touto možností předem – nabídka školy, zajištění informovaného souhlasu rodičů s postupy u nezletilých žáků.
- Informovaný souhlas u zletilých žáků.
- Vymezit, co je považováno za důvodné podezření s ohledem užívání návykových látek.
- Co bude znamenat odmítnutí procedury i přes souhlas rodičů / zákonných zástupců.
- Proces případné úhrady nákladů spojených s testováním.

Zároveň by mělo být ve školním řádu uvedeno, že v případě, že dojde k provedení orientačního testu s pozitivním výsledkem u dítěte, zavazují se rodiče uhradit plnou cenu testovací soupravy a další případně doložené finanční náklady, které školské zařízení bylo nuceno použít z důvodu zajištění ochrany života a zdraví jejich dítěte.

Okolnosti informovaného souhlasu

Za vyhovující lze označit seznámení rodičů s možností testování na přítomnost návykových látek v organismu u žáků již při vstupu dítěte do školy. Rodiče se tak mohou rozhodnout, zda budou s tímto faktem souhlasit nebo ne, pokud vyjádří svůj souhlas, pak za jakých podmínek a při naplnění jakých okolností. Tato informace může být každoročně – na počátku školního roku – opakována jak žákům, tak i jejich zákonným zástupcům.

Písemný souhlas má podobu informovaného souhlasu a má směřovat ke snížení rizika odmítnutí dítěte/mladistvého podrobit se testování. Informovaný souhlas s orientačním testováním, podepíše zákonný zástupce (u osoby starší 18 let není zákonný zástupce, a tedy nikdo za něj nemůže dát souhlas k testování, pouze on sám – čl. 5 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně). Informovaný souhlas musí obsahovat i případná rizika, která mohou souviset s odmítnutím procedury testování žákem i přes souhlas rodičů / zákonných zástupců. Současně je nezbytné, aby byl srozumitelně definován institut „*důvodného podezření*“ z užití návykové látky, aby nedocházelo ke zneužití této procedury.

Neexistence písemného souhlasu

V případech, kdy zákonný zástupce nedá písemný souhlas s testováním a testovaný tento úkon rovněž

¹⁰⁾ Závislost je nemocí (MKN – 10/F – duševní poruchy a poruchy chování).

¹¹⁾ Blíže viz § 5 odst. 2a) zák. č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

¹²⁾ Srovnej čl. 31 LZPS, čl. 3, čl. 18 a 33 Úmluvy o právech dítěte; Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (MŠMT č. j. 21291/2010 – 28).

odmítne – a nehrozí ohrožení života a zdraví – neexistuje právní instrument, jak jej tomuto úkonu podrobit. Zde je nutné následně informovat OSPOD a s ohledem na to, že se jedná o případ podezření z přešupku/trestného činu, i Policii České republiky.

Výjimky z písemného souhlasu

Výjimku z povinnosti informovaného souhlasu před testováním je možné připustit u těch mladistvých, kteří se připravují v rámci svého studia k výkonu povolání, kde je zvýšené riziko ohrožení jejich zdraví a života v případě intoxikace. Zde bychom mohli hovořit o krizové situaci a vysokém riziku ohrožení zdraví. Jedná se například o obory, které vyžadují praxi v chemických laboratořích, na strojových zařízeních, ve výškách, případně jsou účastníky provozu na pozemních komunikacích¹³⁾ atd. Testování v takovýchto případech může být součástí BOZP; tedy je podmínkou ověření způsobilosti k praktické výuce. U žáků a studentů těchto specifických oborů lze částečně analogicky dovodit **povinnost podrobit se testování** ve smyslu § 16 zák. č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů ve znění pozdějších předpisů. V těchto případech je možné pohlížet na odmítnutí testování jako na **nezpůsobilost účasti na výuce** [srov. § 30 odst. 1 písm. g) zák. ČNR č. 200/1990 Sb., o přestupcích ve znění pozdějších předpisů]. Přesto je třeba opět (vždy) vyzkoušet zákonného zástupce žáka a odmítnout účast ohroženého žáka na probíhající výuce. Okolnosti takových situací je třeba rovněž zahrnout do školního řádu a i do BOZP.

Pedagogický pracovník by měl k testování přistoupit až v případě, kdy vznikne **důvodné podezření** na ovlivnění žáka návykovou látkou¹⁴⁾. Za důvodné považujeme takové podezření, kdy jsou vyloučeny všechny další možné příčiny projevujících se příznaků užití návykových látek (nemoc, lékařem naordinované léky, náhlý stav nevolnosti atd.). Testování tak považujeme až za poslední možnost, jak ověřit příčiny zdravotních komplikací žáka.

Oprávnění k testování získává ve škole obvykle pověřený pracovník, který bude **absolventem programu DVPP**, zaměřeného na problematiku testování návykových látek ve školním prostředí, a u kterého lze garantovat dodržení všech závazných procesů souvisejících s dodržением všech základních pravidel testování. Odpovědnost za dodržení procedury testování má ředitel školy nebo školského zařízení.

Zvláštní okolnosti ohrožující zdraví žáka

V případech, kdy je ohrožen život nebo zdraví dítěte nebo mladistvého, je nutné zavolat zdravotnickou záchrannou službu, která vyhodnotí situaci postiženého a postupuje v zájmu jeho zdraví a bezpečnosti. V těchto případech (neodkladná péče¹⁵⁾) není nutné brát ohled na názor testovaného (čl. 8 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně ve znění pozdějších předpisů a § 38 odst. 1 písm. b), c) odst. 4 písm. b) zák. č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách ve znění pozdějších předpisů).

V případě, že není ohrožen život ani zdraví testovaného, je nutné před přistoupením k testování vyzkoušet zákonného zástupce s tím, že bude provedeno testování, a upozornit jej na vhodnost toho, aby se dostavil k tomuto úkonu. Případně je k dispozici za předem určených okolností informovaný souhlas zákonného zástupce. Pokud není k dispozici informovaný souhlas zákonného zástupce, zákonný zástupce není k zastížení nebo nemůže být z objektivních příčin přítomen testování v akceptovatelné časové prodlevě (či odmítne se testování zúčastnit), není vhodné přistupovat k testování. Pak musí být postup konzultován s OSPODem a případně i s policií, neboť vzniká důvodné podezření z porušení zákonných předpisů a věc nelze řešit jinak.

Další podmínky pro testování ve školách a školských zařízeních

Místnost pro testování

Orientační testování se provede ve škole nebo ve školském zařízení a to na místě, které je pro testování určené (v době plánovaného testování), a kde bude zaručeno dodržení všech hygienických norem a vyloučena přítomnost dalších osob. Testování nelze provádět v prostorách, které nejsou pro tuto proceduru vhodně vybaveny, ve třídě za přítomnosti spolužáků a v dalších prostorách, kde by mohla být narušena důstojnost zúčastněných osob (čl. 10 odst. 1 LZPS), a zpochybněna procedura testování.

V případech, kdy není ohroženo zdraví, je možné přistoupit k testování. Primárně je nutné, aby si osoba pověřená výkonem testování ve školním prostředí ověřila, zda testovaný/á užil/a návykovou látku, případně zda užívá léky (o jaký druh léku se jedná, zda jde o lékařskou medikaci či samomedikaci, zda o užívání léku ví zákonný zástupce a zda má testovaný tento lék u sebe k dispozici). Tyto faktory mají význam zejména v případě pozitivního výsledku testu (riziko falešné positivity); je nutné si uvědomit, že tímto dotazem testující prolamuje zákonem chráně-

¹³⁾ Blíže viz např.: § 2, § 3 odst. 3 zák. č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁾ Testování by mělo být úplně poslední možností, jak postupovat.

¹⁵⁾ Ve smyslu § 5 odst. 1 písm. a), b) zák. č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách.

nou mlčenlivost o zdravotním stavu žáka, pokud testovaný odmítne odpovědět nelze jej k odpovědi žádným způsobem nutit (srovnej § 28 odst. 1 zák. č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů). V případě, že testovaný sdělí informace o svém zdravotním stavu a o lécích (případně dalších skutečnostech), které užívá, postupuje se v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů ve znění pozdějších předpisů.

Povinností rodičů žáka je seznámit školu se zdravotním stavem žáka a s jeho případnou medikací, zvláště pak v případech, kdy může nedodržet medikace žáka dojít k ohrožení jeho zdraví nebo bezpečí spolužáků.

Před začátkem testování je bezpodmínečně nutné informovat testovaného, jaký zákrok testující plánuje (testující je povinen dbát práv testovaného, čl. 10 odst. 1 LZPS; čl. 3 a čl. 28 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte). Je nutné vysvětlit podstatu procesu testování, proč se k němu přistupuje, jak bude prováděno a jaká je interpretace výsledků testu a následné úkony v případě pozitivního¹⁶⁾ či negativního výsledku (čl. 5 a 6 odst. 2 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně; analogicky § 28 odst. 1 zák. č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů).

Druhy testů

Jako orientační test se připouští ve školském prostředí pouze **orientační dechová zkouška, odběr slin, případně stěr z kůže nebo sliznic**¹⁷⁾ [§ 2 písm. o) zák. č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami ve znění pozdějších předpisů]. Nepřípustným orientačním testem ve školském zařízení je **odběr moči anebo krve**. Testování spojené s odběrem vzorků biologického materiálu, tedy se zásahem do tělesné integrity (odběr krve) nebo spojené se závažným zásahem do soukromí (odběr moče) smí být provedeno pouze jako součást odborného lékařského vyšetření.

Negativita versus pozitivita výsledků

V případě negativního výsledku orientačního testu je nutné nejprve vyhodnotit, zda se jedná o falešnou negativitu (je např. zjevné, že dítě je ovlivněné návykovou látkou) nebo zda lze výsledek akceptovat. Pokud je výsledek negativní, je nutné žáka s výsledkem seznámit; v případech, kdy přes povinná opa-

tření o zachování mlčenlivosti o průběhu testování, dochází k tomu, že o testování ví i ostatní žáci, je třeba oznámit se souhlasem testovaného výsledek testu, zvláště v případech, kdy by mohlo dojít k poškození jeho práv. O výsledku testu musí být neprodleně vyzooměn zákonný zástupce, pokud nebyl testování přítomen. Výsledek testu se zaznamenává do záznamu o testování; záznam podepíše ten, kdo prováděl testování, zákonný zástupce/pracovník OSPOD (nebo jiného určeného subjektu) a testovaný.

V případech, kdy je důvodné podezření, že se jedná o tzv. „falešnou negativitu“, je vhodné přistoupit k odbornému lékařskému vyšetření.

V případě pozitivního výsledku orientačního testu je třeba postupovat tak, aby testovaný byl seznámen s výsledkem, případně navrhnout opakování testu. O výsledku testu musí být ihned vyzooměn zákonný zástupce, pokud nebyl testování přítomen. Výsledek testu se zaznamenává do záznamu o testování; záznam podepíše ten, kdo prováděl testování, zákonný zástupce a testovaný. V případě pozitivního testu lze zákonnému zástupci doporučit, aby s testovaným navštívil zdravotnické zařízení pro konfirmaci orientačního testu.

Odborné lékařské vyšetření by mělo následovat vždy, pokud je výsledek orientačního testu pozitivní. Odborné lékařské vyšetření vyvrátí riziko falešné positivity orientačního testu a zároveň určí individuálně, o užití jaké návykové látky se jednalo. S odborným lékařským vyšetřením¹⁸⁾, stejně tak i s odběrem biologického materiálu¹⁹⁾ musí testovaný souhlasit, nelze jej k tomuto úkonu nutit. Lékař na základě odborného lékařského vyšetření a výsledku testu může vyhodnotit stav testovaného jako vyžadující následnou hospitalizaci. V případě, že takto rozhodne, přechází odpovědnost za testovaného z pedagogického pracovníka na lékařské zařízení, které jej hospitalizuje. Hospitalizace nezletilého může být provedena i bez jeho souhlasu, případně souhlasu zákonného zástupce, a to i proti vůli toho, koho se týká (§ 38 odst. 1 písm. b) zák. č. 372/2011 Sb., o zdravotnických službách, ve znění pozdějších předpisů).

Návrat do školy nebo školského zařízení

Ať byl výsledek orientačního testování pozitivní nebo negativní, testované dítě by mělo být předáno vždy zákonnému zástupci. Je to účelné i z toho důvodu, že orientační testování není běžným úkonem

¹⁶⁾ Blíže viz § 20 odst. 2 zák. č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami ve znění pozdějších předpisů).

¹⁷⁾ Jedná se o sliznici dutiny ústní.

¹⁸⁾ § 2 písm. p) zák. č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁾ § 2 písm. q) zák. č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů ve znění pozdějších předpisů.

prováděným školou / školským zařízením a považujeme za nutné osobně vysvětlit zákonnému zástupci důvody, které k tomu vedly. Tento postup je vhodný zejména z důvodu povinnosti podrobně a objektivně informovat o postupu, který byl zvolen a o příčinách, které k takovému postupu vedly (čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte; § 20 zák. č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami ve znění pozdějších předpisů).

Zápis procesu testování

Ten, kdo vyzval k orientačnímu testování, musí zpracovat o tomto postupu kompletní záznam. Záznam by měl obsahovat: datum, hodinu a důvod výzvy, popis příznaků, které představovaly důvodné podezření na požití nebo užití návykové látky; vyjádření testovaného; informaci, zda byl informovaný souhlas předem nebo získaný v průběhu; jaký byl zvolen způsob orientačního testování. V případě provedení odborného lékařského vyšetření je nutné přiložit kopii lékařské zprávy a výsledek toxikologického rozboru. Testovaného pedagogický pracovník předá zákonnému zástupci. V případě, že o to zákonný zástupce požádá, obdrží kopii celého záznamu. Zákonný zástupce musí být odborným pracovníkem školy seznámen s možnostmi další odborné a poradenské péče²⁰), případně s dalšími návrhy péče o žáka ve školním nebo školském prostředí.

Presumpce viny

Samostatnou a komplikovanou otázkou je aplikace presumpce viny v případech, kdy se vyzvaná osoba odmítne podrobit vyšetření na ovlivnění alkoholem nebo jinou návykovou látkou. Nejprve je nutné si uvědomit, že tato presumpce viny se vztahuje pouze na jednu ze dvou uváděných povinností vymezených v § 16 odst. 2, odst. 3 zák. č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami ve znění pozdějších předpisů).

Tedy odmítnutí podrobit se orientačnímu vyšetření nemusí zakládat předpoklad o vině, o tom, že vyzvaný je pod vlivem návykové látky.

Přestupkový zákon v § 19 odst. 1 požaduje, aby: „při posuzování přestupku osoby, která v době jeho spáchání dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku, se přihlíželo ke zvláštní péči, kterou společnost věnuje mládeži.“ K základním rysům dospívání patří rovněž emoční nevyzrálость, problematická orientace v hodnotách dospělých, učení se zvládání práv, povinností, společenských,

sociálních konvencí, ale i učení se právu a dodržování právních norem, tedy určité právní kultuře. Nelze po mladistvých požadovat takovou znalost práva, rozhodnost a schopnost odmítnout „nesprávné“ chování, jako to lze očekávat a vyžadovat od dospělých.

Cílem preventivních aktivit ve školním prostředí je především zabránit vzniku rizikového chování, případně významně snížit možná rizika, která vyplývají z rizikového chování a přispět k včasné léčbě zdravotních důsledků.

Koncepce poskytování školních poradenských služeb odráží svým odstupňováním rozsah poskytovaných služeb, jejich kvalitu i míru bezpečnosti žáků.

Postupy školy a školního poradenského pracoviště

Školní poradenské pracoviště pomáhá škole zajišťovat bezpečné prostředí, pomáhá nastavovat pravidla školní komunikace a vzájemného soužití a jejich dodržování. Vedle strategie poradenských služeb školy, minimálního preventivního programu se vytváří také *krizové plány pro všechny typy rizikového chování jako součást Minimálních preventivních programů, provádí se evaluace zvolených preventivních opatření a řada škol přistupuje k obohacení těchto aktivit o možnost testování na přítomnost návykových látek.*

Samo testování nemůže být obohacujícím prvkem, pokud nedochází současně ke zvyšování profesionality poskytovaných poradenských i vzdělávacích služeb (vyrovnávání podmínek pro vzdělávání žáků s různými vzdělávacími potřebami, metodická podpora pedagogů), ke zlepšování komunikace uvnitř školy a současně i mimo školu, k posilování vzájemného respektu školy a rodiny a dalších poskytovatelů poradenských služeb (PPP, SPC, SVP).

Situace ve školách je poznamenána tím, že užívání návykových látek bývá tabuizovaným tématem, přestože školy jsou často místem prodeje návykových látek. Studie potvrzují (ESPAD), že je stále mezi mladými lidmi mezi 15-16 lety až 26 % kuřáků, 76 % z nich má zkušenosti s pitím alkoholu, 45 % 15letých má zkušenosti s marihuanou, přibývá i zkušenosti s dříve výjimečnými drogami např. kokainem.

Závažnost aktuální situace ve školách a školských zařízeních proto vyvolává legitimní otázku, zda je testování na přítomnost návykových látek opatřením, které povede k posílení bezpečnosti ve školním prostředí nebo naopak do škol vstoupí prvek represe, který může ohrozit vztahy mezi žáky a učiteli, případně dalšími odborníky. Stojíme tedy před otázkou co je dobré a co zlé?

²⁰⁾ Každý odborný pracovník školy, který je oprávněn provádět testování by měl znát systém dostupných adiktologických služeb v okolí školy, a být schopen pro zákonného zástupce a dítě zprostředkovat kontakt; srov. § 20 zák. č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami ve znění pozdějších předpisů).

Literatura:

1. Roche, M. A., Pidd, K., Bywodd, P., Duraisingam, V., Steenson, T., Freeman, T. et Nicholas, R. (2008). *Drug testing in schools: evidence, impacts, and alternatives*. Canberra: Australian National Council on Drugs.
2. Záborský, T. (2003). *Drogová epidemiologie*. Olomouc: Univerzita Palackého lékařská fakulta.
3. Související legislativa.
4. Zák. č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů ve znění pozdějších předpisů.
5. Zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
6. Zák. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.
7. Zák. č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů.
8. Zák. č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů ve znění pozdějších předpisů.
9. Zák. č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách) ve znění pozdějších předpisů.
10. Zák. č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění pozdějších předpisů.
11. Zák. ČNR č. 200/1990 Sb., o přestupcích ve znění pozdějších předpisů.
12. Zák. č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu) ve znění pozdějších předpisů.
13. Zák. č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.
14. Sdělení č. 104/1991 Sb. m. s., Úmluva o právech dítěte.
15. Sdělení č. 96/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny.
16. MKN 10 – Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů.

Vznik tohoto článku byl podpořen z programu institucionální podpory vědy Univerzity Karlovy v Praze, PRVOUK č. P03/LF1/9.

PhDr. Jana Zapletalová, email: jana.zapletalova@nuv.cz

Národní ústav pro vzdělávání, Weilova 1271/6, 100 00 Praha 10

Mgr. Jaroslav Šejvl, email: jaroslav.sejvl@lf1.cuni.cz

Klinika adiktologie I. LF UK a VFN v Praze, Apolinářská 4, 120 00 Praha 2

Keywords:

addictive substance; child; testing; risk behaviour; school; unit of school

Abstract:

The article presents an analysis of the final recommendations of the current issue of testing children and adolescents in schools in suspected use of addictive substances. The accentuates four main points of view in this important act and the legal, psychological, educational and medical. Legal point of view suggests an analysis of international, national and sub-statutory legislative instruments relating to children, youth, educational facilities and substance abuse, and exposure to the protection of their rights. It further recommends appropriate procedure, which creates legal certainty for both the test and for testing. Psychological part deals with the psyche tested during adolescence and the factors that can lead to risky behavior. It also informs about the impact and risks resulting from the intervention and control of natural rights based on legal instruments work with children during their adolescence and attitudes towards the suspected substance abuse. Pedagogical perspective represents the school and school facility as one of the most important settings for health promotion and prevention activities towards children in this area. Likewise, refers to the obligation of the school to ensure a relatively safe environment for proper mental and physical development of children and the possibility of teaching staff in the use of addictive substances, including their possible detection. Medical section deals with the possibility of testing in an adolescent clinic or the possibility of collecting blood and urine samples from those who are reasonably suspected of using addictive substances. The text does not provide clear and dogmatic procedures, but offers variable options and recommendations to help the school and the teachers in their work with children who are reasonably suspected of using addictive substances, in solving these problems. It also offers a rational and effective formulas practices that those who use addictive substances to help, without excessive interference with their rights and reduce the stigma of their risk behavior.

VÝZNAMNÝ DEN NÁRODNÍ PROTIDROGOVÉ CENTRÁLY

BARBORA KUDLÁČKOVÁ

(foto autor)

Klíčová slova:

Národní protidrogová centrála; Den Brigády; výročí vzniku; ocenění, spolupráce; poděkování

Abstrakt:

Článek přibližuje dění na slavnostním setkání u příležitosti 24. výročí vzniku Národní protidrogové centrály „Dni Brigády“, přítomné hosty a ocenění, která byla rozdána. Přináší část projevu ředitele NPC a poukazuje na jeden z klíčových předpokladů úspěšného boje proti drogám, jímž je vzájemná spolupráce. Připomíná také historické souvislosti s tímto významným dnem.

Dne 19. listopadu 2015 oslavila Národní protidrogová centrála již 24. výročí svého vzniku – „Den Brigády“, jež připomíná vznik Protidrogové brigády Federálního policejního sboru v roce 1991. Název i struktura útvaru prošly během let řadou změn, jeho poslání však zůstává stále stejné. Oslava výročí se uskutečnila v reprezentačních prostorách usedlosti Spiritka a hostila celou řadu významných osobností spjatých s existencí Národní protidrogové centrály a s bojem proti drogám. Mezi čestnými hosty nchyběl například náměstek policejního prezidenta pro Službu kriminální policii a vyšetřování plk. Mgr. Zdeněk Laube, nejvyšší státní zástupce

JUDr. Pavel Zeman, vrchní státní zástupce Vrchního státního zastupitelství v Olomouci JUDr. Ivo Ištván, ředitel Útvaru pro ochranu ústavních činitelů plk. JUDr. Jiří Komorous, ředitel Útvaru zvláštních činností SKPV plk. Ing. Vladimír Šibor, ředitel Útvaru speciálních činností SKPV plk. Mgr. Milan Černek MBA, vedoucí Celní protidrogové jednotky GŘC plk. Mgr. Pavel Hoffman a dále zástupci celorepublikových útvarů policie, krajských ředitelství policie, Kriminalistického ústavu Praha, Armády ČR, státní zástupci, styční důstojníci a mnoho dalších významných hostů z řad českých i zahraničních partnerů.

(foto autor)

Ředitel Národní protidrogové centrály plk. Mgr. Jakub Frydrych jménem příslušníků Národní protidrogové centrály i jménem svým poděkoval všem tuzemským i zahraničním kooperujícím útvarům, organizacím, institucím i jednotlivcům za podporu a spolupráci. „Bez spolupráce s Vámi si naši práci nedoká-

žeme představit,“ řekl. Zároveň zdůraznil „Jsem hrdý na kolegyně a kolegy, příslušníky Národní protidrogové centrály i její zaměstnance, protože svou práci vykonávají s maximální profesionalitou a oddaností službě v podmínkách, které jsou v mnoha ohledech stále ještě vzdáleny požadovanému standardu.“

(foto autor)

Ve svém projevu poté navázal na aktuální situaci v oblasti nelegálních drog, kde zejména shrnul: „Po období zdánlivě neměnných trendů, jsme ve všech oblastech vymáhání práva, a nejen nich, aktéry dynamických změn, které jdou napříč problematikami, státy i celými kontinenty.“ V této souvislosti zmínil například rekordní produkci opia v Afghánistánu, rostoucí popularitu metamfetaminu, explozi výskytu nových syntetických drog a ve vztahu k tuzemské situaci masivní velkoobjemovou produkci pervitinu a stále se zvyšujícímu trendu pěstování marihuany pod umělým osvětlením.

Na projev ředitele NPC navázaly řeči čestných hostů „Dne Brigády“, jako například náměstka policejního prezidenta pro SKPV brig. gen. Mgr. Zdeňka Laubeho, nejvyššího státního zástupce JUDr. Pavla Zemana, pana Jamese Allena, oblastního ředitele DEA pro Evropu a Afriku, zástupce velitele Nadvislanského oddílu pohraniční stráže Varšavského povstání Polské republiky plk. Adama Pacuka a japonského policejního styčného důstojníka Micuteru Nakamury. Jejich projevy pojilo zejména vyzdvižení vzájemné spolupráce a podpora úsilí v boji proti drogové kriminalitě.

Policejní prezident a ředitel NPC u příležitosti významného dne Národní protidrogové centrály udělili ocenění českým i zahraničním policistům, civilním zaměstnancům policie a pozvaným hostům, kteří mají nesporné zásluhy v boji proti drogové trestné činnosti. Z rukou náměstka policejního prezidenta pro SKPV a ředitele Národní protidrogové centrály si ocenění

převzali medaili „Za věrnost“ I. stupně, medaili „Za zásluhy o bezpečnost“, „Plaketu Policie České republiky“ a ocenění Národní protidrogové centrály – „Bojový nůž“, „Zlatý prsten“, „Stříbrný prsten“, „Velkou pamětní medaili“, „Čestný závěsný odznak“, „Minci“, „Malou pamětní medaili“ a „Pamětní plaketu“.

(foto autor)

Ceremoniál u příležitosti 24. výročí vzniku Národní protidrogové centrály zakončil slavnostní přípitek jejího předchozího ředitele a současného ředitele Útvaru pro ochranu ústavních činitelů plk. JUDr. Jiřího Komorouse.

(foto autor)

*kpt. Mgr. Barbora Kudláčková, e-mail: barbora.kudlackova@pcr.cz
Policejní prezidium ČR, poštovní schránka 62/NPC, 170 89 Praha 7*

Keywords:

National Drug Headquarters; Day Brigades; anniversary of the foundation; awards; cooperation; thanking

Abstract:

The article describes ceremony held on the occasion of 24th anniversary of the National Drug Headquarters "Day of Brigade", presents guests and awards handed out. Brings extract from the Director of NDHQ speech and points to one of the key prerequisites of successful fight against drugs which is mutual cooperation. Also recalls the historical context of this important day.

„BEREŠ? ZEMŘEŠ!!“

GABRIELA HOLČÁKOVÁ

inzerce

**Chceš experimentovat?
Toužíš po nevšedních nových zážitcích?**

■ ■ ■

Hledám mladé, naivní lidi s nízkým sebevědomím. Zaručím ti možná vzrušující zážitky, euforii, bezstarostnost, ale rozhodně i závislost, špinu, hnus, bolest, samotu, psychické obtíže, infekční nemoci... Připravím tě o blízké i kamarády, o zdraví a zájmy. Zato ti poskytnu nejodpornější fetišácké doupě a samozřejmě skvělou perspektivu - SMRT... Bereš? Zemřeš!!

BEREŠ? ZEMŘEŠ!!

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY

KRAJSKÉ ŘEDITELSTVÍ POLICIE
MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE

Klíčová slova:

projekt; drogy; prevence; informace

Anotace:

Projekt „Bereš? Zemřeš!!“ je určen dospívajícím a pedagogům s poukazem na rizika, která souvisejí s užíváním návykových látek. Na informační platformě jsou uvedena jak zdravotní, sociální, tak i trestně-právní rizika s užíváním drog.

Zcela nová informační kampaň moravskoslezské policie „Bereš? Zemřeš!!“ je určena zejména dospívajícím a samozřejmě jejich pedagogům. Mladí lidé si často neuvědomují, případně přehlíží možná rizika, související s užitím drogy. Zmínit lze vedená vyšetřování (či prověřování) distribuce marihuany v budově střední i základní školy, u dětského hřiště. Vedli jsme vyšetřování skutků, kdy byly drogy distribuovány v rámci kamarádských vztahů, zúčastnění si je poskytovali navzájem, společně je užívali. Omamné a psychotropní látky si mladí lidé darovali jako dárek k narozeninám apod.

O nutnosti prevence v předmětné oblasti i reálného informování nejen o možných následcích užívání návykových látek, hovořil na tiskovém brífinku **plk. Mgr. Tomáš Kužel**, ředitel moravskoslezské policie, spolu s přednostou Ústavu soudního lékařství **FNO MUDr. Igorem Dvořáčkem, Ph.D.** Moravskoslezská policie představila novou kampaň „Bereš? Zemřeš!!“ na tiskovém brífinku 1. prosince 2015.

Naše kampaň „Bereš? Zemřeš!!“ zpravuje cílovou skupinu nejen o možných zdravotních, sociálních následcích, ale dospívající zejména informuje o rovině trestněprávní. Zúčastnění si často neuvědomují, že nejen výroba a prodej jsou trestné, ale také jednorázové poskytnutí či zprostředkování omamné či psychotropní látky v minimálním množství je trestným činem! Jaký postup volit při podezření z předmětného protiprávního jednání se dozví i pedagogové.

Vzhledem k fatálním následkům, které užití omamných a psychotropních látek může znamenat, volili jsme pro vizuál kampaně nejen název „Bereš? Zemřeš!!“ ale také fiktivní inzerát. Smrt hledá mladé, naivní lidi s nízkým sebevědomím...

Chceš experimentovat?**Toužíš po nevšedních nových zážitcích?**

Hledám mladé, naivní lidi s nízkým sebevědomím. Zaručím ti možná vzrušující zážitky, euforii, bezstarostnost, ale rozhodně i závislost, špinu, hnus, bolest,

samotu, psychické obtíže, infekční nemoci... Připravím tě o blízké i kamarády, o zdraví a zájmy. Zato ti poskytnu nejodpornější feťácké doupe a samozřejmě skvělou perspektivu – SMRT... **Bereš? Zemřeš!!**

V rámci kampaně budou užívány tiskoviny jednotného vizuálu, informační letáky pro dospívající i pedagogy, bude realizována distribuce plakátů. V prosinci mohou plakáty registrovat i cestující v ostravských tramvajích, díky podpoře Dopravního podniku Ostrava. K informování jsou určeny i zvukové spoty. Některé části spotů jsou inspirovány výsledky vedenými v rámci prověřování (vyšetřování) jednotlivých skutků. Cílové skupině je určen i obrazový spot, obsahující rovněž inzerci smrti. Veškeré materiály budou užívány při přednáškách a besedách.

Statistické údaje k tématu drog:

Odhalování kriminality související s nedovolenou výrobou, distribucí či přechováváním omamných a psychotropních látek je prioritou moravskoslezské policie. V roce 2015 bylo zřízeno nové oddělení obecné kriminality, specializující se na rozkrývání předmětné trestné činnosti. Moravskoslezští policisté v prvních deseti měsících letošního roku zahájili trestní stíhání pro předmětnou trestnou činnost celkem 351 osob (oproti 315 osobám v loňském roce). Za stejné období zajistili policisté v letošním roce 34 varen (vloni 28) a 39 pěstíren (v roce 2014 celkem 34).

Nicméně moravskoslezské policie pamatuje v preventivní činnosti i na nejmenší. Při besedách jsou využívány také naše Policejní pohádky, uveďme pohádky „Jak droga zatemnila Petříkovi mysl“, spolu s pohádkou „Jak Frantík a Terežka zkoušeli tatínkovo víno.“ Tyto pohádky náleží mezi příběhy, které velmi zajímají a zpravidla čtenáře doslova zasypou množstvím otázek. Současně lze při vzdělávání dětí využít i zbrusu nové pracovní listy s tématem návykových látek.

Mgr. Gabriela Holčáková, email: gabriela.holcakova@pcr.cz

Krajské ředitelství policie Moravskoslezského kraje, 30. dubna 24, 728 99 Ostrava

Keywords:

project; narcotics; prevention; information

Abstract:

Project „Taking Drugs? Gonna Die!“ is targeted on teenagers and educationalists to highlight risks connected with drug abuse. Health, social as well as penal risks of drug abuse are mentioned at the same information platform.

inzerce

**Chceš experimentovat?
Toužíš po nevšedních nových zážitcích?**

■ ■ ■

Hledám mladé, naivní lidi s nízkým sebevědomím. Zaručím ti možná vzrušující zážitky, euforii, bezstarostnost, ale rozhodně i závislost, špínu, hnus, bolest, samotu, psychické obtíže, infekční nemoci... Připravím tě o blízké i kamarády, o zdraví a zájmy. Zato ti poskytnu nejodpornější feťácké doupě a samozřejmě skvělou perspektivu - SMRT... **Bereš? Zemřeš!!**

BEREŠ? ZEMŘEŠ!!

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY

KRAJSKÉ ŘEDITELSTVÍ POLICIE
MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE

Den Brigády

Kdo je pachatelem primární drogové kriminality rekrutujícím se z vietnamské komunity?

všichni zkoumaní pachatelé dle vzdělání

dělení dle rodinného stavu bez rozdílu pohlaví

Podíl rodič - nerodič

